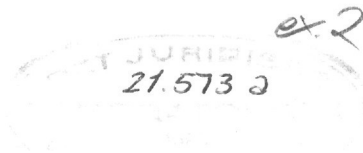

LICENSKONSTRUKTIONER OG FOTOKOPIERING

1. DELBETÆNKNING

*fra udvalget vedrørende revision af
ophavsretslovgivningen*

BETÆNKNING NR. 912
KØBENHAVN 1981

ISBN 87-503-3546-4

B. Stougaard Jensen . København
Ka 00-20-bet.

I N D H O L D

1.	<u>Udvalgets sammensætning, kommissorium og arbejdsplan.</u>	7
2.	<u>Oversigt over problemerne og de fremsatte forslag.</u>	12
3.	<u>Gældende lovgivning m.v.</u>	17
3.1.	Ophavsretsloven og fotografiloven	17
3.2.	Internationale konventioner	20
4.	<u>Rettighedsmæssige problemer omkring masse-udnyttelse af beskyttede værker,</u>	22
4.1.	Beskrivelse af problemstillingen og den. kulturpolitiske sammenhæng	22
4.2.	Hidtidige konfliktforløb	26
4.2.1.	Fotokopiering	26
4.2.2.	Båndoptagelse af radio-og fjernsynsudsendelser i undervisningsvirksomhed	27
4.2.3.	TV til de søfarende	29
4.3.	Licenskonstruktioner og kollektive ordninger	31
4.3.1.	Fri udnyttelse	32
4.3.2.	Tvangslicens og legal licens	35
4.3.3.	Aftalelicens	40
4.3.4.	Kollektive ordninger	44
4.3.5.	Organisatoriske forhold på rettighedshavernes side	49
4.4.	Fremmed ret	55
4.4.1.	De nordiske lande	55
4.4.2.	Engelsk ret	58
4.4.3.	Vesttysk ret	59
4.4.4.	Fransk ret	61
4.5.	Sammenfattende bemærkninger	62

5.	<u>Fotokopiering</u>	73
5.1.1.	Tekniske og terminologiske forhold	73
5.1.2.	Fotokopieringens omfang	74
5.1.3.	Kopieringsbehov	76
5.2.1.	Gældende ret	77
5.2.1.1.	Ophavsretsloven	77
5.2.1.2.	Fotografiloven	83
5.2.2.	Aftalemæssig regulering	83
5.3.	Fællesnordiske reformbestræbelser	85
5.4.	Udviklingen i de nordiske lande efter den fællesnordiske betænkning	88
5.4.1.	Sverige	88
5.4.2.	Norge	90
5.4.3.	Finland	92
5.5.	Udenlandsk ret	93
5.5.1.	Forbundsrepublikken Tyskland	93
5.5.2.	Holland	94
5.5.3.	Belgien	95
5.5.4.	Frankrig	95
5.5.5.	England	96
5.5.6.	USA	97
5.5.7.	Schweiz	97
5.5.8.	Østrig	98
5.6.	Bernerkonventionen	99
5.7.	Udvalgets overvejelser, herunder om § 11	100
5.7.1.	Fotokopiering inden for undervisnings- virksomhed	111
5.7.2.	Fotokopiering uden for undervisnings- virksomhed	112
6.	<u>Lovforslag med bemærkninger</u>	117

Bilag 1	Riktlinier för en allmän översyn av upphovsrättslagstiftningen	141
Bilag 2	Aftale om fotokopiering m.v. af ophavsretligt beskyttede publikationer inden for det almindelige skolevæsen	151
Bilag 3	Kendelse, afsagt af voldgiftsretten vedr. fotokopiering i skolerne	157
Bilag 4	Vedtægter for COPYDAN	180
Bilag 5	Regler for forvaltningen af "Skolekopier"	189
Bilag 6	Svenske lovbestemmelser af 19. juni 1980	195
Bilag 7	Norsk midlertidig lov om fotokopiering o.l. av vernet verk til bruk i undervisningsvirksomhed	200
Bilag 8	Finsk forslag til lov om ændring af ophavsretsloven	202
Bilag 9	Særudtalelse fra Flemming Leth-Larsen	214

1. Udvalgets sammensætning, kommissorium og arbejdsplan.

Den 4. maj 1976 nedsatte ministeren for kulturelle anliggender et udvalg med den opgave at foretage en gennemgang af lovgivningen om ophavsret, d.v.s. loven om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker og loven om retten til fotografiske billeder, samt at fremkomme med forslag til de ændringer i denne lovgivning, som skønnes påkrævede eller ønskelige, navnlig under hensyn til den teknologiske udvikling og den øvrige samfundsudvikling, der har fundet sted siden lovenes vedtagelse i 1961. I udvalgets kommissorium hed det endvidere:

"De spørgsmål, der er behandlet i betænkningen fra den nordiske ophavsretskomité "Upphovsrätt I" (Nordisk Råd, Nordisk Udredningsserie 21/73), afgivet i januar 1974, omfattes ikke af udvalgets mandat. Forslagene i denne betænkning vil blive behandlet departementalt på grundlag af den allerede foreliggende udvalgsbehandling med henblik på at nå frem til snarlige løsninger.

Det forudsættes desuden, at udvalget indtil videre ikke tager de rettmæssige spørgsmål op, der knytter sig til kabel- og satellitdistribution af radio- og fjernsynsudsendelser, idet disse spørgsmål for tiden undersøges i særlige nordiske regeringsudvalg, nedsat i forbindelse med behandlingen af forslagene i betænkningen "TV över gränserna". (Nordisk udredningsserie 19/74).

Ministeriet forbeholder sig imidlertid på et senere tidspunkt at anmode udvalget om udtalelser både om de sidstnævnte problemer og om enkelte af de spørgsmål, der er behandlet i den nordiske ophavsretskomités betænkning.

Udvalget forudsættes i sit arbejde at lægge de af Det Nordiske Ministerråd vedtagne retningslinier af 22. maj 1975 til grund, men ministeriet vil understrege, at retningslinierne ikke hindrer, at udvalget på sædvanlig måde underkaster de enkelte spørgsmål en fri og alsidig vurdering eller anviser andre veje end de i retningslinierne antydede til opnåelse af de almindelige mål for revision.

Udvalget skal søge at nå frem til løsninger, der i videst muligt omfang harmonerer med de forslag, der fremlægges af de tilsvarende udvalg i de andre nordiske lande og skal med henblik herpå opretholde kontakt med de andre udvalg, således som nærmere angivet i ministerrådsvedtagelsen.

Udvalget bør i fornødent omfang optage forhandling med interesserede organisationer og institutioner, der ikke er repræsenteret i den udstrækning, det anses for hensigtsmæssigt."

Ved kulturministeriets skrivelse af 18. maj 1978 ændredes de første 3 afsnit af den citerede del. af kommissoriet til følgende :

"Det påhviler herunder også udvalget at foretage en fornyet overvejelse af de spørgsmål, der er behandlet i betænkningen "Upphovsrätt I - fotokopiering och bandinspelning särskilt inom undervisningsverksamhet" (NU 1973:21).

For så vidt angår spørgsmålet om optagelser af radio- og fjernsynsudsendelser inden for undervisningsvirksomhed forventes det, at udvalget senest i foråret 1981 fremkommer med en udtalelse om, hvorvidt der efter udvalgets opfattelse er behov for ændring af de gældende bestemmelser i ophavsretslovens § 17 og fotografilovens § 7a.

Det forudsættes, at udvalget indtil videre ikke tager stilling til spørgsmålet om eventuelle ændringer i ophavsretslovgivningen som følge af spredning af radio- og fjernsynsprogrammer via satellit.

På baggrund af den udvikling der i de senere år har fundet sted med hensyn til spredning af fjernsynsprogrammer ved hjælp af kabelanlæg, påhviler det udvalget snarest muligt at fremkomme med en udtalelse om, hvorvidt og i bekræftende fald i hvilken udstrækning en sådan programspredning efter udvalgets opfattelse må anses for omfattet af de gældende ophavsretlige beskyttelsesregler."

Ved nedsættelsen fik udvalget følgende sammensætning:

Professor, dr.jur. Mogens Kockvedgaard
(formand)

Advokat, direktør Jens Buhl

Direktør i Danmarks Radio Erik Carlsen

Professor, direktør Halvor Lund Christiansen
Højesteretssagfører Niels Klerk
Biblioteksinspektør Ole Koch
(Fællesudvalget for Folkebiblioteker og
Forskningsbiblioteker)
Studierektor Harald Krebs
(Dansk Folkeoplysnings Samråd)
Advokat Erik Mohr Mersing
(Den Danske Forlæggerforening)
Fuldmægtig Johannes Nørup-Nielsen
(Ministeriet for kulturelle anliggender)
Advokat Bendt Rothe
Landsretssagfører Jan Schultz-Lorentzen
Kontorchef Niels Thye.
(Undervisningsministeriet)

Som sekretær udpegedes sekretær, nu fuldmægtig
i ministeriet for kulturelle anliggender
Jørgen Blomqvist.

Medlemmerne Jens Buhl, Halvor Lund Christiansen, Niels Klerk, Bendt Rothe og Jan Schultz-Lorentzen udgjorde sammen forretningsudvalget i de ophavsretlige organisationers samarbejdsforum, Kasetteudvalget. Disse medlemmer repræsenterer i fællesskab samtlige de 23 organisationer, som indgår i dette udvalg.

Udvalget blev ved kulturministeriets skrivelse af 9. juli 1976 udvidet med landsretssagfører Erik Goldschmidt (som repræsentant for Akademirådet) og direktør Flemming Leth-Larsen (som repræsentant for Danske Dagblades Fællesrepræsentation, nu Danske Dagblades Forening). Endvidere blev udvalget ved kulturministeriets skrivelse af 6. december 1979 udvidet med eksepeditionssekretær i Danmarks Radio, Britta Kümmel.

Ved ministeriets skrivelse af 24. februar 1978 udpegedes advokat Bjørn Høberg-Petersen til medlem af udvalget i stedet for

advokat Bendt Rothe, ved skrivelse af 22. maj 1979 udpegedes forstander Carl August Bernhard som medlem i stedet for Harald Krebs og ved skrivelse af 29. november 1979 udpegedes akademisekretær Ole Falck som medlem i stedet for Erik Goldschmidt.

Udvalget vedtog at indlede arbejdet med en generel drøftelse af de spørgsmål, som revisionen burde omfatte. Disse drøftelser fandt sted i perioden frem til efteråret 1978. I december 1978 fremsendte udvalget en udtalelse til kulturministeriet om en ophavsretlig biblioteksafgift, bl.a. indeholdende en analyse af den gældende afgiftsordnings forhold til de ophavsretlige konventioner. Endvidere afgav udvalget i januar 1979 den i ministeriets skrivelse af 18. maj 1978 rekvirerede udtalelse om de gældende ophavsretlige beskyttelsesreglers forhold til kabelspredning af radio- og TV-udsendelser.

I udvalgets plan for der kommende arbejde indgår afgivelsen af den i ministeriets skrivelse af 18. maj 1978 rekvirerede udtalelse om behovet for ændringer af de gældende bestemmelser i ophavsretslovens § 17 og fotografilovens § 7 a (båndindspilning i undervisningsvirksomhed). Endvidere påregner man at afgive delbetænkninger om følgende emner: Beskyttelsen af udøvende kunstnere, fonogramproducenter og radio- og TV foretagender; arbejdstageres ophavsret; beskyttelsen af billedkunst og fotografier og om videogrammer. Derefter påregner man at kunne afgive en afsluttende betænkning i 1984/85.

Udvalgets arbejde er sket i nær kontakt med de tilsvarende udvalg i Finland, Norge og Sverige. Formænd og sekretærer i de nordiske udvalg har, med deltagelse af en observatør fra Island, afholdt en række møder, hvor de aktuelle lovgivnings-spørgsmål er forhandlet. Nærværende delbetænkning har været forelagt under disse drøftelser, men på grund af forskelle i udvalgenes kommissorier har det ikke været muligt at realitetsforhandle spørgsmålene med henblik på at opnå ensartede forslag i alle landene. Med hensyn til det kommende arbejde hersker der i alt væsentligt nordisk enighed om prioriteringen.

Ved vedtagelsen af nærværende delbetænkning har udvalget afholdt 31 møder.

København, den 19. september 1980

C.A.Bernhard	Jens Buhl	Erik Carlsen
H.Lund Christiansen	01e Falch	Bjørn Høberg-Petersen
Niels Klerk	01e Koch	Mogens Kockvedgaard (formand)
Britta Kimmel	Fl.Leth-Larsen	E.Mohr Mersing
J.Nørup-Nielsen	J.Schultz-Lorentzen	N.Thye

/J.Blomqvist

2. Oversigt over problemerne og de fremsatte forslag.

I ophavsretsloven bestemmes at forfattere, komponister og andre, som skaber et litterært eller kunstnerisk værk, har eneret til at foretage den økonomiske udnyttelse heraf. En lignende ret tillægges skuespillere, musikere og andre udøvende kunstnere, som fremfører sådanne værker. Endvidere har fotografer efter fotoloven eneret til udnyttelsen af deres fotografier.

Disse rettigheder er især begrundet i ønsket om at sikre, at forfatterne, kunstnerne m.fl. får et økonomisk udbytte af deres arbejde. Andre vigtige begrundelser er ønsket om at sikre dem mod krænkende brug af deres arbejder, at sikre deres personlige tilknytning til værkerne og at forhindre forvanskninger o.lign.

Rettigheder af denne art vil ofte kunne stå i et vist modsætningsforhold til ønskerne om fri og uhindret formidling af information og kulturelle goder. Det vil derfor fra tid til anden være nødvendigt at overveje rettighedernes udformning i relation til den almene samfundsstruktur og til de tekniske muligheder for udnyttelse af de beskyttede værker og præstationer.

Et område, hvor den tekniske udvikling klart har ændret situationen i forhold til den, der eksisterede, da den gældende lovgivning blev vedtaget i 1961, er fotokopieringen. Denne nye teknologi har gjort det muligt for undervisningsinstitutioner, biblioteker, private virksomheder, offentlige myndigheder og andre at fremstille eksemplarer af beskyttede værker på en måde og i et omfang, som tidligere var forbeholdt forlag og lignende specialiserede virksomheder. En løsning af de hermed forbundne rettighedsmæssige spørgsmål har længe trængt sig på. Udvalget har imidlertid fundet det hensigtsmæssigt at lade drøftelserne af dette problem ske på baggrund af nogle mere almene overvejelser om de rettighedsmæssige forhold ved den såkaldte masseudnyttelse.

Disse overvejelser findes i betænkningens afsnit 4, hvor der redegøres for forskellige rettighedskonstruktioner, som kan anvendes i tilfælde, hvor forbruget af værker er så stort - eller tidsmæssigt er så presserende - at det ikke er praktisk muligt at indhente de fornødne tilladelser til brugen hos den enkelte rettighedshaver. De drøftede konstruktioner er: Fri udnyttelse, hvilket vil sige, at brugen kan finde sted uden tilladelse og uden nogen vederlagsret for rettighedshaverne; tvangslicens, hvilket vil sige, at brugen kan finde sted uden tilladelse, men at rettighedshaverne dog har ret til vederlag, og aftalelicens, som betyder, at bestemmelserne i en aftale mellem brugerne og de repræsentative organisationer tillige får virkning for de uorganiserede rettighedshavere. Fordele og ulemper ved disse konstruktioner afvejes, og deres forenelighed med de ophavsretlige konventioner drøftes. Endvidere drøftes forskellige former for kollektivisering af opkrævninger og udlodninger af vederlag samt forskellige spørgsmål i relation til rettighedshavernes organisationer.

Et flertal i udvalget konkluderer, at aftalelicensmodellen frembyder betydelige fordele, men den kan dog kun anvendes, hvis visse almene samfundsmæssige forudsætninger er til stede på det enkelte område. Hvor disse forudsætninger er til stede, bør der efter flertallets opfattelse ikke indføres tvangslicens. Den endelige afgørelse bør bero på en konkret afvejning af samtlige omstændigheder på de forskellige områder«

Et mindretal i udvalget ønsker ikke på indeværende tidspunkt at drage - selv foreløbige - konklusioner, som vil kunne begrænse en fri vurdering af, hvilke løsninger der vil være hensigtsmæssige på de enkelte områder. Man tager ikke afstand fra aftalelicensmodellen som sådan, men understreger at den kan indebære en række ulemper for brugerne, som ikke vil foreligge ved en tvangslicens. Det fremhæves, at organisationen på brugersiden er en væsentlig forudsætning, og at der tillige kan findes hensigtsmæssige løsninger i form af kollektiviseringer og afgifter på det materiel og/eller de materialer, som anvendes ved mangfoldiggørelse.

På et enkelt område, fotokopieringen, føres udvalgets overvejelser frem til endelige konklusioner. Flertallet er af den opfattelse, at den gældende bestemmelse i ophavsretslovens § 11 (fotografilovens § 5), hvorefter enkelte eksemplarer må fremstilles til privat brug, ikke i sig selv danner et hensigtsmæssigt grundlag for den rettmæssige regulering af denne masseudnyttelsessituation. Dette flertal foreslår derfor, at bestemmelsen præciseres, så den alene omfatter de situationer, hvor der foreligger et beskedent kopieringsbehov. Endvidere foreslår flertallet, at man ændrer reglerne om brug af fremmed medhjælp ved kopieringen. Hidtil har det som hovedregel været tilladt at lade andre foretage kopieringen, dog med forskellige undtagelser med hensyn til kunstarter og brugskunst. Efter udvalgsflertallets forslag skal brug af fremmed medhjælp som hovedregel ikke være tilladt. Fra denne hovedregel gøres dog undtagelser med hensyn til fotokopiering og lignende ikke-forlagsmæssige kopieringsmetoder (reprografi), fotografering samt afskrift.

Et mindretal i udvalget påpeger, at de væsentligste problemer i relation til § 11 vil blive løst ved udvalgets forslag om aftalelicens for fotokopiering inden for undervisningsvirksomhed. Man finder derfor ikke, at der er tungtvejende grunde, der taler for på nuværende tidspunkt at indskrænke den gældende § 11. Efter mindretallets opfattelse vil flertallets forslag om aftalelicens for kopiering inden for erhvervsvirksomheder, offentlige myndigheder m.v. ikke kunne fungere i praksis, og den foreslåede § 11 vil derfor medføre en kriminalisering af en fotokopiering, som er naturlig og uundværlig i et moderne samfund. Endelig finder mindretallet, at ændringer i § 11 bør overvejes nøjere på nordisk plan, før der tages endelig stilling.

Et andet mindretal kan tilslutte sig, at omfanget af den frie kopieringsret efter § 11 klargøres. Dette mindretal finder imidlertid ikke at kunne tiltræde en så kraftig indskrænkning af retten som flertallet foreslår, især på grund af konsekvenserne for kopieringen ved de videregående uddannelser.

Med hensyn til de områder, hvor kopieringsbehovene er større end den foreslåede § 11 (§ 5) tillader, foreslår udvalgets flertal, at der etableres aftalelicensordninger. For så vidt angår fotokopieringen i undervisningsvirksomheder foreslås dette af alle udvalgets medlemmer, hvorimod et mindretal ikke kan tilslutte sig en aftalelicens for kopieringen i private virksomheder, hos offentlige myndigheder m.v.

Den foreslåede aftalelicensbestemmelse for kopiering i undervisningsvirksomhed er ikke forbundet med en lovfæstet ret for den enkelte rettighedshaver til at nedlægge forbud mod kopieringen. En sådan ret kan imidlertid indføres i den til grund liggende aftale, og i så fald vil den også kunne påberåbes af de uorganiserede rettighedshavere. Eventuelle organisationsvedtagelser om kollektiv anvendelse af de indkomne midler vil ligeledes være bindende for de uorganiserede. I så fald vil de have krav på at komme i betragtning ved eventuelle udlodninger af stipendier o. lign. Som en yderligere sikring af disse rettighedshaveres interesser foreslås dog, at de i givet fald kan vælge at kræve individuel vederlæggelse.

Løvrigt foreslås, at de aftalesluttende organisationer og deres vedtægter skal godkendes af ministeriet for kulturelle anliggender. Dette godkendelseskrav vedrører dog alene den del af organisationernes virksomhed, som har relation til indgåelse og administration af de licensudløsende aftaler.

Flertallets forslag til aftalelicens for fotokopiering uden for undervisningsvirksomhed omfatter offentlige myndigheder, private sammenslutninger og erhvervsdrivende. Derimod er privatpersoner ikke omfattet. Forslaget svarer i hovedtrækkene til ordningen for kopiering inden for undervisningsvirksomhed; dog er der i loven fastsat visse grænser for, hvor meget af de større værker, der må kopieres. Endvidere stilles der krav om, at de kopierede værker har en saglig tilknytning til den pågældende virksomhed.

Et mindretal i udvalget kan ikke gå ind for en aftalelicens for fotokopiering uden for undervisningsvirksomhed. Man finder ikke, at der eksisterer en tilstrækkelig organisering på brugersiden. Mindretallet frygter endvidere, at den foreslåede ordning vil være vanskelig at administrere, og at det ikke vil være muligt for rettighedshaverne at føre den fornødne kontrol. Det påpeges, at kopieringens omfang uden for undervisningsvirksomhed aldrig er blevet undersøgt, og at der foreligger andre muligheder end aftalelicens, f.eks. kollektive afgifter på fotokopieringsmaskiner. Endelig har mindretallet henvist til, at der ikke i nogen andre lande findes en tilsvarende ordning.

Et medlem af udvalget tiltræder udvalgsflertallets indstilling, men finder at der senest samtidig med gennemførelsen af udvalgets forslag må finde en afklaring sted af ophavsrettens placering, hvor denne opstår som led i et ansættelsesforhold. (Denne mindretalsudtalelse er gengivet i bilag 9.)

3. Gældende lovgivning m.v.

3.1 Ophavsretsloven og fotografiloven.

Den, der frembringer et litterært eller kunstnerisk værk, har efter §§ 1 og 2 i loven om ophavsret til litterære og kunstneriske værker (lov nr. 158 af 31. maj 1961) eneret til at råde over værket ved at fremstille eksemplarer af det og ved at gøre det tilgængeligt for almenheden, i oprindelig eller ændret skikkelse, i oversættelse, omarbejdelse i anden litteratur- eller kunstart eller i anden teknik. Denne eneret til at udnytte værket suppleres af de såkaldte ideelle rettigheder (droit moral), der er hjemlet i lovens § 3. Heri bestemmes, at ophavsmanden har krav på at blive navngivet i overensstemmelse med god skik på eksemplarer af værket, og når det gøres tilgængeligt for almenheden. Det bestemmes tillige, at værket ikke må ændres eller gøres tilgængeligt for almenheden på en måde eller i en sammenhæng, der er krænkende for ophavsmandens litterære eller kunstneriske anseelse eller egenart.

I disse enerettigheder er der gjort en række indskrænkninger i lovens kap. II. Det er således bestemt i § 11, stk. 1, at enkelte eksemplarer af et offentliggjort værk må fremstilles til privat brug, men disse eksemplarer må ikke udnyttes på anden måde. I § 12 er der tillige givet mulighed for, at det ved kgl. anordning tillades arkiver, biblioteker og museer på nærmere i anordningen fastsatte betingelser til brug i deres virksomhed at fremstille eksemplarer af værker ved fotografering.

I § 14 tillades det at citere fra offentliggjorte værker i overensstemmelse med god skik og i det omfang, som betinges af formålet.

Efter § 17 må der inden for undervisningsvirksomhed fremstilles eksemplarer af værker, som udsendes i radio og fjernsyn.

Er der tale om andet end undervisningsudsendelser, har ophavsmanden krav på vederlag.

Danmarks Radio har efter § 22, stk. 1 ret til at sende alle værker af en bestemt art, forudsat man har indgået en aftale med en organisation, som omfatter en væsentlig del af danske ophavsmænd til den pågældende art af værker. De ophavsmænd, som står uden for organisationerne, har krav på vederlag, hvis deres værker udsendes med hjemmel i denne regel. Udsendelsesretten gælder dog ikke i tilfælde, hvor ophavsmanden har nedlagt forbud mod udsendelsen.

Kap. II indeholder iøvrigt yderligere et antal indskrænkninger i eneretten. Disse skal dog ikke uddybes her. Når der bortses fra visse særregler vedrørende bygninger og brugsgenstande i § 13, gælder det for alle indskrænkningerne i kap. II, at de ikke begrænser de ideelle rettigheder, jfr. -herved § 26.

I kap. III er der fastsat nærmere regler om ophavsrettens overgang. Her skal blot nævnes, at som udgangspunkt er ophavsretten frit overdragelig. En vigtig undtagelse er dog de ideelle rettigheder, der i henhold til § 3 kun er overdragelige, når der er tale om en efter art og omfang afgrænset brug af værket.

Kap. IV indeholder regler om ophavsrettens gyldighedstid. Hovedreglen er, at beskyttelsen varer indtil 50 år er forløbet efter ophavsmandens dødsår.

I kap. V indeholder loven regler om beskyttelse af blandt andet udøvende kunstnere, producenter af grammofonplader og lydbånd samt radio- og fjernsynsforetagender. Disse bestemmelser hjemler rettigheder, som har meget til fælles med de egentlige ophavsrettigheder, og de betegnes derfor ofte som "nærtstående rettigheder" (*droits voisins*, *neighbouring rights*). Rettighedernes indhold er dog ikke så bredt og generelt formuleret, som det er tilfældet med den egentlige ophavsret.

Efter § 45 har de udøvende kunstnere eneret til at tillade, at deres præstationer optages på grammofonplade, lydbånd, film eller andre indretninger, som kan gengive dem; at de umiddelbart udsendes i lydradio eller fjernsyn; eller at de på anden måde ved samtidig overføring ad teknisk vej gøres offentligt tilgængelige for en anden kreds end den, for hvilken kunstneren direkte optræder.

Producenter af fonogrammer (grammofonplader og lydbånd med indspillet lyd) har efter § 46 eneret til at tillade eftergørelse af deres produkter.

Disse to grupper rettighedshavere har endvidere efter § 47 ret til vederlag for radio- og fjernsynsudsendelse samt anden offentlig og erhvervsmæssig fremførelse af deres lydfæstede præstationer.

Radio- og fjernsynsforetagender har efter § 48 eneret til at tillade, at deres udsendelser udsendes af andre eller optages på grammofonplade, bånd eller andre indretninger, som kan gengive dem.

De her nævnte rettigheder gælder i 25 år fra udgangen af det år, hvor fremførelsen, henholdsvis optagelsen eller udsendelsen fandt sted.

Endelig findes i § 49 en 10-årig beskyttelse mod eftergørelse af kataloger, tabeller og lignende arbejder, der sammenstiller et større antal oplysninger samt i § 50 en 12-timers beskyttelse mod visse former for spredning af pressemeddelelser.

Fotografiloven (lov nr. 157 af 31. maj 1961) indeholder regler om beskyttelse af fotografiske billeder, som minder meget om reglerne i ophavsretsloven, omend beskyttelsen på flere punkter ikke er helt så vidtgående.

3.2 Internationale konventioner.

Ophavsretten er et område, der bærer præg af nutidens intense udveksling af kulturgoder mellem landene. Med henblik på at befæste og koordinere den ophavsretlige beskyttelse verden over har man gennem næsten et århundrede opbygget et internationalt konventionssystem, der stiller nogle grundlæggende krav til beskyttelsen i de tilsluttede lande.

På den egentlige ophavsrets område findes der to konventioner: Bernerkonventionen til værn for litterære og kunstneriske værker og Verdenskonventionen om ophavsret. Bernerkonventionen er den ældste og mest vidtgående af disse. Den undertegnedes i 1886, og er siden ført å jour adskillige gange, senest i Paris i 1971. Danmark har ratificeret konventionen i denne affattelse. Bernerkonventionen er iøvrigt tiltrådt af en lang række stater, pr. 1. januar 1980 ialt 71, men det må bemærkes, at USA og Sovjetunionen ikke er heriblandt.

Bernerkonventionen bygger på tre hovedprincipper. Princippet om national behandling indebærer, at de tilsluttede stater skal give værker hidrørende fra udlændinge samme retsstilling som værker hidrørende fra landenes egne borgere. Dette princip suppleres af princippet om minimumsrettigheder, der er manifesteret i en opregning af regler, som angiver den mindste beskyttelse, en tilsluttet stat skal yde værker hidrørende fra fremmede ophavsmænd. Det tredje princip indebærer, at beskyttelsen ikke må være betinget af formkrav såsom forbehold på eksemplarer af værket, registrering eller lignende.

Verdenskonventionen om ophavsret oprettedes i 1952, og revideredes ligeledes i 1971- Denne konvention er pr. 1. januar 1980 tiltrådt af ialt 72 stater, herunder USA og Sovjetunionen samt de fleste af de stater, som allerede er tilsluttet Bernerkonventionen, blandt andre Danmark.

Verdenskonventionen bygger som Bernerkonventionen på principperne om national behandling og minimumsrettigheder, idet dog mindstekravene ikke er så vidtgående som efter Bernerkonventionen. En væsentlig forskel mellem konventionerne er, at Verdenskonventionen tillader formelle krav. Efter denne konvention skal kravene dog anses for opfyldt, hvis værket fra og med den første publicering er forsynet med tegnet © ledsaget af rettighedshaverens navn og året for den første publicering.

På de nærtstående rettigheders område er den centrale konvention Romkonventionen om beskyttelse af udøvende kunstnere, fremstillere af fonogrammer samt radio- og fjernsynsforetagender, der oprettedes i 1961. Konventionen er pr. 1. januar 1980 tiltrådt af ialt 23 stater, deriblandt Danmark. Også denne konvention bygger på principperne om national behandling og minimumsrettigheder.

Romkonventionen suppleres af Den europæiske overenskomst om beskyttelse af fjernsynsudsendelser, der blev oprettet i 1965. Denne konvention er på et enkelt punkt mere vidtgående end Romkonventionen, idet den kræver, at fjernsynsforetagenderne beskyttes mod kabelspredning af deres udsendelser.

Endelig kan nævnes Genevekonventionen til beskyttelse af fonogramproducenter mod piratkopiering, der undertegnedes i 1971. Denne konvention har kun begrænset betydning set fra dansk side, idet den ikke indebærer krav om beskyttelse, som går ud over Romkonventionens krav.

k. Rettighedsmæssige problemer omkring masseudnyttelse af beskyttede værker.

v

4.1 Beskrivelse af problemstillingen og den kulturpolitiske sammenhæng.

Der sker i det daglige et meget stort forbrug af beskyttede værker i radio og TV, ved koncerter, ved udgivelse af bøger, blade, aviser og grammofonplader, ved fotokopiering, ved båndoptagelse og på adskillige andre måder. Det ophavsretlige system bygger på den hovedregel, at ophavsmanden har eneret til den økonomiske udnyttelse af hans værker, og heraf følger, at ophavsmanden skal have givet sit samtykke til den enkelte udnyttelse. I modsat fald vil den som udgangspunkt ikke være lovlig.

Mange faktorer taler for en sådan eneret, og det opleves i almindelighed også som en naturlig ting, at man f.eks. ikke kan udgive et værk i bogform eller filmatisere det uden at have indhentet ophavsmandens samtykke. Ved sådanne foranstaltninger er de rettighedsmæssige forhold i regelen rimeligt overskuelige, idet det i princippet vil være enkelt at rette henvendelse til rettighedshaveren med henblik på at erhverve de fornødne tilladelser.

I andre tilfælde kan der imidlertid herske mere komplicerede forhold. Forbruget af værker kan således være så stort, eller spredt på så mange rettighedshavere, at det ville være en uoverkommelig opgave at indhente de fornødne tilladelser. Endvidere kan ønsket om at benytte et værk være tidsmæssigt presserende, f.eks. ved aktualitetsudsendelser i radio eller TV.

Hertil kommer, at almene samfundsinteresser i visse tilfælde kan tale imod, at den enkelte rettighedshaver skulle kunne forbyde bestemte former for udnyttelse af sit værk. Dette hensyn har været bærende for en række af bestemmelserne i OL kap. II, der indskrænker ophavsretten.

I den foreliggende sammenhæng vil opmærksomheden være centreret om problemerne ved masseudnyttelse af værker. Herved tænkes på de situationer, hvor det faktiske eller det ønskede forbrug af værker er så stort og differentieret, at en individuel erhvervelse af de fornødne rettigheder i praksis er umulig eller i hvert fald er forbundet med uforholdsmæssige vanskeligheder. Spørgsmålet er i denne forbindelse især, om der skal gælde indskrænkninger i den grundlæggende eneret for at lette brugernes adgang til at anvende de beskyttede værker.

Sådanne indskrænkninger findes i den nugældende ophavsretslovgivning på en række forskellige punkter. Siden lovens tilkomst er der imidlertid sket en kraftig udvikling, som gør det naturligt og påkrævet at tage disse indskrænkninger op til fornyet overvejelse. På den tekniske plan har udviklingen medført, at der nu sker masseudnyttelse af værker i sammenhænge, hvor det ikke var kendt og forudsat, da lovene kom til. Endvidere har udviklingen - ikke mindst på EDB-området - muliggjort en kollektiv håndtering af rettigheds-spørgsmål på en måde, som ikke var kendt tidligere. På den organisatoriske plan er der sket en udbygning, som kan gøre det naturligt at overveje, om man i højere grad end hidtil bør lade lovgivningen basere sig på organisationernes medvirken ved rettighedernes administration. Endelig er der gennem årene indhøstet værdifulde erfaringer om reglernes funktion i praksis, som det vil være naturligt at tage med i overvejelserne omkring en fremtidig lovgivning.

Til belysning af forholdene er der i afsnit 4.2 beskrevet tre konfliktforløb fra de senere år, hvor de nævnte problemstillinger har været aktuelle.

I nærværende delbetænkning har udvalget fundet det hensigtsmæssigt at redegøre for visse grundlæggende overvejelser omkring håndteringen af rettigheder ved masseudnyttelse af beskyttede værker (afsn. 4.3 - 4.5). Disse overvejelser vil

kun blive ført ud til endelige konklusioner for så vidt angår fotokopieringsspørgsmålene (afsn. 5.7). På de øvrige områder, hvor disse overvejelser har aktualitet, kan der gøre sig forhold gældende, som udvalget på arbejdets nuværende stadium endnu ikke har overvejet. Det må derfor understreges, at overvejelserne for så vidt er af generel og foreløbig karakter.

I forbindelse hermed må det understreges, at spørgsmålene i høj grad indgår i en kulturpolitisk sammenhæng. I de senere års kulturpolitiske debat har det været stærkt fremhævet, at såvel retsregler som praktiske økonomiske foranstaltninger bør fremme såvel skabelsen som spredningen af værker. Dette synspunkt har f.eks. fundet udtryk i den kulturpolitiske redegørelse, ministeren for kulturelle anliggender afgav for folketinget den 22. november 1977. Der opstilles heri fire grundlæggende principper for det kulturpolitiske arbejde.

1. Kulturpolitikken skal respektere og forsvare ytringsfriheden, og den skal sikre, at retten til frit at udtrykke sig ikke forbliver en formalitet, men får reel betydning.
2. Det kulturelle demokrati skal sikre, at enhver kulturform, der har betydning - selv om det kun er for et mindretal - bør have mulighed for at udvikle sig og trives på lige fod med andre.
3. Det afgørende for, om statsmidler skal bruges til støtte for kulturlivet, bør være en uafhængig, saglig kvalitetsbedømmelse. Der må ikke være politisk censur i forhold til kulturelle aktiviteter.
4. Ud fra et decentraliseringsprincip bør man arbejde for en geografisk ligelig fordeling af kulturaktiviteten - både når det gælder formidlingen og produktionen - og så langt det er muligt, bør man henlægge beslutningsmyndighed og ansvar på det niveau, som den kulturelle aktivitet foregår på.

En række synspunkter af lignende beskaffenhed er anført i de "Riktlinjer för en almen översyn av upphovsrättslagstiftningen" som blev vedtaget af Nordisk Ministerråd i maj 1975 (bilag 1). Det anføres blandt andet heri, at det ophavsretlige regelsystem bør udformes på en sådan måde, at man tilgodeser samfundets interesse i, at ophavsretten ikke er til hinder for en ønskværdig adgang til de ophavsretligt beskyttede værker. Det anføres endvidere, at man ved arbejdet med revisionen af ophavsretslovene i de nordiske lande bør tilstræbe at fremme et større og mere righoldigt kulturudbud. Vigtige opgaver i så henseende er at foretage en rimelig afvejning af ophavsmændenes interesse i at kunne bestemme over deres værker og den almene interesse i at disse kan bruges uden unødige hindringer og at finde administrativt enkle løsninger på de områder, hvor en fri udnyttelse af de beskyttede værker må anses for at være til skade for ophavsmændenes økonomiske interesser.

4.2. Hittidige konfliktforløb.

4.2.1. Fotokopiering.

I årene omkring 1965 skete der et gennembrud i anvendelsen af fotokopieringsapparat i undervisningssektoren. Man var tidligt opmærksom på de rettighedsmæssige problemer, og i 1966 indledtes der drøftelser mellem Den danske Forlæggerforening og undervisningsministeriet. I begyndelsen af 1967 førte disse drøftelser til, at undervisningsministeriet fremlagde et udkast til cirkulære om kopieringsadgangen. Der opnåedes imidlertid ikke enighed om dette cirkulære, idet forlæggerforeningen ønskede det udbygget og skærpet på forskellig vis, og det blev ikke sat i kraft.

I årene 1968-69 foregik der forhandlinger mellem på den ene side forlæggerforeningen og Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde (UBVA) og på den anden side Danmarks Skolecentraler. Forhandlingerne førte til udarbejdelse af et aftaleudkast, men det lykkedes ikke skolecentralerne at opnå bemyndigelse fra Amtsrådsforeningen til at underskrive aftalen.

I 1970 nedsatte regeringerne i Danmark, Finland, Norge og Sverige den Nordiske Ophavsretskomité. Komitéen fik til opgave at foretage en almen gennemgang af ophavsretslovgivningerne i de nordiske lande, ikke mindst med henblik på en tilpasning af reglerne til den tekniske udvikling. Komitéen afgav i 1974 delbetænkningen Upphovsrätt I, Fotokopiering och bandindspeling särskilt inom undervisningsverksamhet (NU 21/73), Stockholm 1974. Heri foreslog man blandt andet aftalelicensordninger for fotokopiering i undervisningsvirksomhed, inden for offentlige myndigheder, i private sammenslutninger og i erhvervsvirksomheder.

Sideløbende med dette revisionsarbejde nedsatte undervisningsministeriet i 1972 efter anmodning fra rettighedshavernes organisationer et udvalg, der fik til opgave at undersøge, i

hvilket omfang forlagsmæssigt trykt materiale kopieres eller på anden måde mangfoldiggøres i skolerne. Dette udvalg afgav i foråret 1974 betænkning nr. 704: En undersøgelse af kopiering og anden mangfoldiggørelse i skolerne 1972-73. Betænkningen er refereret nedenfor i afsnit 5.1.2.

I løbet af 1974 nedsatte de implicerede offentlige myndigheder en forhandlingsdelegation, og sidst på året påbegyndtes realitetsforhandlinger med rettighedshavernes organisationer om en aftalemæssig løsning af problemerne. I sommeren 1976 opnåedes der enighed om et aftaleudkast, hvori spørgsmålene om kopieringens omfang m.v. samt spørgsmålene omkring rapporteringen af kopieringen er afklaret. Der opnåedes imidlertid ikke enighed om to spørgsmål: dels hvilket engangsvederlag der skulle ydes for den kopiering, som havde fundet sted uden grundlag i aftale, dels hvilket grundvederlag pr. kopiside der skulle ydes for kopiering i henhold til aftalen. Parterne enedes i stedet om at henskyde disse spørgsmål til bindende afgørelse af en voldgiftsret.

Denne voldgiftsret afsagde kendelse i februar 1980 (bilag 3). Efter denne skal der ydes et engangsvederlag på 10 mio. kr. Grundvederlaget fastsattes til 8 øre pr. kopiside, jfr. iøvrigt nedenfor afsnit 5.2.2., side 83 ff.

4.2.2. Båndoptagelse af radio- og fjernsynsudsendelser i undervisningsvirksomhed.

I ophavsretslovens § 17 var der indtil 1977 en bestemmelse om, at der inden for undervisningsvirksomhed og i visse indspilningscentraler ved lydoptagelse frit kunne fremstilles eksemplarer af offentlige værker. Disse eksemplarer måtte alene anvendes til midlertidig brug ved undervisning. Som nævnt omfattede denne bestemmelse alene lydoptagelser, og som følge af udviklingen af videobåndoptagere til ikke-professionelt brug opstod der i slutningen af 1960-erne ønske om, at også optagelser af fjernsynsudsendelser på videobånd blev muliggjort.

I 1971 blev der indgået aftale mellem Danmarks Radio og visse ophavsretsorganisationer om en forsøgsordning. Efter disse aftaler kunne der fremstilles video- og filmkopier af Danmarks Radios udsendelser, og disse kopier kunne udlånes til forskellige former for undervisningsvirksomheder mod betaling af et gebyr, der alene tilsigtede at dække de rene kopieringsomkostninger, og som ikke indeholdt noget vederlag til ophavsmændene. Ordningen førte kun til et begrænset udlån af videokopier, hvilket blandt andet hang sammen med, at kopieringsomkostningerne var ganske betydelige. Ordningen blev forlænget i 1973, men udløb i 1974.

I betænkningen fra den Nordiske Ophavsretskomite stillede de danske, finske og svenske sagkyndige forslag om, at § 17 på den ene side fik begrænset sit anvendelsesområde, så den alene kom til at omfatte værker, som udsendes i radio og TV. På den anden side foreslog man, at også billedoptagelser blev omfattet af bestemmelsen. For så vidt angik spørgsmålet om vederlag foreslog man, at optagelse af værker sendt i undervisningsøjemed skulle være fri. De danske og finske sagkyndige foreslog endvidere en tvangslicens for optagelse af ikke-undervisningsudsendelser, mens de svenske sagkyndige her foreslog en aftalelicens. Fra norsk side ønskede man i det store og hele at opretholde den hidtidige retstilstand, efter hvilken spørgsmålene i det væsentlige henskydes til administrativ regulering.

Disse forslag blev modtaget med skepsis af ophavsorganisationerne. Man var af den opfattelse, at allerede den gældende § 17 var konventionsstridig, og at spørgsmålene burde løses gennem aftalelicensbestemmelser.

I folketingsåret 1976-77 fremsatte kulturministeren forslag til ændring af § 17 samt forslag til en ny § 7 a i fotografiloven. Forslagene, der blev vedtaget med enkelte ændringer, byggede i det væsentlige på de danske og finske sagkyndiges forslag i den nordiske betænkning. Ved lovændringen blev det

dog bestemt, at kravet på vederlag kun kan gøres gældende gennem en af kulturministeren godkendt fælles forhandlings- og opkrævningsorganisation. I ændringslovene (lov nr. 240 af 8. juni 1977 om ændring af ophavsretsloven og lov nr. 239 af 8. juni 1977 om ændring af fotografiloven) blev der i øvrigt givet bemyndigelse til kulturministeren til at fastsætte nærmere regler om opbevaringen og benyttelsen af de foretagne optagelser. Disse regler blev givet i bekendtgørelse nr. 152 af 6. april 1979. Ændringslovene er af midlertidig karakter, idet det i § 2, stk. 2, bestemmes, at forslag til revision af lovene fremsættes for folketinget senest i folketingsåret 1981-82.

4.2.3. TV til de søfarende.

Udviklingen af billedbåndoptagere til privat og semiprofessionelt brug medførte i begyndelsen af 1970-erne, at det blev økonomisk muligt at foranstalte udsendelse af videokopier af Danmarks Radios udsendelser og andet programmateriale til danske skibe i udenrigsfart. Ved ændringen af radioloven i 1973 blev der i § 7, stk. 2, åbnet mulighed for, at Danmarks Radio kunne medvirke hertil. På denne baggrund og efter en række henvendelser fra søfartsorganisationerne nedsatte kulturministeriet i juli 1973 udvalget vedrørende radio- og fjernsynsprogrammer for søfarende, der fik til opgave at undersøge de praktiske og økonomiske problemer i forbindelse med tilvejebringelse og distribution af sådanne programmer. I udvalget sad der repræsentanter for Danmarks Radio, ministeriet for kulturelle anliggender, handelsministeriet, generaldirektoratet for post- og telegrafvæsenet og direktoratet for søfarende.

Udvalget afgav i begyndelsen af 1976 betænkning nr. 760: Radio- og fjernsynsprogrammer for søfarende. Det konkluderedes heri (side 23 f), at der hos de søfarende er et behov for såvel dagsaktuelt nyhedsstof som for andet programstof af

den art, som indgår i Danmarks Radios almindelige programvirksomhed. Især burde behovet for andet programstof end den dagsaktuelle nyhedsorientering efter udvalgets opfattelse dækkes gennem distribution af videogrammer.

For så vidt angik de ophavsretlige spørgsmål bemærkedes (side 14 f), at Danmarks Radios overenskomst med de forskellige grupper af rettighedshavere kun i sjældne tilfælde indeholdt bestemmelser om adgangen til at sprede de optagne programmer på anden måde end gennem radio- og fjernsynsudsendelser. Efter udvalgets opfattelse åbnede hverken den gældende lovgivning eller overenskomsterne mulighed for iværksættelsen af en systematisk tilrettelagt videogramtjeneste.

Udvalget indstillede blandt andet, at der snarest muligt blev truffet beslutning om opbygning og drift af en videogramtjeneste, og at man snarest påbegyndte de nødvendige forhandlinger med rettighedshavernes organisationer.

Samtidig med udvalgets arbejde blev der ført en retssag mellem rederiet A.P. Møller og en række ophavsretsorganisationer. Sagen skyldtes, at rederiet i 1973 påbegyndte en regelmæssig overførsel af Danmarks Radios TV-programmer til videobånd, der blev distribueret til supertankskibe i oversøisk fart. Det blev af Højesteret statueret, at fremstillingen og afspilningen af båndene ikke var omfattet af bestemmelserne i ophavsretslovens § 11 om eksemplar fremstilling til privat brug. Dommen er refereret i UfR 1976.. side 552, jfr. også nedenfor side 81.

I april 1976 anmodede kulturministeriet Danmarks Radio om at optage forhandlinger med rettighedshavernes organisationer med henblik på en løsning af de rettighedsmæssige spørgsmål.

Disse forhandlinger førte i marts 1977 til enighed om et udkast til aftale mellem Danmarks Radio,, Kasetteudvalget (der repræsenterede ophavsmændenes organisationer) og Handels-

flådens Velfærdsråd. Dette udkast blev dog efterfølgende forkastet af et flertal i Velfærdsrådet, der var af den principielle opfattelse, at spørgsmålet om at benytte ophavsretligt beskyttede programmer alene måtte være et anliggende mellem Danmarks Radio og rettighedshaverne.

I 1977 fremsatte ministeren for kulturelle anliggender et forslag til en ny lov om radio- og fjernsynsvirksomhed for folketinget. På baggrund af de indtil da resultatløse forhandlinger foreslog man, at det i loven blev gjort til en forpligtelse for Danmarks Radio at drage omsorg for, at optagelser af institutionens programmer kunne stilles til rådighed for søfarende på danske skibe i udenrigsfart, mandskab på boreplatforme og lignende. Ved udformningen af dette forslag blev der, efter det i bemærkningerne oplyste, lagt afgørende vægt på, at rettighedshavernes organisationer havde tilkendegivet vilje til fortsatte forhandlinger. Lovforslaget blev imidlertid ikke vedtaget inden folketingsårets udløb, og det blev ikke genfremsat i den følgende samling.

I december 1977 blev der ved forhandlinger mellem kulturministeriet, handelsministeriet, organisationerne og Danmarks Radio opnået enighed om et revideret aftaleudkast, som efterfølgende blev godkendt af alle parter. Efter aftalen betales et fast årligt vederlag pr. skib (kr. 850,-) til fællesorganisationen COPYDAN's forvaltningssektor "TV-kopier til søfarende".

4.3. Licenskonstruktioner og kollektive ordninger.

Indskrænkninger i eneretten kan gennemføres på forskellige, mere eller mindre indgribende, måder. Mest vidtgående er regler om fri udnyttelse. Sådanne regler indebærer, at de økonomiske rettigheder på et givet område ophæves helt, således at ophavsmanden ikke kan modsætte sig brugen af sit værk, og heller ikke er berettiget til vederlag herfor.

Også mindre vidtgående foranstaltninger vil blive drøftet i det følgende. Dette gælder således den såkaldte tvangslicens. Herved forstås en lovregulering, hvorefter ophavsmanden ikke kan nedlægge forbud mod brugen af værket, men alene har krav på vederlag herfor. Desuden vil aftalelicenssystemer blive drøftet. Herved forstås ordninger, der indebærer, at bestemmelserne i en kollektiv overenskomst mellem brugerne og ophavs-mændenes organisationer tillægges virkning for ikke-organiserede ophavsmænd til den samme type værker, som er omhandlet i overenskomsten. Endelig vil forskellige kollektive ordninger og visse mellemformer blive overvejet nærmere.

4.3.1. Fri udnyttelse.

I den gældende ophavsretslov tillades fri brug af beskyttede værker i flere forskellige sammenhænge. Som eksempler kan nævnes §§ 11 og 14. Heri tillades det enhver at fremstille eksemplarer til privat brug, henholdsvis at citere fra beskyttede værker. Den frie udnyttelse er et princip, der efter omstændighederne kan være betænkeligt, men i visse tilfælde kan sådanne regler dog være velbegrundede. Retten til at citere i overensstemmelse med god skik er således båret af vægtige samfundsmæssige hensyn. I et samfund, hvor en fri offentlig debat har en høj prioritet, ville det f.eks. være ødelæggende, hvis ophavsretten umuliggjorde spredning af autentiske informationer om, hvad der i forskellige sammenhænge tilkendegives offentligt. Ligeledes taler stærke hensyn for, at det skal være muligt, f.eks. til brug for personlige studier, at afskrive eller fotokopiere værker i et vist, begrænset omfang. Også kulturpolitiske grunde kan tale for regler om fri udnyttelse. Dette gælder blandt andet i tilfælde, hvor også rettighedshaverne normalt vil have en interesse i, at værkerne spredes.

Mulighederne for at foretage indskrænkninger i ophavsretten begrænses iøvrigt som følge af de internationale konventioner

på dette område, der fastsætter visse minimumskrav til beskyttelse af udenlandske værker. Den mest vidtgående af disse er Bernerkonventionen, der kun tillader fri udnyttelse på følgende punkter:

Spredning af offentligt holdte forelæsninger, taler og lignende når denne udnyttelse retfærdiggøres af informationsformålet (Art.2 bis stk. 2) .

Reproduktion af beskyttede værker i visse særlige tilfælde, under forudsætning af at en sådan reproduktion ikke på skadelig måde påvirker den normale udnyttelse af værket og ikke på urimelig måde gør indgreb i ophavsmandens legitime interesser (Art. 9, stk. 2) .

Citatret (Art. 10, stk. 1) .

Benyttelse af værker i publikationer, radioudsendelser og lyd- eller billedoptagelser til illustration ved undervisning i den udstrækning, som retfærdiggøres af formålet og forudsat, at benyttelsen sker i overensstemmelse med god skik (Art. 10, stk. 2) .

Spredning af avis- eller tidsskriftsartikler om aktuelle økonomiske, politiske eller religiøse emner samt af værker af samme karakter udsendt i radio, hvis der ikke er taget forbehold herfor (Art. 10, bis, stk. 1) .

Reproduktion og spredning af værker, der ses eller høres under dagsbegivenheder, hvis det sker i redegørelser for disse, der gives ved hjælp af fotografi, kinematografi, udsendelse i radio eller trådoverføring til almenheden (Art. 10, bis, stk.2) .

Foretagelse af midlertidigt prægede optagelser af værker ved hjælp af anordninger, der kan optage lyd eller billeder, hvis optagelsen foretages af et radioforetagende med dets egne hjælpemidler og til brug for dets egne udsendelser. Opbevaring

af sådanne optagelser i officielle arkiver på grund af deres exceptionelt dokumentariske karakter (Art. 11, bis, stk. 3).

Endelig tillades visse særlige regler om spredning, tekstning og eftersynkronisering af filmværker (Art. 14, bis, stk. 2 b og flg.).

Udover disse udtrykkelige regler om hvilke bestemmelser om fri udnyttelse konventionerne tillader, antages det i almindelighed på basis af visse udtalelser i konventionens forarbejder, at de enkelte stater på mindre betydningsfulde områder må opstille yderligere indskrænkninger i ophavsretten. Disse såkaldte "petites reserves" tillades dog kun til fordel for religiøse, kulturelle og nationale formål. Endelig må det nævnes, at i den udstrækning konventionen ikke fastsætter en minimumsbeskyttelse på et givet område, står de enkelte stater frit med hensyn til beskyttelsens omfang.

For så vidt angår de nærtstående rettigheder er den centrale konvention Romkonventionen. Også denne konvention opstiller minimumskrav til beskyttelsen af udenlandske præstationer. Fri udnyttelse tillades udtrykkeligt på følgende punkter (Art. 15, stk. 1):

Privat brug,

anvendelse af korte afsnit i forbindelse med redegørelse for dagsbegivenheder,

efemære optagelser, som et radio- eller fjernsynsforetagende foretager med egne hjælpemidler til egne udsendelser (ved efemære optagelser forstås optagelser, der sker med henblik på en senere udsendelse i radio eller TV ; deter som udgangspunkt kun tilladt at opbevare sådanne optagelser i kortere tid) og

anvendelse udelukkende til undervisning og videnskabelig forskning.

I Art. 15, stk. 2 bestemmes endvidere, at en kontraherende stat kan foreskrive samme slags indskrænkninger i beskyttelsen af udøvende kunstnere, fremstillere af fonogrammer samt radio- og fjernsynsforetagender, som den i sin lovgivning har fastsat med hensyn til beskyttelsen af ophavsretten til litterære og kunstneriske værker.

4.3.2. Tvangslicens og legal licens.

Ved tvangslicens forstås som nævnt en lovregulering, hvorefter ophavsmanden ikke kan nedlægge forbud mod brugen af sit værk, men alene har krav på vederlag herfor. I de tilfælde, hvor vederlagets størrelse er fastsat i lovgivningen, tales ofte om legal licens. Retten til vederlag betyder, at sådanne ordninger indebærer en forbedret stilling for rettighedshaverne, sammenlignet med regler om fri udnyttelse,

I den gældende ophavsretslov findes der ikke bestemmelser om legale licenser. Derimod er der hjemlet tvangslicens på en række områder, hvor man har fundet, at en samfundsmæssig og almen kulturpolitisk interesse taler for, at brugen ikke gøres afhængig af ophavsmændenes tilladelse. Således har ophavsmænd f.eks. under visse omstændigheder kun ret til vederlag, når deres værker bruges i samleværker til brug ved gudstjeneste eller undervisning. Et andet eksempel er reglerne i ophavsretslovens § 17 (som ændret ved lov nr. 240 af 8. juni 1977). Efter § 17 må der inden for undervisningsvirksomhed ved lyd- eller billedoptagelse fremstilles eksemplarer af værker, som udsendes i radio eller fjernsyn. I tilfælde hvor der foretages optagelser af værker, som er gengivet i andre udsendelser end undervisningsudsendelser, har ophavsmanden krav på vederlag. Dette vederlagskrav kan kun gøres gældende gennem en af ministeren for kulturelle anliggender

godkendt fælles forhandlings- og opkrævningsinstitution, som repræsenterer de ophavsmænd, udøvende kunstnere og fremstillere af grammofonplader, hvis værker og præstationer indgår i udsendelserne. I § 17 slås det fast, at det ved godkendelsen skal påses, at institutionen ifølge sine vedtægter er forpligtet til at varetage rettigheder i medfør af denne tvangslicensbestemmelse for enhver ophavsmand, der godtgør at have krav på et sådant vederlag.

Endelig bør tvangslicensbestemmelsen i § 47 nævnes. Det bestemmes heri, at de udøvende kunstnere og fonogramproducenterne har ret til vederlag, når grammofonplader og bånd, som indeholder deres præstationer, udsendes i radio eller fjernsyn eller i erhvervsøjemed anvendes til andre offentlige fremførelser. Hvis to eller flere kunstnere har samvirket ved fremførelsen, kan de kun gøre vederlagskravet gældende i fællesskab. Specielt om de udøvende kunstneres ret bestemmes, at den kun kan gøres gældende gennem fremstilleren af grammofonpladen eller båndet eller gennem et af ministeren for kulturelle anliggender godkendt fællesorgan for fremstillerne og de udøvende kunstnere. I medfør af denne bestemmelse har kulturministeriet godkendt organisationen GRAMEX, der i praksis varetager alle disse rettigheder. Muligheden for at gøre vederlagskravet gældende gennem fremstilleren har således ikke praktisk betydning. GRAMEX-vederlagene deles ligeligt mellem de udøvende kunstnere og fremstillerne.

Efter en indledende nævnskendelse har ordningen i § 47 ikke givet anledning til vanskeligheder. Det har således ikke været vanskeligt at finde frem til hensigtsmæssige samarbejdsformer mellem GRAMEX og Danmarks Radio om brugen af grammofonplader i radio og fjernsyn efter tvangslicensreglen. Parterne har blandt andet samarbejdet om oprettelsen af et helt moderne rapporteringssystem. Endvidere finder der et udstrakt samarbejde sted mellem KODA og GRAMEX med hensyn til opkrævningen af vederlag for andre offentlige fremførelser.

Bortset fra de her nævnte bestemmelser i §§ 17 og 47, der i særlig grad vedrører masseudnyttelsessituationer, gælder det for alle lovens tvangslicensbestemmelser (d.v.s. §§ 14, stk.2; 16; 18, stk. 2; 19, stk. 1 og 25, stk. 2), at det som udgangspunkt er den enkelte ophavsmand, der må gøre vederlagsretten gældende over for brugeren.

I de tilfælde hvor parterne ikke ad forhandlingsvejen kan opnå enighed om størrelsen af det vederlag, der skal ydes for den pågældende brug, bestemmer ophavsretsloven i § 54, at hver af parterne kan forelægge spørgsmålet for det såkaldte tvangslicensnævn. Dette nævn nedsættes af ministeren for kulturelle anliggender, og har den endelige administrative afgørelse. De nærmere regler om nævnets sammensætning og arbejde findes i ministeriet for kulturelle anliggenders bekendtgørelse af 14. juli 1962 om fastsættelse af vederlag ved benyttelse af beskyttede litterære og kunstneriske værker samt fotografiske billeder. Det fremgår blandt andet heraf, at nævnet består af 3 medlemmer, hvoraf formanden skal være en dommer, der ved beskikkelsen opfylder de almindelige betingelser for at kunne udnævnes som højesteretsdommer. Et af medlemmerne, der skal være advokat, udnævnes efter forhandling med advokatrådet. Tvangslicensnævnet har, fra det blev nedsat i 1962 og indtil september 1980 afsagt 8 kendelser. Ved disse kendelser er der blandt andet fastsat vederlag efter følgende bestemmelser om tvangslicens: Ophavsretslovens § 14, stk. 2 om "citat" af to eller flere kunstværker i visse særlige fremstillinger, § 16 vedrørende antologier til undervisningsbrug, § 47 vedrørende de udøvende kunstneres krav på vederlag for brug af fonogrammer i Danmarks Radio m.v. samt reglerne i fotografi-lovens § 7 om gengivelse af offentliggjorte fotografier i værker til brug ved undervisning samt i dagspressen.

I forhold til reglerne om fri udnyttelse frembyder tvangslicensløsningen som nævnt den fordel for rettighedshaverne, at der sikres dem et vederlag, som i det mindste kan fastsættes af en uafhængig instans. Modsvarende sikres brugerne en

adgang til at anvende de fornødne værker. Heroverfor må det bemærkes, at der også knytter sig ulemper til tvangslicensløsningen. Selv om ordningen i princippet bygger på, at parterne så vidt muligt forhandler sig til rette, består der en risiko for, at der - navnlig for så vidt angår vederlaget - alene bliver tale om skinforhandlinger, hvis en af parterne ser en fordel i at fremtvinge en nævnsafgørelse. Hertil kommer, at tvangslicensordninger i deres typiske skikkelse ikke er egnede til at sikre, at der tilvejebringes rimelige vilkår vedrørende udnyttelsens nærmere beskaffenhed, selv om dette efter omstændighederne vil kunne ske i praksis. Efter gældende ret er det således, at det alene påhviler nævnet at afgøre vederlagsstørrelsen, jfr. OL § 54, FL § 16 og § 1 i kulturministeriets bekendtgørelse af 14. juli 1962 om fastsættelse af vederlag ved benyttelse af beskyttede litterære og kunstneriske værker samt fotografiske billeder.

Endvidere betyder tvangslicenser en svækket forhandlingsposition for rettighedshaverne, idet disse ikke har mulighed for at forbyde den pågældende brug. Den praktiske betydning af de her nævnte forhold afhænger i nogen grad af den praksis, der følges ved tvangslicensnævnet. Som udgangspunkt må det dog antages, at den "reelle markedspris" for brug af en gruppe beskyttede værker bedst findes ved frie forhandlinger.

For så vidt angår de tilfælde, hvor det er op til den enkelte ophavsmand at gøre vederlagskravet gældende, medfører tvangslicenser tillige en svækket position for rettighedshaverne, hvis det ikke påhviler brugerne at give underretning om den stedfundne udnyttelse. I mange tilfælde kan det være helt tilfældigt, om rettighedshaveren bliver opmærksom på den stedfindende brug, og retten til vederlag kan derfor i visse tilfælde blive illusorisk. Dette synspunkt gør sig ikke mindst gældende med hensyn til udenlandske ophavsmænd.

I den udstrækning man ønsker at opretholde tvangslicenser, kan der således være grund til at overveje, om det vil være

hensigtsmæssigt at justere reglerne i forhold til de eksisterende. I så henseende foreligger flere muligheder. Eksempelvis kunne den frie brugsret betinges af en pligt til at underrette den relevante organisation om den stedfundne brug, således at rettighedshaverne får en mere reel mulighed for at håndhæve vederlagsretten. I de tilfælde hvor vederlagskravet kan gøres individuelt gældende, kunne der efter arbejdsrettens mønster indføres en obligatorisk forhandling på organisationsplan, før vederlagsspørgsmålet indbringes for nævnet.

Endelig må det nævnes, at de formelle regler om vederlagets fastsættelse kan udformes på forskellig vis. En mulighed ville således være at indføre en voldgiftsordning således som det undtagelsesvis kendes fra det arbejdsretlige system.

En anden mulighed ligger i at tidsbegrænse afgørelserne, således at de efter en vis periode kan genforhandles og eventuelt påkendes påny.

I de minimumsrettigheder som fastsættes af de internationale ophavsretlige konventioner, tillades tvangslicens kun i begrænset udstrækning. Bernerkonventionen giver mulighed for tvangslicens i følgende tilfælde:

Radioudsendelse af beskyttede værker og viderespredning af disse udsendelser (Art. 11, bis, stk. 2).

Lydoptagelser af beskyttede musikværker med tilhørende tekst (Art. 13, stk. 1).

Da tvangslicens må anses for en mindre indgribende foranstaltning end regler om fri udnyttelse, er det desuden tilladt at anordne tvangslicens i de tilfælde, hvor konventionen tillader sådanne indskrænkninger, jfr. herom ovenfor pkt.

4.3.1, side 33 fo

Romkonventionen hjemler tvangslicens i forhold til radio- og fjernsynsudsendelse samt anden offentlig fremførelse af fonogrammer (Art. 12). Iøvrigt gælder den ovenfor side 35 refererede henvisningsregel til de ophavsretlige indskrænkninger i rettighederne (Art. 15, stk. 2). Det understreges dog, at bestemmelser om tvangslicens kun må fastsættes i den udstrækning, de er forenelige med konventionen. Det er vanskeligt at fastlægge en koncis praktisk betydning af den sidstnævnte modifikation, der ikke er motiveret nærmere i konventionens forarbejder. Det må dog anses for givet, at bestemmelsen ikke er til hinder for, at der indføres tvangslicens på områder, hvor der i henhold til bestemmelserne i Art. 15, stk. 1 eller henvisningsreglen i Art. 15, stk. 2 kan indføres regler om fri udnyttelse.

4.3.3. Aftalelicens.

Aftalelicens er et licenssystem, der forudsætter, at der mellem de berørte parter træffes en aftale på organisationsplan om nærmere bestemte former for udnyttelse af en bestemt type værker. Aftalelicensen indebærer, at den pågældende brug tillige kan finde sted med hensyn til værker af samme art, hvis ophavsmænd ikke er repræsenteret af de aftalesluttende organisationer. Der er således tale om en lovbestemt licens, hvis vilkår retter sig efter de eksisterende aftaler, og som kun træder i kraft, hvis en aftale er indgået.

Aftalelicenser kan tilrettelægges på forskellige måder, afhængigt af de områder, hvor de ønskes indført. Således kan ordningen suppleres med en mere eller mindre vidtgående individuel forbudsret, hvis det i den givne sammenhæng er muligt og ønskeligt. Desuden kan der være behov for at etablere forskellige ordninger med henblik på den situation, at en kollektiv aftale ikke indgås som følge af uenighed om vilkårene for benyttelsen af værkerne.

En mulighed ville her være, at man indførte en tvungen voldgift eller lignende uafhængig fastsættelse af de omstridte vilkår. Det må dog erkendes, at i så fald vil forskellen mellem aftalelicens og tvangslicens udviskes. En anden og muligvis mere frugtbar mulighed ligger i indførelsen af regler om tvungen mægling. Mæglingsinstituttet er velkendt fra arbejdsretten, og det må desuden bemærkes, at det såvel i Norge som i Sverige er foreslået indført i forbindelse med aftalelicensordninger vedrørende fotokopiering i undervisningsvirksomhed, jfr. herom nedenfor pkt. 5.4.1 og 5.4.2.

For så vidt angår den individuelle forbudsret kan der være tale om, at ophavsmanden udnytter den for at opnå et verderlag, der er højere end det kollektivt aftalte. I andre tilfælde kan motivationen være mere ideelt præget, f.eks. hvis ophavsmanden ikke længere deler de i værket forfægtede synspunkter eller iøvrigt ikke er interesseret i, at værket udbredes på nogen måde. Ved den praktiske rettighedsadministration kan der være behov for at udskille disse droit moral-begrundede forbud, idet de i særlig grad kan synes anerkendelsesværdige. Dette lader sig f.eks. gøre ved at stille krav om, at forbuddet i givet fald ikke kan hæves i en - ikke helt kort - periode eller ved at kræve, at ophavsmanden så vidt muligt også udnytter forbudsretten i relation til andre udnyttelsesformer. Betingelser af denne art må afpasses efter den aktuelle udnyttelsesform, og de vil formentlig mest hensigtsmæssigt kunne formuleres i forbindelse med indgåelsen af den grundlæggende aftale. I så fald vil de også få virkning for de ikke-organiserede ophavsmænd.

En væsentlig forudsætning for, at aftalelicenssystemer kan fungere efter hensigten, er, at der på de pågældende områder eksisterer organisationer, som kan indgå de fornødne aftaler. Hvis denne forudsætning er opfyldt, vil aftalelicenser efter omstændighederne kunne frembyde flere fordele. Således vil forhandlingerne omkring vilkårene for benyttelsen af værkerne kunne ske på lige vilkår, og parterne vil - i lighed med arbejdsmarkedets parter - have mulighed for at iværksætte dertil

egnede foranstaltninger, såsom forbud og ophør af benyttelsen, hvis forhandlingerne ikke fører til resultater. Herved forudsættes, at parterne ikke som følge af allerede indgåede overenskomster eller lignende er afskåret herfra. Det bør iøvrigt bemærkes, at det i almindelighed vil være en naturlig følge af, at organisationerne inddrages, at rettighedshavernes organisationer påtager sig den praktiske tilrettelæggelse af fordelingen af vederlaget for benyttelsen. Set fra brugernes side vil det efter omstændighederne kunne være en betydelig lettelse, at man frigøres for denne administration.

En ordning, som har mange lighedspunkter med en aftalelicens, er hjemlet i den gældende ophavsretslovs § 22, stk. 1. Denne bestemmelse har følgende ordlyd:

"Har Danmarks Radio eller radiofonierne på Færøerne og i Grønland i medfør af aftale med en organisation, som omfatter en væsentlig del af danske ophavsmænd til en bestemt art af værker, ret til at udsende de af organisationen repræsenterede værker, må radiofonien mod ydelse af vederlag tillige udsende udgivne værker af tilsvarende art af ophavsmænd, som ikke repræsenteres af organisationen. Denne bestemmelse gælder ikke for sceneværker og heller ikke for andre værker, hvis ophavsmanden har nedlagt forbud mod værkets udsendelse."

Således som denne bestemmelse er udformet, muliggør den, at en generel benyttelse af værker blokeres på to måder. Blokaden kan etableres kollektivt derved, at den eller de repræsentative organisationer ikke indgår de fornødne aftaler eller nægter at forny dem ved udløb. Desuden kan den enkelte rettighedshaver nedlægge et individuelt forbud mod benyttelsen. For den ikke-organiserede ophavsmand følger denne forbudsret direkte af lovteksten. Iøvrigt beror forbudsretten på indholdet af organisationens aftale med Danmarks Radio, der ofte indeholder hjemmel herfor.

Ordningen efter § 22 adskiller sig fra en egentlig aftalelicens, idet det ikke udtrykkeligt fastslås, at den til grund

liggende aftales bestemmelser finder anvendelse i forholdet til de uorganiserede rettighedshavere. I henhold til § 54 kan spørgsmålet om vederlagets størrelse indbringes for tvangslicensnævnet, hvis parterne ikke kan opnå enighed ved forhandling. Hidtil har denne mulighed dog ikke været benyttet. Det må imidlertid antages, at en eksisterende aftale vil være et betydningsfuldt indicium med hensyn til størrelsen af et rimeligt vederlag.

Forskellen udviskes iøvrigt yderligere i tilfælde, hvor der som i aftalen mellem Danmarks Radio og KODA er indført en frigørelsesklausul, hvorefter organisationen påtager sig at udrede vederlag til de ikke-organiserede rettighedshavere på lige fod med de organiserede.

De ophavsretlige konventioner indeholder ikke bestemmelser om aftalelicens. Dette hænger blandt andet sammen med, at denne model hidtil kun er indført i de nordiske lande. Følgelig kan man heller ikke påpege en entydig international holdning til spørgsmålet om ordningernes forenelighed med konventionerne. Det følger imidlertid af princippet om national behandling, at udenlandske rettighedshavere skal sidestilles med de nationale ved fordelingen af vederlag. Den lovbestemte licens, som følger af en aftalelicensordning, vil i særlig grad have betydning for de udenlandske rettighedshavere, der typisk ikke vil være repræsenteret af de aftalesluttende organisationer. Når en aftale er indgået på organisationsplan, vil disse rettighedshavere stå i en svækket position, idet de som udgangspunkt kun har krav på et vederlag for udnyttelsen efter nærmere fastsatte takster. I denne relation adskiller en aftalelicens sig således ikke væsentligt fra en tvangslicens, og det må derfor antages, at aftalelicensordninger - i hvert fald sådanne, der ikke indeholder individuel forbudsret - kun er forenelige med konventionerne i de tilfælde, hvor tvangslicensordninger er tilladte.

Den eksisterende ordning i § 22 har fungeret rimeligt i praksis. Den har dog givet anledning til visse vanskeligheder for Danmarks Radio. Indgåelsen af den grundlæggende aftale har således i et enkelt tilfælde givet anledning til meget langvarige forhandlinger. I to tilfælde har der været ført retssager med henblik på en afklaring af, om et givet værk hørte ind under den art af værker, for hvilken der var indgået aftale.

Danmarks Radio har endvidere påpeget, at der har været vanskeligheder med fortolkningen af kravet om, at den aftalesluttende organisation skal repræsentere "en væsentlig del" af ophavs-mændene. Dette problem kom især frem i en periode, hvor en organisation af forskellige årsager blev splittet op i to selvstændige organisationer.

Endelig har retten til at nedlægge forbud mod udsendelse af værker undertiden givet anledning til vanskeligheder. Der kan således opstå problemer, hvis et program er produceret i tillid til, at udsendelse kan ske med hjemmel i aftalelicensen, og forbud herefter nedlægges før programmet udsendes. Efter omstændighederne kan et forbud i denne situation medføre betydelige tab. Forbudsretten har desuden været brugt som et middel til at søge at opnå særlige afregningsformer og særhonorarer. Navnlig kravene om særlige afregningsformer har givet anledning til problemer, idet de har vanskeliggjort administrationen af afregningerne.

4.3.4. Kollektive ordninger.

. Sideordnet med de forskellige rettighedskonstruktioner som er beskrevet i det foregående, kan der skelnes mellem individuelle rettigheder og kollektive ordninger. Individuelle rettigheder findes f.eks. ved almindelige forlagsaftaler, hvor det som udgangspunkt er op til den enkelte ophavsmand at give **tilladelse** til udnyttelsen; at påse, at det aftalte vederlag ydes o.s.v. Modsvarende tilfalder vederlaget ophavsmanden

personligt og ubeskåret. En kollektivisering af rettigheder kan forekomme på flere måder, idet den kan knytte sig til såvel indbetalingen af vederlag til organisationerne som til disses afregning til de enkelte rettighedshavere. I den første form, der i vid udstrækning anvendes i praksis, kan der således være tale om, at der opkræves et standardiseret vederlag for en bestemt type udnyttelse af beskyttede værker, uden hensyntagen til hvilken konkret brug der finder sted. Modsvarende tillades udnyttelse af alle de repræsenterede værker. Denne form for kollektivisering, der undertiden kaldes "blanket licensing" anvendes således i alle KODAs kontrakter. Som eksempler kan nævnes vederlagene fra Danmarks Radio til KODA og Forfatterforeningens Radiokasse, der 'beregnes som procentdele af licensindtægterne; vederlagene til KODA f.eks. fra restaurationer og hoteller, der er baseret på et fast grundbeløb samt en m²-afgift baseret på lokalestørrelsen, og vederlæggelsen for baller, foreningsfester m.v., der sker med et fast beløb pr. arrangement. Brugerne står således frit, med hensyn til hvor mange og hvilke værker, de ønsker at udnytte.

Kollektivisering af udlodninger kan ske i forskellige, mere eller mindre vidtgående former. Til de mere vidtgående former hører, at vederlagene ikke udloddes til de enkelte rettighedshavere i henhold til en konstateret udnyttelse af deres værker, men i stedet anvendes til organisatoriske formål eller til udlodninger i form af legater, stipendier eller lignende, som fordeles ud fra behovs- eller kvalitetskriterier. Fra disse former er der glidende overgange til mindre vidtgående kollektiviseringer, der f.eks. kan bestå i, at udlodninger finder sted på basis af stikprøveundersøgelser af de enkelte værkers udnyttelse eller i anvendelse af fordelingsnøgler, der er tilvejebragt på områder, hvor en udførlig dokumentation er mulig, på andre områder hvor dokumentation af udnyttelsen ikke kan tilvejebringes.

I praksis vil mere eller mindre kollektiverede systemer ofte være nødvendige for at opretholde princippet om individuel

fordeling. Det må iøvrigt påpeges, at der ved administration af rettigheder jævnligt forekommer vederlag, som ikke kan udloddes individuelt, idet de enten er af ringe størrelse, eller fordi rettighedshaveren ikke kan opspores.

De forskellige kollektive ordninger, som er etableret i praksis, frembyder et nuanceret billede, der er præget af glidende overgange mellem ordningerne samt kombinationer af forskellige former. Især må det fremhæves, at en kollektiv opkrævning ikke i praksis har udelukket en udlodning, der i videst muligt omfang opretholder det individuelle præg.

De centrale bestemmelser i ophavsretsloven bygger på, at der tillægges den enkelte rettighedshaver individuelle rettigheder. Som følge heraf kan kollektive ordninger kun etableres med bindende virkning for rettighedshaverne, hvis der foreligger hjemmel herfor i lovgivningen eller i aftaler, herunder vedtægter som rettighedshaverne tilslutter sig ved indmeldelse i organisationerne.

En lovmæssig ordning findes i lov om Det kgl. Teater og oprettelse af en kulturel fond (lov nr. 40 af 14. februar 1935 som ændret ved lov nr. 174 af 13. april 1938, lov nr. 241 af 4. juni 1970 og lov nr. 305 af 10. juni 1976). Det fremgår heraf, at der til den kulturelle fond blandt andet skal svares en afgift på 10 % af de midler, der indkasseres af KODA, KODA-dramatik og Dramaret som vederlag for offentlig fremførelse af beskyttede musikværker og dramatiske værker. Fonden administreres af kulturministeriet, der for så vidt angår fondens anvendelse til fremme af tonekunsten bistås af statens musikråd. Fondens midler anvendes i overvejende grad til støtte af musikformål, men der ydes dog også en vis støtte til teaterformål.

Som et eksempel på en forholdsvis vidtgående kollektiv fordelingsordning, baseret på aftale, kan nævnes KODAs stamfond, der er hjemlet i § 19 i KODAs vedtægter. Efter denne bestemmelse afholdes der forlods 10 % af KODAs nettoindtægter til

stamfonden, hvis raidler kan anvendes til bidrag til de ordinære medlemsorganisationers administration, støtte til udgivelse af dansk musik, humanitære og sociale foranstaltninger samt til supplerende af medlemmernes individuelle udførelsesvederlag. En sådan tilbageholdelse af 10 % er i overensstemmelse med KODAs internationale aftaler. Når disse aftaler hjemler sådanne tilbageholdelser, hænger det formentlig sammen med, at det herved bliver mere attraktivt for organisationer i "musik-importerende" lande at tilslutte sig det internationale samarbejde. Det skal bemærkes, at spørgsmålet om ændringer af KODAs vedtægter for tiden overvejes.

Som et andet eksempel kan nævnes, at organisationen GRAMEX i sine vedtægter har hjemmel til en kollektiv fordeling af blandt andet individuelle vederlag under en vis størrelse, uanbringelige vederlag samt vederlag, der hidrører fra anden udnyttelse end den, der sker gennem radio og TV.

I almindelighed vil det være en naturlig ting, at man på organisationsplan dels gennemfører en vis kollektivisering med henblik på at lette administrationen, dels foretager en kollektiv anvendelse af visse mindre beløb, som det af forskellige grunde ikke er muligt eller hensigtsmæssigt at udlodde individuelt. Det kan - blandt andet efter erfaringerne i udlandet - desuden ikke udelukkes, at der i visse tilfælde kan være interesse for at gøre sådanne ordninger mere omfattende, end de er for øjeblikket. Sådanne mere eller mindre omfattende ordninger kan dog give anledning til overvejelser om, i hvilken udstrækning det enkelte medlem ud fra foreningsretlige og tilsvarende synspunkter er forpligtet til at tåle en kollektiv fordeling. Endvidere kan det overvejes, i hvilken udstrækning det er nødvendigt at træffe særlige forholdsregler vedrørende mindretalsbeskyttelse m.v., jfr. herom nedenfor side 66.

Særlige problemer kan desuden opstå i forhold til de rettighedshavere, og herunder ikke mindst de udenlandske, som står

udenfor organisationerne. Disse spørgsmål accentueres i særlig grad i de tilfælde, hvor organisationerne på basis af en aftalelicens er forpligtede til at afregne vederlag til de udenfor stående rettighedshavere.

I ophavsretsloven findes der ikke bestemmelser, som hjemler kollektive ordninger. I lovhjemlet form ville sådanne ordninger have visse lighedspunkter med den almindelige lovgivning om kunststøtte. De vil dog adskille sig herfra, idet der vil være tale om et vederlag for en konkret brug af nogle ophavsretligt beskyttede værker. Det samlede vederlags størrelse vil derfor som udgangspunkt i en vis udstrækning være afhængigt af den pågældende brugs omfang.

Lovhjemlede kollektive ordninger ville kunne have den fordel, at de muliggør en formidling af vederlag til de berørte kredse af rettighedshavere, selv i tilfælde hvor en individuel vederlæggelse af praktiske årsager ville være kompliceret eller umulig. På den anden side knytter der sig alvorlige betænkeligheder til sådanne ordninger. Som udgangspunkt bør der være en vis, rimelig sammenhæng mellem den konkrete brug og det udbetalte vederlag. Svigter denne overensstemmelse, må der anvendes andre kriterier for vederlæggelsen, det være sig i form af værdidomme, trangskriterier eller lignende. Ved sådanne andre kriterier vil der imidlertid altid bestå en risiko for, at forskellige smags- eller meningsretninger opnår en uheldig dominans.

Set fra de rettighedshaveres side som ikke kommer i betragtning ved udlodningen, vil der reelt være tale om en situation svarende til bestemmelser om fri udnyttelse. Dette forhold kan efter omstændighederne især være aktuelt i relation til udenlandske rettighedshavere, der iøvrigt ikke har nogen væsentlig interesse i, at visse beløb tilbageholdes til organisatoriske formål. Det må derfor antages, at kollektive ordninger, der er hjemlet i ophavsretslovgivningen, ikke vil være i overensstemmelse med konventionernes krav, hvis de

indføres på områder, hvor der konventionsræssigt foreskrives eneretsbeskyttelse.

På områder hvor indskrænkninger i eneretten i form af tvangslicens m.v. er mulige, rejser der sig særlige spørgsmål med hensyn til kravet om national behandling af udenlandske ophavsmænd. Kravet kan overvejes opfyldt derved, at man giver de udenlandske rettighedshavere krav på at komme i betragtning ved udlodningen af stipendier m.v. på lige fod med de nationale rettighedshavere. Denne løsning synes dog ikke hensigtsmæssig, idet den dels vil være vanskelig at administrere, dels vil den kunne kollidere med kulturpolitiske intentioner bag ordningerne. I betænkningen om fotokopiering m.v. (Upphovsrätt I, NU 21/73) fra den nordiske ophavsretskomiteé foreslog de danske sagkyndige med tilslutning fra de finske, at man supplerede de foreslåede bestemmelser om aftalelicens ved fotokopiering med bestemmelser om, at uorganiserede rettighedshavere kunne gøre krav på individuelt vederlag uanset eventuelle organisationsvedtagelser om ikke-individuel fordeling (side 88 ff). Ved en sådan bestemmelse kunne der efter de sagkyndiges opfattelse ikke herske tvivl om systemets forenelighed med Bernerkonventionen. Det forudsattes iøvrigt, at det efter forslaget påhviler disse rettighedshavere selv at rejse kravet om individuelt vederlag og at dokumentere den stedfundne brug. På denne baggrund fandt man, at en sådan regulering ikke ville frembyde væsentlige problemer i tiden indtil etableringen af internationale ordninger på organisationsplan. Fra svensk side var man på daværende tidspunkt af den opfattelse, at dette forslag ikke var fornødent til opfyldelse af de internationale forpligtelser.

4.3.5. Organisatoriske forhold på rettighedshavernes side.

Som det er berørt i flere sammenhænge ovenfor, kan organisationerne spille en overordentlig betydningsfuld rolle med hensyn til den praktiske håndtering af rettighedsspørgsmål

ved masseudnyttelse af beskyttede værker. Ved en tilstrækkelig organisering er der i realiteten intet til hinder for en masseudnyttelse, selv om den pågældende benyttelse er omfattet af den ophavsretlige eneret. Som et eksempel herpå kan nævnes retten til offentlig fremførelse af musikværker. På dette område varetages administrationen af enerettighederne af organisationen KODAO. Denne organisation har praktisk talt alle danske komponister, tekstforfattere og musikforlæggere tilsluttet, og derudover har man gensidighedskontrakter med de tilsvarende selskaber i udlandet. Det er derved gjort muligt for den enkelte bruger ved at rette henvendelse til ét sted at opnå ret til at anvende så at sige hele verdensrepertoiret ("blanket licensing"). Vederlagets størrelse fastsættes for så vidt angår de større musikforbrugere såsom f.eks. Danmarks Radio ved forhandling. På områder, hvor der ikke foreligger aftaler, fastsætter KODA tariffer. KODAs takster skal godkendes af kulturministeriet.

En sådan organisationsmæssig administration af enerettigheder må nødvendigvis medføre, at disse rettigheder i en vis udstrækning modificeres. Systemet bygger på en meget høj "organisationsprocent", og den enkelte rettighedshavers mulighed for at benytte forbudsretten til at hindre brug af et værk bliver i praksis af begrænset betydning. Modsvarende kan der anlægges den kulturpolitiske betragtning, at den enkelte bruger - forudsat at der er truffet aftale med organisationen - i almindelighed ikke pålægges begrænsninger i det frie valg af repertoire som følge af rettighedsmæssige forhold.

I udlandet findes der iøvrigt ordninger af denne art, hvor man gennem lovbestemmelser har forpligtet organisationerne til at indgå kollektive aftaler på rimelige vilkår, jfr. f.eks. om vesttysk ret nedenfor afsnit A.A.3.

I den udstrækning man ønsker at inddrage de ophavsretlige organisationer i rettighedsadministrationen ved masseudnyttelser, melder der sig spørgsmålet om disse organisationers

muligheder for at handle med bindende virkning for medlemmerne. De ophavsretlige organisationer er i så henseende undergivet de almindelige foreningsretlige regler.

I almindelighed vil det omfang, en forening kan forpligte sine medlemmer i, være afhængigt af dels indholdet af foreningens vedtægter, dels foreningens formål. Ikke mindst i brancheforeninger o.lign. hvor medlemsskab som følge af erhvervsudøvelse er en nødvendighed, kan der ikke pålægges medlemmerne forpligtelser, som ikke står i et naturligt forhold til foreningens formål. Med hensyn til økonomiske forpligtelser kræves det i almindelighed, at de med rimelighed skal kunne påregnes efter foreningens formålsbestemmelse.

For så vidt angår arbejdsmarkedets organisationer gælder de samme regler som udgangspunkt, men på dette område foreligger der dog en noget fastere regeldannelse. Dette har sammenhæng med disse organisationers særlige karakter, samt den meget indgribende funktion de især på lønmodtagersiden har på det enkelte medlems erhvervsudøvelse. Disse organisationer kan således meddele medlemmer og underorganisationer pålæg af forskellig art, som disse er forpligtet til at efterkomme. Derudover består der en meget vidtgående adgang for organisationerne til at binde medlemmerne ved aftaler med andre (typisk den modstående parts) organisationer. Iøvrigt anses organisationernes repræsentanter i reglen for i vidt omfang at være legitimeret til at indgå bindende aftaler på medlemmernes vegne. Disse beføjelser anses for at være en følge af organisationernes naturlige formål, hvorfor de vil bestå, selv om formålet ikke fremgår af vedtægternes bestemmelser (hvilket dog normalt vil være tilfældet).

I forhold til ikke-medlemmer af arbejdstagerorganisationer består der i den kollektive arbejdsret det særegne forhold, at organisationerne har påtaleret over for arbejdsgivere, som har tiltrådt en overenskomst, men som giver uorganiserede ringere vilkår end de i overenskomsten fastsatte» Dette er

dog alene en udvidet beføjelse for organisationerne - en uorganiseret arbejdstager kan ikke støtte ret på reglen.

De ophavsretlige organisationer kan i relation til forenings- og arbejdsretten ikke vurderes under ét, idet der findes ganske væsentlige forskelle mellem de enkelte organisationer. Der kan dog formentlig anføres visse retningslinier med udgangspunkt i de rettigheder, der varetages eller beskyttes. Det må således bemærkes, at organisationerne i den her omhandlede forbindelse skal varetage nogle forholdsvis veldefinerede interesser. For at organisationerne skal kunne binde medlemmerne på den fornødne vis, må en aktiv varetagelse af de ophavsretlige interesser være nævnt i vedtægterne eller fremgå af særlige fuldmagter etc., eller de må stå i et meget nært forhold til organisationernes formål. Ved vurderingen af dette hjemmelskrav må det erindres, at ophavsmændene af hensyn til deres erhverv i reglen vil have et ikke ringe incitament til at forblive i organisationen i stedet for at frigøre sig fra en økonomisk forpligtelse ved udmeldelse.

Udtrykkelige vedtægtsbestemmelser om dette spørgsmål findes f.eks. i § 23 i vedtægterne for Dansk Forfatterforening, der er sålydende :

"Da Dansk Forfatterforening i henhold til lovenes § 2 varetager danske forfatters kunstneriske, faglige, økonomiske og sociale interesser og således kan slutte aftaler på disses vegne, er medlemmerne uberettigede til at lade sådanne fælles interesser varetage af nogen anden forening eller sammenslutning, hvor disse interesser varetages af foreningen eller dens grupper."

I motiveringen for denne formulering er blandt andet anført:

"I det forslag til ændring af ophavsretslovens § 17, der er til behandling i folketinget, bestemmes det, at der inden for undervisningsvirksomhed ved lyd eller billedoptagelse må fremstilles eksemplarer af værker til benyttelse i undervisningsvirksomhed. Såfremt der optages værker, der gengives i andre udsendelser, har ophavsmanden krav på vederlag, men vederlagskravet kan kun gøres gældende

gennem en organisation, som er godkendt af ministeren for kulturelle anliggender. Vedtægtsændringen tilsigter at tydeliggøre vedtægterne, således at godkendelse kan opnås.

Vedtægtsændringen er tillige vigtig for også på andre områder at kunne få gennemført aftalelicensordninger i stedet for tvangslicenser."

Endvidere findes følgende bestemmelser i Dansk Skuespillerforbunds vedtægter:

"§ 1, stk. 2. Forbundets formål er at varetage medlemmernes kunstneriske og faglige interesser i øvrigt af enhver art, samt at bevare og frugtbar gøre de under forbundets forvaltning hørende fonds og legater.

§ 2k A. Stk. 1. Forbundet kan på medlemmernes vegne og i disses interesse indgå overenskomster med brugere eller sammenslutninger af sådanne om udnyttelse af værker, til hvilke medlemmerne i henhold til ophavsretslovgivningen eller på andet grundlag har rettigheder, og om vilkårene herfor. Reglerne i § 24 finder tilsvarende anvendelse på sådanne overenskomster.

Stk. 2. Bestyrelsen kan for nærmere angivne områder ved aftale overlade forvaltningen af de i stk. 1 angivne overenskomster samt tilsvarende bestemmelser i overenskomster med arbejdsgivere til særlige organisationer eller institutioner. Det kan ved de nævnte aftaler bestemmes, at forvaltningen af et medlems rettigheder skal vedvare i indtil ét år efter medlemmets udtræden af forbundet, og at eventuelle tvister vedrørende forvaltningen endeligt og bindende for medlemmerne og forbundet skal afgøres ved voldgift." (§ 2k indeholder bestemmelser om forbundets indgåelse af overenskomster.)

Det er iøvrigt oplyst for udvalget, at det under drøftelser i Kasetteudvalget er tilkendegivet fra samtlige repræsenterede organisationer, at disse har fornøden fuldmagt til at binde medlemmerne på dette område.

Når organisationerne har hjemmel til at binde medlemmerne, kan der være grund til at lægge vægt på, hvilken rettighedstype der varetages. Er det eneretten efter ophavsretslovens § 2 og herunder også indgåelsen af en aftale, der ligger til grund for en aftalelicens, synes der at være en del

lighedspunkter til det arbejdsretlige system. Der er tale om at fastsætte en "markedspris" for en ydelse, og opnås der ikke enighed ved forhandling, kan der iværksættes kampskridt. Ser man derimod på vederlagsrettigheder, der er en følge af tvangslicensordninger, forsvinder ligheden med det private arbejdsmarked, idet der ikke foreligger mulighed for kampskridt.

Fra de ophavsretlige organisationers side har man været opmærksom på de problemer, der eksisterer i forbindelse med de såkaldte sekundære udnyttelser af beskyttede værker, hvorunder masseudnyttelserne normalt hører. I 1977 oprettedes fællesorganisationen COPY-DAN, der ifølge vedtægterne har til opgave at forvalte ophavsrettigheder, der i medfør af aftaler med brugerne eller på andet retligt grundlag udnyttes på en sådan måde, at en fælles forvaltning skønnes hensigtsmæssig.

Tanken med COPY-DAN er, at det skal være en rammeorganisation, der, efterhånden som behov opstår, skal fyldes ud gennem oprettelse af forvaltningssektorer til varetagelse af den praktiske rettighedsadministration. Indtil videre er der oprettet forvaltningssektorer vedrørende fotokopiering i skolerne og videobetjening af søfarende.

I § 4 i vedtægterne for COPY-DAN bestemmes det, at såvel organisationer som enkeltpersoner kan få rettigheder forvaltet gennem samorganisationen. For så vidt angår organisationer, stilles der i § 5 nærmere krav om, i hvilken udstrækning medlemsorganisationerne skal kunne binde deres medlemmer. I § 3 bestemmes det iøvrigt generelt, at COPY-DAN i sin forvaltning er pligtig at tilstræbe at give danske og udenlandske rettigheder samme behandling i overensstemmelse med de internationale konventioners krav om national behandling.

I reglerne for forvaltningssektoren "Skolekopier"¹¹ under COPY-DAN bestemmes det endvidere i § 10, stk. 1, at forvaltnings-

sektoren tilrettelægger administrationen således, at der tilvejebringes grundlag for individuel fordeling, så snart det er økonomisk forsvarligt. COPY-DANS vedtægter og reglerne for "Skolekopier" er optrykt som bilag 4 og 5 til denne delbetænkning.

4.4. Fremmed ret.

4.4.1. De nordiske lande.

Ophavsretslovgivningerne i de nordiske lande er i vid udstrækning gennemført med ensartet lovtekst. På visse punkter er der dog forskelle, og dette gælder blandt andet forhold vedrørende de her behandlede spørgsmål.

I Finland bestemmes det i ophavsretslovens § 54, stk. 1, at vederlaget efter lovens tvangslicensbestemmelser i tilfælde af tvist herom fastsættes efter nærmere regler, givet i forordningsform. Disse regler findes i §§ 14 - 17 i forordning nr. 441 af 25. august 1961 (ændret ved forordning af 5. december 1974). Efter disse bestemmelser påhviler det 3 voldgiftsmænd, udpeget for hver enkelt sag af undervisningsministeriet, at fastsætte vederlaget, hvis parterne ikke kan enes derom. Parterne kan dog skriftligt aftale, at sagen skal behandles ved en domstol. Disse regler har dog haft begrænset praktisk betydning, idet man har foretrukket at gå frem efter de almindelige regler om aftalt voldgift.

Ved et lovforslag af 23. maj 1980 (bilag 8) foreslås et nyt stk. 2 tilføjet til § 54, hvorefter disse regler tillige finder anvendelse i forhold til en foreslået aftalelicensbestemmelse i § 11 a for fotokopiering inden for undervisningsvirksomhed samt en tilsvarende bestemmelse i § 17 for så vidt angår båndindspilninger af undervisningsudsendelser, jfr. iøvrigt nedenfor pkt. 5.4.3.

I den norske ophavsretslovs § 51 bestemmes, at vederlag efter lovens tvangslicensbestemmelser af enhver af parterne kan kræves fastsat på bindende måde efter regler, fastsat af kongen. Ved Kronprinsregentens resolution af 28. januar 1972 bestemmes i § 1, at vederlaget fastsættes af kirke- og undervisningsdepartementet. Hvis det offentlige er part i sagen og i øvrigt også i andre tilfælde, hvor departementet eller en af parterne ønsker det, indbringes sagen for et særligt nævn. Dette nævn består i henhold til § 2 i resolutionen af 3 personer, udpeget for 5 år af justitiarius ved Oslo byret. Formanden skal være jurist.

Også på andre områder gør der sig særlige forhold gældende i Norge. Således er der ikke i ophavsretsloven bestemmelser om en ret til vederlag for de udøvende kunstnere for offentlig fremførelse af deres lydfæstede præstationer. I stedet skal der efter en særlig lov af 14. december 1956 betales en afgift for sådanne fremførelser til Fondet for udøvende kunstnere. Afgiften skal ligge inden for visse maksimumsatser, som fastsættes administrativt. I praksis har fondets styrelse forhandlet sig frem til aftaler herom med de forskellige grupper af afgiftspligtige. Dele af fondets midler går til fonogramproducenterne, løvrigt udloddes de til de udøvende kunstners organisationer og som understøttelser og stipendier til de udøvende kunstnere og deres efterladte.

Endelig skal det nævnes, at man i disse år er i færd med at etablere et omfattende aftalekompleks i Norge. Grundlaget for dette er "Avtale om regler for forhandlinger mellom staten og kunstnerorganisasjoner" af 18. januar 1978. Efter denne aftale påhviler der staten og kunstnerorganisationerne en gensidig pligt til på begæring af den anden part at optage forhandlinger om indgåelse af aftaler om vederlag for brug af arbejder, som kunstnerne har ophavsret til eller for fremstilling og brug af materiale, som indeholder udøvende kunstners præstationer, som disse har rettigheder til efter ophavsretsloven. Aftalen omfatter blandt andet også forhandlinger om kompen-

sation for brug af kunstneriske værker og præstationer, som i henhold til lovgivningen sker vederlagsfrit og/eller afgiftsfrit.

Hvis forhandlingerne i henhold til aftalen ikke fører til enighed, kan hver af parterne kræve, at der indledes en mæglingsprocedure, der i det væsentlige er reguleret ved henvisninger til den arbejdsretlige lovgivning. Når en aftale er kommet i stand, er parterne underkastet fredspligt i aftaleperioden. Opstår der tvist om forståelsen af en aftalebestemmelse, kan hver af parterne i mangel af en forhandlingsløsning kræve, at spørgsmålet afgøres ved voldgift.

I henhold til disse regler er der indgået aftaler om følgende spørgsmål:

Udstillingsvederlag for fremvisning af billedkunst, kunsthåndværk og fotografisk kunst, som er i kunstnerens eje,

vederlag for optryk af litterære eksamenstekster,

vederlag for fremføring af musikværker ved gudstjenester og musikandagter,

vederlag for statens brug af kortfilm og

biblioteksvederlag til kunstneriske ophavsmænd.

Endvidere har man truffet aftale om vedtægter for Statens Garantiinntektsordning.

De fleste af aftalerne bygger udtrykkeligt på et nationalt grundlag, idet det bestemmes, at de kun omfatter kunstnere, som er norske statsborgere og/eller som har deres virke og bopæl i Norge. I aftalerne om kortfilm og biblioteksvederlag er det udtrykkeligt bestemt, at vederlagene skal indbetales til fonds, der ikke foretager individuel udlodning. I de øvrige vederlagsaftaler forudsættes en individuel fordeling.

Efter den svenske ophavsretslovs § 58 skal sager om fastsættelse af vederlag efter lovens tvangslicensbestemmelser indbringes for Stockholms tingsrätt. I betænkningen Upphovsrätt 1, Fotokopiering inom undervisningsverksamhet, SOU 1978:69, Stockholm 1978, foreslås indført et særligt mæglingsinstitut, der skal bistå ved forhandlinger om vederlag for fotokopiering i undervisningsvirksomhed. En lovgivning på grundlag af dette forslag er gennemført i 1980, jfr. nærmere herom nedenfor i afsn. 5.4.1.

4.4.2. Engelsk ret.

Den engelske Copyright Act fra 1956 bygger som udgangspunkt på eneretsprincippet. I lovens Sec. 6-10 gøres der en række undtagelser fra beskyttelsen, der som hovedregel er udformet som bestemmelser om fri udnyttelse. Visse af disse regler er særdeles detaljeret udformet, mens andre er bygget op omkring retlige standarder ("fair dealing" m.v.). Kun i et enkelt tilfælde opererer loven med en legal licens. I henhold til Sec. 8 kan enhver under visse betingelser - herunder varslings af ophavsmanden - genindspille værker på fonogram, hvis værkerne tidligere har været detailforhandlet i denne form i United Kingdom. Til ophavsmanden svares et vederlag på 65 % af den ordinære detail salgspris for fonogrammerne.

Tilsynet med de ophavsretlige organisationer varetages i Storbritannien af the Performing Right Tribunal, der fungerer i henhold til nærmere regler, givet i lovens Sec. 23 - 30. Tribunalet består af en formand, der i mindst 7 år skal have praktiseret som advokat, eller som har beklædt et dommerembede, samt af 2 - 4 yderligere medlemmer, udpeget af the Board of Trade.

Tribunalet har kompetence til at afgøre tvister mellem organisationer, der er berettiget til at indrømme tilladelser til offentlig fremføring, radio- og TV-udsendelse samt spredning

af beskyttede værker og erhververe af sådanne tilladelser. Med hensyn til fonogramproducenters og radio- og fjernsynsforetagenders rettigheder omfatter kompetencen tillige den individuelle udøvelse heraf, omend dette har ringe betydning i praksis. I de fleste tilfælde kan tribunalet tage stilling til ikke blot størrelsen af vederlag, men også beregningsformer og øvrige vilkår.

I en betænkning om revision af den engelske ophavsretslovgivning, Copyright and Design Law, Report of the Committee to consider the Law on Copyrights and Designs, Cmnd 6732, London 1977 (The Whitford Report), anbefales det side 195 ff, at tribunalets kompetence udvides på flere punkter. Det skal således kunne fungere som voldgiftsinstans med hensyn til vederlag og øvrige vilkår ved reprografisk kopiering. Endvidere foreslås nævnet tillagt kompetence med hensyn til blandt andet fastsættelse af afgiftssats m.v. for den foreslåede afgift på lyd- og videobåndoptagere, til at fungere som voldgift med hensyn til båndkopiering i undervisningsvirksomhed og til at revidere såvel afgiftssatsen som beregningsgrundlaget for den legale licens ved fonogramindspilning. Endelig må det fremhæves, at tribunalet foreslås tillagt en generel kompetence i forhold til organisationers effektive kontrol over takster for mangfoldiggørelse af værker samt deres brug af "blanket licenses" i denne relation. I lyset af disse forslag tænkes tribunalets navn ændret til the Copyright Tribunal.

A.A.3. Vesttysk ret.

I den vesttyske Gesetz über Urheberrecht und verwandte Schutzrechte af 9. september 1965 bestemmes det i § 15, at ophavsmanden har eneret til at udnytte sit værk i materiel form. Denne ret omfatter især retten til mangfoldiggørelse, spredningsretten og visningsretten. Endvidere har han eneret til offentligt at videregive værket i immateriel form, det

være sig ved offentlig fremførelse eller opførelse, ved radio-spredning, ved gengivelse via billed- eller lydbærere eller ved viderespredning af radio- og fjernsynsudsendelser. Lovens 6. afsnit indeholder forskellige regler om indskrænkninger i ophavsretten. Talmæssigt er der i overvejende grad tale om bestemmelser om fri udnyttelse, men der findes dog også et antal bestemmelser, efter hvilke ophavsmanden har krav på vederlag. Dette er således blandt andet tilfældet ved opbevaring af båndoptagelser af undervisningsudsendelser i skoler og lignende efter udløbet af det skoleår, i hvilket optagelsen blev foretaget, og i visse tilfælde af fotokopiering til privat brug. Endvidere kan det nævnes, at ophavsmændene efter § 27 har ret til et rimeligt vederlag for udlån af deres værker fra offentlige biblioteker. For denne ret er det dog særskilt bestemt, at den kun kan gøres gældende gennem en organisation. Der er ikke givet særlige regler om fastsættelsen af vederlag efter disse bestemmelser, og spørgsmålet henhører følgelig under domstolene.

Med hensyn til fremstilling af fonogrammer findes en særlig tvangslicens i § 61. Hvis ophavsmanden til et musikværk eller til den tilhørende tekst har meddelt tilladelse til erhvervs-mæssig fremstilling af fonogrammer med dette værk, er han forpligtet til at meddele en lignende licens til andre, der ønsker at fremstille fonogrammer med værket. Fra denne regel gælder dog visse undtagelser, blandt andet finder den ikke anvendelse, hvis ophavsmanden har overladt forvaltningen af fonogramrettighederne til en organisation.

De organisatoriske forhold på ophavsrettens område er reguleret i Gesetz über die Wahrnehmung von Urheberrechten und verwandten Schutzrechten af 9. september 1965. Det bestemmes heri, at varetagelse af rettigheder efter ophavsretsloven for flere rettighedshavere kræver en særlige tilladelse, der gives af de vesttyske patentmyndigheder. I loven opstilles en række krav til organisationerne, som skal være opfyldt for at tilladelsen kan gives. Den eller de tegningsberettigede skal således

i fornøden grad være uberygtede, organisationen skal have et økonomisk grundlag, som må antages at give den mulighed for at udøve sin forvaltningsvirksomhed, og iøvrigt må vedtægterne ikke være i strid med lovens bestemmelser (§ 3, stk. 1). Heraf følger blandt andet, at organisationen er forpligtet til efter •begæring og på rimelige vilkår at varetage alle nationale rettighedshaveres interesser på det pågældende område, hvis andre effektive forvaltningsmuligheder ikke findes (§ 6), på forlangende at indrømme enhver de forvaltede udnyttelsesrettigheder på passende betingelser (§ 11), at indgå overenskomster med brugsorganisationer på passende betingelser (§ 12), at fastsætte tariffer for vederlæggelsen, hvor der tages passende hensyn til religiøse, kulturelle, sociale og lignende formål (§ 13), at fastsætte en fordelingsplan, der udelukker vilkårlige fremgangsmåder ved fordelingen af de indkomne midler og som tilgodeser den grundholdning, at kulturelt betydningsfulde værker og præstationer skal støttes (§ 7) og at oprette forsorgs- og understøttelsesordninger for medlemmerne (§ 8). Af §§ 4 og 19 følger iøvrigt, at organisationerne er undergivet patentmyndighedernes tilsyn og kontrol.

Opnås der i et givent tilfælde ikke enighed mellem forvaltnings-selskaberne og brugerne om vederlæggelsen for rettighederne eller om de nærmere betingelser iøvrigt, kan hver af parterne efter § 14 indbringe spørgsmålet for en voldgiftsret. Formanden for denne ret udpeges af patentmyndighederne, og skal opfylde betingelserne for at blive dommer. De to yderligere medlemmer udpeges fra sag til sag af parterne. Nærmere regler om voldgiftsretten findes i Verordnung über die Schiedsstelle nach dem Gesetz über die Wahrnehmung von Urheberrechten und Verwandten Schutzrechten af 18. december 1965.

4. 4. 4. Fransk ret.

Den franske ophavsretslov (Loi sur la propriété littéraire et artistique no. 57-298 af 11. marts 1957) bygger på et generelt formuleret princip om eneret til enhver form for udnyttelse

af værket. Fra denne eneret gøres der enkelte undtagelser i form af regler om fri udnyttelse. Disse regler er imidlertid fåtallige og snævert formulerede. En art licenssystem findes dog i Art. 20, hvorefter domstolene kan iværksætte de fornødne forholdsregler i tilfælde, hvor retsindehaverne efter en afdød ophavsmand groft misbruger eneretten til offentliggørelse af et værk.

Det kan iøvrigt bemærkes, at man i Frankrig opkræver en særlig skat på reprografisk apparatur. Provenuet heraf tilflyder Centre National des Lettres, som anvender det til forfatterstøtte og andre former for litteraturstøtte.

4.5. Sammenfattende bemærkninger.

De senere ti-års teknologiske udvikling har på adskillige områder medført afgørende forskydninger i forudsætningerne for en række af bestemmelserne i ophavsretsloven. Disse forskydninger vedrører især den såkaldte "sekundære" udnyttelse af værker, men er ikke begrænset hertil. Det typiske ved de nye udnyttelsesformer er deres omfang ("masseudnyttelse"). Loven blev formuleret på et tidspunkt, hvor de tekniske og økonomiske faktorer satte ret snævre grænser for værksudnyttelsen, bortset fra visse særligt specialiserede sektorer, såsom forlag, gramofonselskaber, filmselskaber, radiofonier o.s.v. Siden da er der sket en afgørende decentralisering i de tekniske muligheder for at fremstille eksemplarer af værker og i muligheden for at iværksætte selvstændig spredning heraf. Som eksempler kan nævnes fotokopiering samt lyd- og billedbåndoptagelser, der indebærer eksemplar fremstilling i betydeligt omfang hos private, i undervisningsvæsenet og i private og offentlige virksomheder.

Lovgivningen er kun i begrænset omfang tilpasset denne udvikling. En følge heraf har været usikkerhed eller langvarige konfliktforløb, der til dels stadig henstår som uløste, og

som blokerer en ellers mulig og ønskelig udnyttelse af værkerne. Selvom denne usikkerhed og disse konflikter formentlig i en vis udstrækning kan tilskrives et uklart retsgrundlag - dette gælder eksempelvis kabelspredning af radio- og TV-programmer i større anlæg - er det givet, at der på en række områder sker en udnyttelse af værker, hvorom det med sikkerhed kan siges, at den ikke er tilladt efter den gældende lovgivning. Som eksempel på dette kan nævnes den mere omfattende fotokopiering.

Denne situation er ikke tilfredsstillende. Der knytter sig betydelige samfundsinteresser til de muligheder, den moderne teknik frembyder for kulturspredning og -formidling, og retsreglerne bør rimeligvis være således beskafne, at de skaber en sund baggrund for en effektiv værksudnyttelse til fordel for alle parter, d.v.s. skabende og udøvende kunstnere, udgivere m.v. og almenheden. Ophavsretten, der er ophavsmændenes retsværn mod ulovlig og uønsket værksudnyttelse, bør ikke virke som en kunstig bremse i så henseende, der aktiveres for at undgå en iøvrigt ønskelig, men efter de gældende regler måske vanskeligt kontrollerbar værksudnyttelse. Den hidtidige udvikling har iøvrigt vist tendenser mod en tilsidesættelse af rettighederne i praksis til stor skade for ophavsmændene og rettighedshaverne iøvrigt.

Det kan selvsagt ikke accepteres, at lovgivningen indeholder beskyttelsesregler, som ikke efterleves i praksis. Dette truer den almene respekt for retssystemet og er i modstrid med de hensyn, som er bærende for den ophavsretlige beskyttelse.

For begge de her nævnte synsvinkler gælder det, at problemerne må påregnes at blive stadigt mere presserende i de kommende år. Det må imødeses, at udviklingen fortsætter med en stadig forbedring og billiggørelse af den eksisterende teknologi og en heraf følgende yderligere forstærkelse af mulighederne for værksudnyttelse. Endvidere kan der i fremtiden

ventes tilsvarende konflikter på andre områder, hvor udviklingen er undervejs. Som eksempel herpå kan nævnes den igangværende udvikling af EDB-baseret tekstformidling, der meget vel kan tænkes at ville ændre tilvante forestillinger om samfundets informations- og underholdningsdistribution.

Udvalget finder på baggrund af disse forhold, at ophavsretslovgivningen bør undergå en å jourføring, således at den kan bidrage til en hurtig og tilfredsstillende løsning af de rettmæssige konflikter.

Et afgørende spørgsmål i forbindelse med denne revision er, om der bør ske ændringer i lovens grundlæggende opbygning, herunder især om den bærende eneretskonstruktion bør opgives. Et sådant skridt vil efter udvalgets opfattelse få uacceptable følger. Den ophavsretlige eneret har en central kulturpolitisk og økonomisk betydning. Den sikrer ophavsmændene et vederlag for udnyttelse af værkerne og dermed stimuleres deres fortsatte produktion af nye værker. For de virksomheder, hvis produktion er baseret på udnyttelse af beskyttede værker, betyder eneretten en sikkerhed for investeringerne, idet konkurrerende produktioner af samme værk kan standses. Eneretten stimulerer derved også udnyttelsen og spredningen af værker. Det må herved have i erindring, at udnyttelsen af beskyttede værker i blandt andet informations- og underholdningssektorerne er af overordentlig stor økonomisk betydning. Eneretten muliggør endvidere en rimelig fordeling af værkernes indtjening mellem ophavsmændene og den kommercielle sektor, som varetager udnyttelsen, og den giver ophavsmændene et effektivt retsmiddel til imødegåelse af krænkende brug af deres værker og til hævvelse af deres personlige tilknytning til disse.

Ikke mindst i et land af begrænset størrelse som Danmark er den nationale produktion af kulturgoder ofte baseret på en snæver økonomisk margin. Vidtgående regler om fri udnyttelse kan derfor også få alvorlige følger for bredden af det kulturelle udbud, hvis de ikke følges op af intensive foranstalt-

ninger til støtte af kunstnerne, såsom kunstnerløn eller lignende .

Udover disse faktorer, som begrundes den ophavsretlige eneret, skal det nævnes, at Danmark via sin tiltrædelse af de ophavsretlige konventioner i et betydeligt omfang er forpligtet til at yde en eneretsbeskyttelse o

Udvalget finder det derfor vigtigt, at man fastholder eneretskonstruktionen som den ophavsretlige hovedregel. For så vidt kan man således henholde sig til de "Riktlinjer för en almen översyn av upphovsrättslagstifningen", som Nordisk Ministerråd vedtog i maj 1975 (bilag 1), og hvortil der henvises i udvalgets kommissorium. Heri fastholdes den grundlæggende eneret til trods for en iøvrigt kritisk holdning til den individuelle ophavsret.

Hovedopgaven ved lovrevisionen bliver som følge heraf at tilvejebringe egnede mekanismer til løsning af rettighedskonflikter i masseudnyttelsessituationerne. Udvalgets flertal ønsker i denne forbindelse særligt at pege på de muligheder, der ligger i aftalelicensløsningen.

Som det er beskrevet ovenfor under pkt. 4.3.5. har det i praksis vist sig muligt at håndtere f.eks. eneretten til offentlig fremførelse af musikværker på en for brugerne tilfredsstillende måde ved hjælp af KODA-systemet. Sådanne systemer forudsætter imidlertid en fuldstændig organisering af alle, såvel nationale som udenlandske rettighedshavere. Aftalelicensens afgørende fordel for brugerne består i, at man kan slække på dette krav, idet man her kan træffe aftaler, der også har virkning for uorganiserede. På den anden side er det givet, at en aftalelicens kun kan løse rettighedsproblemerne, hvis de forudsatte organisationer rent faktisk eksisterer og har den fornødne tilslutning. Hvor disse forudsætninger er til stede, synes det ikke at være betænkeligt, om aftalens vederlagsbestemmelser m.v. anvendes som bindende tariffer, også i forhold

til uorganiserede rettighedshavere. Heri ligger vel en vis beskæring af den grundlæggende eneretskonstruktion. Men det er antageligvis den pris, der skal betales for at få et nogenlunde let administrerbart system.

Beslægtede forhold gør sig gældende på brugersiden. Det er derfor ønskeligt, at der er en rimelig balance i de to parter styrkeforhold. Brugersidens relevante foranstaltninger i forhandlingsfasen er at standse udnyttelsen af de beskyttede værker. Værdien heraf beror på, om brugersidens organisationer repræsenterer en økonomisk betydningsfuld udnyttelse, og er i stand til at meddele brugerne de fornødne pålæg.

Når der således lægges megen vægt på organiseringen, må man tillige ofre den enkeltes forhold til organisationerne betydelig interesse. De betænkeligheder, der efter omstændighederne kan blive tale om her, vil begrænses i den udstrækning, rettighedsspørgsmålene varetages af organisationer, som alene har et sådant administrativt formål. Iøvrigt kan en eventuel organisationstvangs uheldige sider modvirkes, dels gennem

- egnede regler om minoritetsbeskyttelse, dels gennem et krav om at forvaltningsorganerne og disses vedtægter skal godkendes af ministeren for kulturelle anliggender.

Specielt om forholdet mellem rettighedshavernes organisationer og de enkelte brugere kan det bemærkes, at eventuelle uheldige følger af forskelle i styrkeforholdene muligvis i nogen grad kan afbødes ved offentligt tilsyn og kontrol. I den udstrækning et sådant tilsyn ikke specielt henlægges til kulturministeriet eller andre offentlige myndigheder, udøves det i henhold til § 2, stk., 2 i lov om tilsyn med monopoler og konkurrencebegrænsninger af Monopoltilsynet.

Også andre forudsætninger end de organisatoriske må være opfyldt, hvis aftalelicenser skal kunne fungere hensigtsmæssigt. På de enkelte områder, hvor aftalelicenser indføres, må det således være samfundsmæssigt acceptabelt, at brugen på

specielle områder begrænses eller under konflikter helt blokeres. Endvidere må det i forhold til den enkelte udnyttelses karakter og afhængigt af aftalelicensens nærmere udformning være medholdeligt efter de ophavsretlige konventioner, at man binder uorganiserede ophavsmænd.

Som det er berørt ovenfor pkt. 4.3. kan aftalelicenser udformes på forskellige måder, afhængigt af de områder, hvor de ønskes indført. Udvalget anser det for mest hensigtsmæssigt at lade de nærmere overvejelser herom finde sted i forbindelse med behandlingen af de enkelte områder. I nærværende sammenhæng skal det dog bemærkes, at udvalget ikke finder det hensigtsmæssigt at kombinere aftalelicensmodellen med en obligatorisk fastsættelse af vilkår, dersom enighed ikke opnås under aftaleforhandlingerne. En sådan ordning indebærer, at forskellen mellem aftalelicens og tvangslicens udviskes, idet der allerede efter de gældende tvangslicensbestemmelser ikke er noget til hinder for, at parterne fastsætter vilkårene ved aftale. Derimod finder udvalget, at indførelsen af et mæglingsinstitut på linie med det svenske forslag (jfr. afsn. 5.4.1.) kan frembyde en frugtbar løsning, hvorfor dette bør overvejes på de enkelte områder.

I den kollektive arbejdsret har man i mange år anvendt mægling til at fremme forhandlinger om løn- og arbejdsvilkår. Erfaringerne herfra viser, at mæglingen er et hensigtsmæssigt instrument til løsning af interessekonflikter. Indførelse af et mæglingsinstitut vil ikke kunne forhindre, at parterne i visse tilfælde griber til kampmidler, men med passende regler om udsættelse af konflikter m.v. er der grund til at antage, at disse skridt kun vil blive taget i forholdsvis få tilfælde.

Under de her angivne forudsætninger frembyder aftalelicenssystemer efter udvalgsflertallets opfattelse betydelige fordele af beskyttelsesmæssig og administrativ karakter. De udgør endvidere et afbalanceret kompromis mellem brugernes ønsker om den lettest mulige adgang til at udnytte de eksisterende værker

og rettighedshavernes interesser i at beherske værksudnyttelsen totalt. Man finder iøvrigt i så henseende, at aftalelicenssystemer er den løsning, der i videst muligt omfang tilgodeser de synspunkter, som har fundet udtryk i den ovenfor under pkt. 4.1, refererede kulturpolitiske redegørelse, omend denne løsning, som anført i de af Nordisk Ministerråd den 22. marts 1975 vedtagne retningslinier, ingenlunde er problemfri.

Det er dog udvalgsflertallets opfattelse, at regler om tvangslicens som udgangspunkt kun bør indføres på områder, hvor aftalebaserede løsninger ikke er praktikable, eller på områder hvor der er en samfundsmæssig og almen kulturpolitisk interesse i, at adgangen til at benytte værker ikke begrænses eller blokeres. Afgørelsen af, hvilket system der er at foretrække, må bero på en konkret afvejning af samtlige omstændigheder på de forskellige områder, hvor spørgsmålet opstår.

Danmarks Radios repræsentanter i udvalget, Erik Carlsen og Britta Kümmel, er fremkommet med følgende mindretalsudtalelse, som er tiltrådt af Ole Koch:

"I delbetænkningen gøres der i kap. 4.1. (side 23 - 24) opmærksom på, at udvalgets overvejelser omkring håndteringen af rettigheder ved masseudnyttelse af beskyttede værker kun vil blive ført ud til endelige konklusioner, for så vidt angår fotokopiering. På de øvrige områder, hvor overvejelserne har aktualitet, kan der efter udvalgets opfattelse gøre sig forhold gældende, som udvalget på arbejdets nuværende stadium endnu ikke har overvejet.

Det er mindretallets opfattelse, at udvalget i konsekvens heraf bør afstå fra at drage - selv foreløbige - generelle konklusioner, som vil kunne begrænse en fri vurdering af, hvilke løsninger der er mest hensigtsmæssige, efterhånden som de enkelte områder undersøges til bunds. Den samordning af udvalgsarbejdet i de nordiske lande, som skal ske ifølge

udvalgets kommissorium, kan også blive umuliggjort, hvis det danske udvalg drager generelle konklusioner, før dette sker i de andre nordiske lande.

Mindretallet er enig med udvalgets flertal i, at aftalelicenssystemer kan være et afbalanceret kompromis mellem på den ene side brugernes ønske om den enklest mulige adgang til at benytte de eksisterende værker, og på den anden side rettighedshavernes interesse i at beherske værksudnyttelsen. Man må imidlertid gøre sig klart, at selv en såkaldt egentlig aftalelicens - d.v.s. en aftalelicens, der udtrykkelig fastslår, at den tilgrundliggende aftales bestemmelser finder anvendelse også i forhold til uorganiserede rettighedshavere - kan indebære en række ulemper for brugerne: det er således en forudsætning, at der findes en organisation, som brugerne kan forhandle med om den tilgrundliggende aftale, at organisationen til stadighed repræsenterer en væsentlig del af danske ophavsmænd til en bestemt art værker, samt at det faktisk lykkes for brugerne at få en aftale i stand med organisationen, jfr. nærmere om de praktiske problemer, der kan være forbundet med en aftalelicens under pkt. 4.3.3. Ulemper for brugerne af denne art vil ikke foreligge, hvis man i stedet for aftalelicens vælger en tvangslicens.

Udvalgsflertallet gør ovenfor side 66 opmærksom på, at det er ønskeligt, at der er en rimelig balance i styrkeforholdet mellem de to parter, altså rettighedshaverne og brugersiden. Delbetænkningen beskæftiger sig indgående med den organisering, der er nødvendig på rettighedshaversiden (kap. 4.3.5.), men meget lidt med brugersiden. Efter mindretallets opfattelse må der lægges afgørende vægt på, at også brugersiden er vel organiseret. Ellers bliver situationen let den, at rettighedshaverorganisationerne kan diktere brugerne vilkårene for benyttelsen af deres værker. For at forhandlingerne om vilkårene for benyttelsen af værkerne skal kunne ske på lige vilkår, må brugerne kunne standse benyttelsen, hvis forhandlingerne ikke fører til acceptable resultater. Dette forudsætter, at

der enten kun er tale om en enkelt bruger (f.eks. staten), eller at brugerne er organiserede på en sådan måde, at organisationerne er i stand til at meddele den enkelte bruger de fornødne pålæg i forbindelse med kollektivforhandlinger. Den svenske delbetænkning om fotokopiering i undervisningsvirksomhed, der foreslår en aftalelicens, gør således også opmærksom på, at udgangspunktet for betænkningen har været, "att frågan inom en väsentlig sektor, nämligen det almäna skolväsendet, fått en praktisk tilfredställande lösning genom att staten ingått kollektivt avtal". Også den norske lov om fotokopiering til brug i undervisningsvirksomhed gør i bemærkningerne opmærksom på, at man har valgt en aftalelicensløsning, fordi der var indledt forhandlinger mellem staten og rettighedshaverorganisationerne om en kollektivaftale. Der er hverken i Sverige eller Norge foreslået aftalelicensregler - eller andre afgiftsløsninger - udenfor undervisningsvirksomhed.

I de af Nordisk Ministerråd den 22. maj 1975 vedtagne retningslinier (bilag 1) sættes der spørgsmål ved, om en aftalelicens er den mest hensigtsmæssige løsning i forbindelse med masseudnyttelse af værker. Retningslinierne fremhæver specielt, at et sådant system medfører omfattende administrativt arbejde både for brugerne, som forudsættes at give visse oplysninger om udnyttelsens omfang, og for rettighedshaverorganisationerne. Retningslinierne konkluderer, at der derfor kan sættes spørgsmål ved, om de administrative omkostninger kommer til at stå i rimeligt forhold til de fordele, som ophavsmændene - som gruppe eller som individer - har af et sådant system, og at man derfor bør gøre sig anstrengelse for at finde øgede muligheder for udnyttelse af beskyttede værker uden individuelt samtykke fra rettighedshaverne, og mod at vederlag gives i kollektive former.

Ovennævnte betragtninger i de af Nordisk Ministerråd vedtagne retningslinier om det omfattende administrative arbejde ved en aftalelicens gælder også for tvangslicens, hvis denne er forbundet med individuel afregning. Mindretallet er enig med

retningslinierne i, at man må være meget opmærksom på, om de administrative udgifter hos brugere og rettighedshaverorganisationer ved individuel afregning på det enkelte område står i et rimeligt forhold til de afgifter, der afregnes til ophavsmændene. Mindretallet mener endvidere, at kollektive ordninger i mange tilfælde i højere grad end et system, der alene baserer sig på individuel afregning, vil kunne imødekomme også hensynet til de ophavsmænd, som endnu ikke har vundet anerkendelse hos det store publikum, og som derfor økonomisk får meget lidt ud af en individuel afregning efter ophavsretsloven.

Kollektive løsninger kan ikke mindst være rimelige på områder, hvor det er vanskeligt eller umuligt for rettighedshaverne at kontrollere, om deres værker bliver udnyttet. Som eksempel nævner Nordisk Ministerråds retningslinier, at det af praktiske grunde er næsten umuligt af kontrollere, om bøger eller noder mangfoldiggøres ved fotokopiering til anvendelse i en større, men sluttet kreds af personer, f.eks. hos en privat erhvervsdrivende. Man kunne på et sådant område overveje, om rettighedshaverne burde kompenseres gennem afgifter på materiel og/eller materialer til mangfoldiggørelse.

Det er mindretallets opfattelse, at man, efterhånden som de enkelte områder, hvor forskellige licenskonstruktioner til håndtering af rettigheder ved masseudnyttelse af beskyttede værker har aktualitet, er blevet undersøgt til bunds, bør tage stilling til, om aftalelicens, tvangslicens eller andre løsninger bør gælde.

Ved afgørelsen bør der også tages hensyn til, at samfundet gennem forskellige støtteordninger søger at fremme og muliggøre kulturel virksomhed. På den baggrund er det rimeligt, at det ophavsretlige regelsystem udformes på en måde, som tager hensyn til samfundets interesse i, at ophavsretten ikke lægger hindringer i vejen for en ønskelig adgang til ophavsretligt beskyttede værker, jfr. Nordisk Ministerråds retningslinier

hvor det tilføjes, at løsningerne ikke bør indebære, at det økonomiske udbytte for ophavsmændene som gruppe forringes."

<

5. Fotokopiering

5.1.1. Tekniske og terminologiske forhold.

I nærværende delbetænkning benyttes begrebet fotokopiering i en forholdsvis bred betydning, omfattende en række former for ikke-forlagsmæssig eksemplar fremstilling af trykt eller skreven tekst o. lign. samt eventuelle tilhørende illustrationer. Dette er på sin vis misvisende, idet begrebet fotokopiering i mere teknisk sprogbrug betegner en mangfoldiggørelse, som finder sted direkte fra forlægget uden brug af stencilblad, .offset plade eller lignende. Hvor sådanne "masters" anvendes ved mangfoldiggørelse, taler man om duplikering eller offset trykning. I international sammenhæng synes det efterhånden almindeligt, at alle disse ikkeforlagsmæssige reproduktionsmetoder sammenfattes under betegnelsen reprografi. Da dette udtryk endnu ikke har fæstnet sig i almindelig dansk sprogbrug, har udvalget alene anvendt det i tilfælde, hvor et eksakt begreb er fornødent, f.eks. i udkastet til lovtekst. Det må iøvrigt fremhæves, at hvor begrebet fotokopiering anvendes i den bredere betydning, omfatter det også visse mangfoldiggørelsesmetoder, som ikke betjener sig af et fotografisk moment, f.eks. spritduplikering og duplikering fra en maskinskrevet stencil. Modsat omfatter det ikke mikrofotografering eller elektronisk tekstbehandling.

Visse af de her nævnte kopieringsmetoder har været i almindelig brug i adskillige år, og var således velkendte, da den nuværende ophavsretslovgivning trådte i kraft i 1961. Det gælder således den fotokopiering, som kan foretages ad traditionel fotografisk vej analogt med den sædvanlige fremstilling af fotografier. Desuden har man i mange år anvendt duplikeringsformer, som forudsætter, at der tilvejebringes en master, f.eks. ved maskinskrivning på en stencil. Herunder hører bl.a. spritduplikering (hektografi) og sværteduplikering. I de seneste 15 år er der imidlertid sket en særdeles kraftig udvikling i de kopieringsformer, som betjener sig af et fotografisk element. Dette gælder således den egentlige fotokopiering, duplikering med

elektrostencils og offset tryk. For en nærmere teknisk gennemgang af de forskellige former for fotokopiering og duplikering kan der henvises til Upphovsrätt I, NU 21:73, Stockholm 1974, Bilag 4, side 137 ff.

5.1.2. Fotokopieringens omfang.

Det er ikke muligt at angive blot tilnærmelsesvis tal for, hvor meget der i alt bliver kopieret i Danmark. Så at sige alle uddannelsesinstitutioner råder over det fornødne apparatur, og det er tillige vidt udbredt på offentlige og private kontorer, biblioteker og lignende steder. Debatten om fotokopiering har imidlertid i nogen grad været koncentreret om kopieringen i det offentlige skolevæsen, og på dette område findes der visse talopgivelser.

I 1972 nedsatte undervisningsministeriet et udvalg, der fik til opgave at gennemføre en undersøgelse af, i hvilket omfang forlagsmæssigt trykt materiale kopieres eller på anden måde mangfoldiggøres i skolerne. Undersøgelsens resultat blev offentliggjort i betænkning nr. 704/1974: En undersøgelse af kopiering og anden mangfoldiggørelse i skolerne 1972-73. Det anføres heri- (side 15), at praktisk taget samtlige landets skoler havde mindst ét kopieringsapparat. Omkring 10 % af skolerne havde offset anlæg eller en hurtig fotokopimaskine, og yderligere ca. 3/4 af skolerne havde en fotokopimaskine med lavere hastighed. Undersøgelsen tydede endvidere på en accelererende vækst i antallet af skoler med hurtige anlæg. Skolernes forsyning med mere avanceret kopieringsudstyr øgedes i takt med elevtallet og skolernes undervisningsniveau.

Den samlede kopiering i 1972-73 opgjordes i undersøgelsen til godt 100 mio kopisider i de offentlige folke- og gymnasieskoler (side 19)- Heraf blev ca. 20 % fremstillet på gymnasierne, og mindst 3/4 af kopieringen blev anvendt i forbindelse med undervisningen. Pr. elev var antallet af kopisider

stigende med stigende skolestørrelse og undervisningsniveau. Pr. gymnasieelev fremstilledes der over 4 gange så mange sider som pr. folkeskoleelev. Skolens forsyning med kopieringsfaciliteter viste sig at have afgørende betydning for kopieringsaktiviteten, og det blev på denne baggrund antaget, at der på de mindre veludstyrede skoler fandtes et ikke nærmere kvalificerbart udækket behov for kopiering.

En undersøgelse baseret på udsendelse af spørgeskemaer til et antal lærere viste, at kopieringen af udgivne værker i 1972-73 androg 40-50 mio kopsisider på basis af ca. 3 mio sider forlagsmæssigt trykt materiale (side 36 f). Den største kopiering er sket fra opgavesamlinger og arbejdshefter, især dele heraf. Endvidere er der sket en betydelig kopiering fra lærebøger og fra figurer alene. Endelig nævnes fagtidsskrifter •samt noder og sange som vigtige kopieringsarter.

Noget over halvdelen af kopieringen er anvendt til klasseundervisning, ca. 1/4 til grupper af elever og knap 1/5 til enkelte elever. Kopieringen er oftere sket som supplement til lærebøger end som erstatning for disse. Hverken leveringsvanskeligheder eller "for lave" bevillinger til undervisningsmidler syntes at have spillet nogen rolle for kopieringens omfang. Ca. 2/3 af de kopierende lærere har indarbejdet originalsiderne i deres egne tekster.

Udvalget afslutter med følgende konklusion (side 38):

"Retstilstanden efter den gældende ophavsretslov har ikke været tilstrækkelig klar til, at man ved lærerundersøgelsen kunne søge oplyst, i hvilket omfang kopieringen er lovlig eller ulovlig. Der har imidlertid for udvalget ikke været tvivl om, at den ikke lovlige kopiering udgør en væsentlig del af den samlede kopiering. Det er udvalgets opfattelse, at de foreliggende undersøgelsesresultater klart viser, at skolernes kopiering af forlagsmæssigt trykt materiale er et væsentligt problem såvel for lærerne i deres undervisning som for de forfattere og forlæggere, hvis rettigheder krænkes af kopieringen.

Udvalget vil sluttelig pege på, at den fremtidige udvikling i skolerne må forventes at forstærke problematikken omkring kopieringen af forlagsmæssigt trykt materiale."

5.1.3. Kopieringsbehov.

Den ovenfor nævnte undersøgelse i betænkning nr. 704/1974 viser, at der er et betydeligt behov for kopiering af beskyttede værker i det offentlige skolevæsen. Dette behov har utvivlsomt sammenhæng med de krav om alsidighed, der stilles til undervisningen. Ikke mindst i fag som dansk, fremmedsprog, samtidsorientering og historie er det af stor pædagogisk betydning, at læreren kan fremskaffe et bredt, aktuelt og varieret undervisningsmateriale til eleverne. Ved at kopiere fra forskellige kilder er det muligt at belyse et emne med en større alsidighed og aktualitet, end det er muligt alene ved brug af gængse lærebøger. Ved hjælp af fotokopiering er det således muligt at anvende materialer som f.eks. avisudklip, uddrag af fagtidsskrifter og dele af bøger, som ikke i øvrigt er velegnede til undervisningsbrug.

Ser man på andre sektorer, hvor fotokopiering anvendes, er det givet, at der også kan foreligge betydelige behov, men forholdene synes dog ikke at være fuldt parallelle med undervisningssektoren.

Langt de fleste offentlige og private virksomheder har i dag kopieringsapparat, men det må antages, at dette apparatur i overvejende grad anvendes til kopiering af materiale, som enten ikke nyder ophavsretlig beskyttelse, eller som hidrører fra den pågældende virksomhed selv. I sidstnævnte tilfælde vil forholdet oftest være det, at virksomheden som følge af ophavsmandens ansættelse må anses for berettiget til at foretage denne eksemplarfremsstilling. Det er dog givet, at der også på dette område sker en vis - lejlighedsvis måske betydelig - kopiering af udgivet, beskyttet materiale. Der kan

således være tale om, at de ansatte til brug for deres arbejde kopierer artikler fra aviser, fagtidsskrifter, faglitteratur m.v. De livsområder, som der her er tale om, er dog så omfattende og differentierede, at man næppe i generelle vendinger kan beskrive de eksisterende behov.

Forholdet er formentlig mere entydigt ved forskningsinstitutioner og -biblioteker, hvor der foregår en betydelig kopiering af tidsskriftsartikler, uddrag af videnskabelige værker m.v. I disse tilfælde vil kopieringen formentlig oftest ske til den enkeltes personlige brug.

Ved biblioteker i øvrigt, arkiver og museer fremstilles der endvidere kopier, som udlånes eller udleveres til institutionernes brugere. Herom er der af kulturministeriet fastsat nærmere regler, som tilsigter at hindre en for vidtgående og ukontrolleret kopiering. Herom henvises til afsnit 5.2.1. Det må i øvrigt bemærkes, at der på mange biblioteker er opstillet kopieringsautomater, hvor publikum selv kan foretage den ønskede kopiering.

5.2.10 Gældende ret.

5.2.1.1. Ophavsretsloven.

Eneretten til at fremstille eksemplarer af værker er en central del af ophavsretten. I den udstrækning en ophavsmand skal have mulighed for at få et økonomisk udnytte af sin virksomhed, er det nødvendigt, at han kan hindre, at andre personer på den ene eller anden måde eftergør hans værk og bringer det på markedet. Modsat må han selv have ret til at fremstille eksemplarer. Denne ret kan eventuelt overdrages - f.eks. til en forlægger - og derved kan det økonomiske udbytte af værket opnås.

Retten til eksemplar fremstilling er meget generelt formuleret i lovens § 2. Den gælder for alle typer af værker, og uanset om værket er offentliggjort eller ej. Desuden omfatter den enhver metode til eksemplar fremstilling, spændende fra afskrivning over duplikering til bogtryk o.s.v. Endvidere fremgår det af § 2, stk. 2, at også det forhold, at værket overføres på indretninger, der kan gengive det, anses som eksemplar fremstilling. Herved er også indspilning på grammofonplade eller bånd eller lagring i en datamats hukommelse bragt ind under enerettens område.

I denne generelle eneret er der gjort en betydningsfuld indskrænkning i lovens § 11. Efter denne bestemmelse må der fremstilles enkelte eksemplarer af et offentliggjort værk til privat brug, men disse eksemplarer må ikke udnyttes på anden måde. For så vidt angår eftergørelse af brugskunst, billedhuggerværker, kunstneriske gengivelser af andre kunstværker og opførelse af bygningsværker er der dog gjort den indskrænkning, at man ikke må lade andre foretage eftergørelsen. Ved disse værkstyper er det således kun tilladt at fremstille eksemplarer til privat brug, hvis det er brugeren selv, der udfører kopieringen.

§ 11 omfatter kun offentliggjorte værker. Heri ligger ifølge § 8, at værket lovligt skal være gjort tilgængeligt for almenheden. Dette kan ske i form af en udgivelse i bogform, på grammofonplade eller på lignende måde, eller ved gengivelse i pressen. Begrebet offentliggørelse omfatter imidlertid også mindre omfattende foranstaltninger. F.eks. vil et litterært værk være offentliggjort, hvis forfatteren har læst det op i radioen eller ved et arrangement i en forening, der ikke har en ganske privat karakter. Malerier og skulpturer vil være offentliggjort, hvis de har været udstillet offentligt, eller hvis kunstneren har overdraget dem til personer, der ikke tilhører hans nærmeste.

Hvad der i øvrigt ligger i § 11, kan være vanskeligt at fastlægge præcist. Bestemmelsen betjener sig af to retlige standarder, hvis konkrete indhold må fastlægges ved fortolkning,

nemlig dels at der må fremstilles enkelte eksemplarer, dels at de kun må anvendes til privat brug. Til belysning af disse begreber kan blandt andet henvises til de bemærkninger, der ledsagede forslaget til ophavsretsloven, da det blev fremsat i folketinget i 1960. Det hedder her blandt andet (Folketings-tidende 1959-60, tillæg A, sp. 2740 f):

"Privat brug omfatter ... for det første enhver anvendelse af eksemplarer til rent personlig benyttelse. Endvidere eksemplarets benyttelse af personer hørende til fremstillernes familie- og omgangskreds. Også hvis eksemplarer er tænkt at skulle anvendes af andre, til hvem fremstilleren er knyttet ved et personligt bånd som f.eks. kolleger på en mindre arbejdsplads, må der eventuelt efter omstændighederne kunne siges at foreligge fremstilling til privat brug.

Uden for fremstilling til privat brug er man, så snart eksemplaret fremstilles for at spredes til eller forevises for andre end dem, der hører til fremstillernes private kreds. I almindelighed vil også fremstillingen af eksemplarer med henblik på en offentlig fremførelse være ulovlig, men et eksemplar kan undtagelsesvis være frembragt med et så snævert personligt eller et så specifikt teknisk formål for øje, at fremstillingen bør være tilladt, selv om den er sket med henblik på en offentlig fremførelse. Det må således være tilladt for en oplæser, der skal recitere et antal offentliggjorte digte af forskellige forfattere, at tage afskrifter af disse digte og anvende dem ved den offentlige fremførelse. Dette er en rent praktisk foranstaltning, som ikke kan tænkes at skade ophavsmændene. Endvidere bør eksempelvis et teater, der har erhvervet ret til at opføre et skuespil, kunne udarbejde særlige bearbejdede afskrifter af stykket til brug for teatrets sufflør og de ved forestillingen medvirkende. Dette vil imidlertid som oftest følge allerede af en anvendelse af almindelige fortolkningsregler på den foreliggende opførelsesaftale. Adgangen til fri fremstilling af eksemplarer til privat brug gælder kun fremstillingen af "enkelte eksemplarer". Så snart der bliver tale om fremstilling af en større flerhed af eksemplarer, opstår der fare for en spredning af værket af en sådan art, at ophavsmanden bør have kontrol med den."

Folketingsudvalget, der behandlede lovforslaget, modtog en henvendelse fra Industrirådet, hvori der udtryktes ængstelse for, at bestemmelsen i § 11 skulle sætte for snævre grænser for den fotokopiering af videnskabelige og tekniske tidsskrift-artikler, der lovligt kan finde sted inden for virksomhederne til disses interne brug. Udvalget udtalte i -den anledning:

"... at der ved afgørelsen af, hvad der henhører under "fremstilling til privat brug", bør anvendes en liberal fortolkning, når det gælder fotokopieringen inden for virksomheder og forskningsinstitutioner. De ansatte er berettigede til hos virksomheden eller institutionen at anskaffe sig fotokopier af artikler som de nævnte til privat brug, også i tjenesten. Hvis flere har behov for kopier af samme original, vil de være berettigede til at skaffe sig hver sit eksemplar, og efter udvalgets opfattelse bør fremstillingen i et sådant tilfælde også kunne ske under ét inden for virksomheden. Adgangen til fremstilling af enkelte eksemplarer til privat brug må endvidere antages at tilkomme ikke blot private, men også juridiske personer, herunder offentlige myndigheder. Virksomheden eller forskningsinstitutionen som sådan vil derfor efter § 11 kunne fremstille kopier til sit eget "private" brug, når fremstillingen blot indskrænkes til at omfatte et begrænset antal eksemplarer."

(Folketingstidende 1960-61, 2. saml. tillæg B sp. 632 f).

Ved forslagens 2. behandling i folketinget udtalte Helga Pedersen (Venstre), der var medlem af udvalget, blandt andet følgende vedrørende § 11:

"Den moderne teknik har gjort reproduktionsanstaltnes virksomhed til et ophavsretligt problem. Udvalget kom til det resultat, at vi ville beholde ordlyden i § 11 om ret til at fremstille enkelte eksemplarer af et offentliggjort værk til privat brug, og vi har så forsøgt at hindre udhuling af ophavsretten ved at give et fortolkningsbidrag i betænkningen vedrørende § 11. Vi står her over for et af de typiske eksempler på, at dette lovforslag mere giver principielle ophavsretlige regler end detalregler. Forhåbentlig lader den foreslåede formulering sig praktisere med fornuft, men vi-

ser det sig, at ophavsmændenes berettigede interesser krænkes, må vi senere hen overveje mere detaljerede forskrifter på dette område."

(Folketingets forhandlinger 1960-61, 2. saml., sp. 3352).

Spørgsmålene om, i hvilket omfang fotokopiering er tilladt efter § 11, har kun været påkendt i en enkelt publiceret dom, jfr. UfR 1976 s. 700. I denne sag blev Miljøstyrelsen ved Københavns Byret dømt til at betale erstatning til et dagblad for at have kopieret en artikel i 44 eksemplarer. Kopierne blev anvendt i en såkaldt kopiavis, der fordeltes til et antal af styrelsens medarbejdere, som derigennem blev holdt orienteret om pressens behandling af styrelsens område. For god ordens skyld bør dog bemærkes, at den pågældende artikel handlede om kopiavisernes lovlighed efter ophavsretslovgivningen og ikke om miljøspørgsmål.

Den praktisk meget vigtige fotokopiering i undervisningsvirksomheder er således ikke i lovmotiver eller retspraksis behandlet på en sådan måde, at man entydigt kan fastslå, hvilken kopiering der efter § 11 kan anses for tilladt uden rettighedshaverens samtykke.

Det må i øvrigt nævnes, at spørgsmålet om afgrænsning af det private område efter § 11 blandt andet har været påkendt af højesteret i en sag, refereret i UfR 1976 side 552. Sagen vedrørte et rederi, som havde overført TV-programmer til videobånd og derefter ladet båndene afspille for besætningerne på visse af rederiets skibe i udenrigsfart. Båndene blev distribueret til 8 super-tankskibe, der hver havde en besætning på ca. 30 personer. I almindelighed blev afspilningerne overværet af højst 7-8 personer ad gangen. I landsrettens dom, der blev stadfæstet af højesteret, blev det statueret, at der ikke bestod en så nær forbindelse mellem rederiet og besætningerne på skibene, at fremstillingen og afspilningen af båndene kunne anses for omfattet af bestemmelsen i § 11.

I lovens § 12 er det som ovenfor nævnt bestemt, at det ved kgl. anordning kan tillades arkiver, biblioteker og museer at fremstille eksemplarer af værker ved fotografering. I henhold til denne bestemmelse udstedte kulturministeriet en anordning af 21. juli 1962. (Anordning om arkivers, bibliotekers og museers adgang til at fremstille eksemplarer af litterære og kunstneriske værker m.v. ved fotografering). Der fastsættes heri nærmere regler om, i hvilke tilfælde og i hvilken udstrækning kopiering må finde sted. Der må således fremstilles kopier af materialer, som det på grund af særlig værdi, sjældenhed eller ringe holdbarhed ikke skønnes forsvarligt at udlåne. Normalt må der dog i dette tilfælde kun fremstilles 2 kopier. Det tillades videre, at der fremstilles kopier af enkelte artikler i samleværker, aviser eller tidsskrifter samt af kortere afsnit af bøger og andre udgivne skrifter med henblik på benyttelse i forsknings- eller studieøjemed. I disse tilfælde må der dog kun udleveres en enkelt kopi til hver bruger. Der fastsættes videre regler for komplettering af defekte værker, og det bestemmes, at der, når særlig anledning foreligger, på visse biblioteker kan ske forøgelse af samlingerne ved fotokopiering. Det er dog i dette tilfælde en betingelse, at der er tale om udgivne værker, som bør forefindes tilgængelige i bibliotekets samlinger, men som ikke kan erhverves i boghandelen eller fra udgiveren eller forlæggeren. I disse tilfælde må der kun fremstilles én kopi af hvert værk.

Af de centrale regler vedrørende fotokopiering skal endelig nævnes bestemmelsen i lovens § 14. Det fremgår heraf, at **det** er tilladt at citere af et offentliggjort værk i overensstemmelse med god skik og i det omfang, som betinges af formålet. Denne bestemmelse har sin væsentligste betydning i tilfælde, hvor dele af værker sættes ind som et led i sammenhængen i et andet værk. Dette er dog ikke et ubetinget krav. Således anføres det i motiverne til bestemmelsen, at citatretten kan finde anvendelse i tilfælde, hvor en avisartikel udelukkende sammensættes af setninger eller lignende. Modsat anføres det, at retten ikke bør udstrækkes så vidt, at den gør det muligt

uden indhentede tilladelser at udgive samlinger af citater eller brudstykker af melodier (potpurrier) .

5.2.1.2. Fotografiloven.

Efter § 1 i fotografiloven har den, der fremstiller et fotografisk billede eneret til gennem fotografi, tryk, tegning eller anden fremgangsmåde at fremstille eksemplarer af billedet og til at vise det offentligt. Denne eneret indskrænkes blandt andet i § 5, hvorefter enkelte eksemplarer må fremstilles til privat brug, men disse eksemplarer må ikke udnyttes på anden måde. I § 6 er der givet regler om kopiering ved arkiver m.v., der svarer til reglerne i ophavsretslovens § 12. Derimod findes der ikke i fotografiloven en generel citatret, svarende til reglen i ophavsretslovens § 14. Der findes ikke særlige fortolkningsbidrag vedrørende den centrale bestemmelse i § 5 og der må derfor henvises til det ovenfor vedrørende ophavsretslovens § 11 anførte.

5.2.2. Aftalemæssig regulering.

Den betydelige brug af fotokopiering, som i de seneste 15-20 år har vundet indpas i undervisningen, har givet anledning til forhandlinger mellem rettighedshavernes organisationer og repræsentanter for undervisningsvæsenet, jfr. herom afsnit 4.2.1. ovenfor. Disse forhandlinger førte i begyndelsen af 1978 til enighed om en aftale om fotokopiering m.v. af ophavsretligt beskyttede publikationer inden for det almindelige skolevæsen (folkeskolen, gymnasier og HF-kurser samt private skoler inden for området, hvis drift reelt betales af det offentlige). Ved denne aftale, der er optrykt som bilag 2, fastsættes de nærmere vilkår, hvorunder kopieringen kan finde sted. Det lykkedes dog ikke at opnå enighed om to punkter, nemlig dels det grundvederlag pr. kopiside, som skal ydes for kopiering i henhold til aftalen, dels størrelsen af det

engangsbeløb, der skal ydes for den fotokopiering, som har fundet sted uden grundlag i aftale. Afgørelsen af disse spørgsmål blev efter aftale henskudt til voldgift.

Voldgiftsretten afsagde kendelse i februar 1980 (bilag 3). Rettighedshavernes organisationer nedlagde under sagen påstand om, at engangsbeløbet fastsattes til 25 mio kr. og at grundvederlaget pr. kopiside fastsattes til 20 øre. Heroverfor nedlagde de indklagede (undervisningsministeriet, Kommunernes Landsforening, Amsrådsforeningen i Danmark, Københavns kommune og Frederiksberg kommune) påstand om et engangsbeløb på ikke over 750.000 kr. og et grundvederlag på 3 øre.

I kendelsen lagde voldgiftsretten til grund, at der i betydelig omfang inden for skolerne er foretaget fotokopiering i strid med ophavsretslovens bestemmelser, idet blandt andet den stedfundne kopiering i klassesæt ikke har haft hjemmel i ophavsretslovens § 11. Retten så sig ikke i stand til med sikkerhed at fastslå omfanget af den ulovlige kopiering, men man mente ikke at kunne bortse fra, at kopieringen i et vist omfang kunne have haft en skadelig virkning for ophavsmænd og forlæggere. Modsat tiltrådte retten, at en del af den stedfundne kopiering havde været lovlig, blandt andet som omfattet af lovens undtagelsesbestemmelser. På det foreliggende grundlag fandt man, at vederlagene måtte fastsættes skønsmæssigt. Der blev herefter tilkendt rettighedshavernes organisationer et engangsbeløb på 10 mio kr. og grundvederlaget blev fastsat til 8 øre pr. kopiside.

Efter den nævnte aftale må der til komplettering af de normalt anvendte lærebøger m.v. pr. klasse fremstilles op til et klassesæt pr. lærer pr. undervisningsår af en given del af en publikation. Kopieringen må højst omfatte 20 % af hver publikation, dog højst 20 sider. Ud over den kopiering som tillades efter aftalen, må der ikke foretages kopiering med hjemmel i ophavsretslovens § 11, stk.1 eller fotografilovens § 5. Dog må der altid tages op til 3 kopier af en publikation eller dele heraf. Aftalen berører ikke den ret til mangfoldiggørelse, som følger

af andre bestemmelser i ophavsretsloven eller fotografiloven end de nævnte. For så vidt angår noder og opgavesamlinger er kopieringsadgangen underkastet særlige restriktioner. Kopiering af arbejdshæfter og lignende engangsmateriale er ikke tilladt,

Hvert kopisæt skal indeholde oplysning om den kopierede publikations titel, ophavsmandens navn, forlag (udgiver) og udgivelsesår eller -dato.

Kopieringen registreres ved et rapporteringssystem, der omfatter et repræsentativt udsnit af landets skoler. De pågældende skoler udpeges for ét skoleår ad gangen og skal udgøre 5 % af folkeskolerne samt et gymnasium eller HF-kursus for hver amtskommune.

De rapporterende skoler skal tage et ekstra eksemplar af hvert kopisæt, som indsendes til fællesorganisationen COPY-DANS forvaltningssektor "Skolekopier". Det påhviler herefter denne sektor at foretage fordelingen af vederlag til de berettigede. I tilfælde hvor en publikation, som ikke er omfattet af aftalen, er blevet kopieret i strid med lovgivningen, påhviler det COPY-DAN efter rettighedshaverens forlangende at yde denne vederlag efter organisationens almindelige regler.

5.3. Fællesnordiske reformbestræbelser.

De nugældende ophavsretslove i Norden kom til i et fællesnordisk samarbejde, og lovene er i det væsentlige enslydende i Finland, Norge, Sverige og Danmark. Ved et møde i 1970 mellem de respektive ressortdepartementer drøftedes den tekniske udviklings betydning for ophavsretslovgivningen, og man enedes her om at nedsætte en fællesnordisk komité, som fik til opgave at overveje en revision af lovgivningerne. Komitéen antog navnet Den nordiske Ophavsretskomite (NOK). Danmark var repræsenteret i komitéen af daværende kontorchef, nu kommitteret i ministeriet for kulturelle anliggender W. Weincke og profes-

sor dr. jur. Mogens Koktvedgaard. Komitéen afgav i 1974 en delbetænkning: Upphovsrätt I, Fotokopiering och bandinspelning särskilt inom undervisningsverksamhet (NU 21/73), Stockholm 1974.

For så vidt angår fotokopiering inden for undervisningsvirksomhed var det komitéens opfattelse, at den stedfindende kopiering ofte går ud over, hvad der er tilladt efter reglen om eksemplar fremstilling til privat brug i ophavsretslovens § 11. En udvidelse af bestemmelsens område, således at den eksisterende praksis legaliseres, er en løsning, som komitéen ikke fandt at kunne gå ind for. Man foreslog, at § 11, stk. 1 opretholdes, for finsk og dansk rets vedkommende med enkelte klargørende ændringer, for norsk og svensk rets vedkommende uændret. Komitéen gik dog ind for, at man fortolker bestemmelsen mere restriktivt end hidtil, således at retten til fremstilling af eksemplarer til privat brug kun i undtagelsestilfælde foreligger indenfor offentlig eller erhvervsmæssigt dreven virksomhed. For så vidt angår dansk, finsk og norsk ret foreslog man tillige en udvidelse af undtagelserne fra kopieringsretten i § 11, stk. 2.

Der var enighed i komitéen om, at der bør indføres et system med aftalelicens for fotokopiering inden for undervisningsvirksomhed. Der herskede dog forskellige opfattelser af, hvorledes systemerne nærmere skulle tilrettelægges. Fra dansk side foreslog man følgende lovbestemmelse (§ 11 a):

Har en skole eller anden undervisningsinstitution i medfør af aftale med en organisation, som omfatter en væsentlig del af danske rettighedshavere til en bestemt art af værker, ret til i undervisningsøjemed at fremstille eksemplarer af udgivne værker ved fotokopiering eller på lignende måde, må institutionen på tilsvarende måde og på vilkår svarende til de i aftalen fastsatte fremstille eksemplarer af udgivne værker af samme art, der ikke omfattes af aftalen. Sådanne eksemplarer må kun udnyttes inden for undervisningsvirksomhed.

Hvad der af organisationen måtte være bestemt om fordelingen af vederlag for den af stk. 1 omfattede fremstilling af eksemplarer mellem de rettighedshavere, som repræsenteres af organisationen, eller om vederlagets anvendelse til kollektive formål skal finde tilsvarende anvendelse over for rettighedshavere, der ikke repræsenteres af organisationen.

Hvis hverken den i stk. 1 omhandlede aftale eller de i stk. 2 nævnte af organisationen fastsatte bestemmelser giver organisationens medlemmer ret til en sådan individuel afregning, at aftalen eller bestemmelserne kan lægges til grund ved afregning med rettighedshavere, der står uden for organisationen, kan disse dog vælge at gøre krav på individuelt vederlag, der om fornødent fastsættes i overensstemmelse med reglerne i § 54.

Med enkelte forskelle blev bestemmelsens stk. 1 og 2 også foreslået af de sagkyndige fra de andre lande. Bestemmelser svarende til den ovenfor i stk. 3 citerede blev ligeledes foreslået fra finsk, men derimod ikke fra norsk og svensk side. Det norske og svenske forslag indeholdt i stedet bestemmelser om proceduren i tilfælde af, at der ikke opnås enighed om den til grund liggende aftale.

Fra dansk og svensk side foreslog man, at der i en ny § 11 b blev optaget bestemmelser om aftalelicens ved kopiering hos offentlige myndigheder, private sammenslutninger og hos erhvervsdrivende. Det danske forslag havde følgende ordlyd:

Har en offentlig myndighed, en privat sammenslutning eller en erhvervsdrivende i medfør af aftale med en organisation, som omfatter en væsentlig del af danske rettighedshavere til en bestemt art af værker, ret til inden for sin virksomhed ved fotokopiering eller på lignende måde at fremstille eksemplarer af artikler i tekniske eller videnskabelige tidsskrifter, blade eller samleværker, må myndigheden m.v. på tilsvarende måde og på vilkår svarende til de i aftalen fastsatte fremstille eksemplarer af sådanne i de nævnte værker optagne artikler, der ikke omfattes af aftalen. Det samme gælder for illustrationer, som gives i tilslutning til teksten. Sådanne eksem-

piarer må kun benyttes i myndighedens, sammen-
slutningens eller den erhvervsdrivendes virk-
somhed.

Bestemmelserne i stk. 1 finder tilsvarende
anvendelse vedrørende korte afsnit af andre
udgivne tekniske eller videnskabelige værker.
Bestemmelserne i § 11 a, stk. 2 og 3, finder
tilsvarende anvendelse.

Fra finsk og norsk side foreslog man indførelse af tvangslicens
på dette område.

Endelig foreslog man fra finsk, norsk og svensk side, at der
indføres særlige regler om offentlige myndigheders, private
sammenslutningers og erhvervsdrivendes fremstilling af de så-
kaldte kopiaviser. De finske og norske forslag på dette område
var formuleret som regler om fri udnyttelse, mens man fra
svensk side foreslog en tvangslicens.

Betænkningens forslag blev ikke gennemført i de nordiske lande,
hvilket tildels hang sammen med, at der på det tidspunkt fore-
gik en noget tilspidset politisk debat om ophavsrettens hele
struktur og berettigelse. Denne debat førte iøvrigt til, at
man opløste NOK og i stedet opstillede retningslinier for et
fortsat revisionsarbejde i nationale komitéer.

De spørgsmål, som behandledes i den fællesnordiske betænkning,
er siden genovervejet og viderebehandlet i forskelligt regie
i de enkelte lande.

5.4. Udviklingen i de nordiske lande efter den fællesnordiske
betænkning.

5.4.1. Sverige.

Den svenske ophavsretskomité, der blev nedsat i marts 1976, fik
i sit kommissorium pålæg om at tage spørgsmålene om fotokopie-

ring og båndindspilning i undervisningsvirksomhed op til særskilt behandling. Komitéen afgav i september 1978 delbetænkning om fotokopiering (Upphovsrätt 1, Fotokopiering inom undervisningsverksamhet SOU 1978: 69, Stockholm 1978). Der foreslås heri en af talelicensordning med individuel forbudsret. For så vidt angår de udenforstående rettighedshaveres stilling indeholder forslaget en bestemmelse om ret til at kræve individuel vederlæggelse. Det bestemmes i denne forbindelse udtrykkeligt, at det påhviler den udenforstående rettighedshaver at påvise, at hans værk mangfoldiggøres med støtte af reglen. Kravet om individuel vederlæggelse skal rejses inden for et år efter kopieringen fandt sted. Det bestemmes iøvrigt, at det i den grundlæggende aftale kan bestemmes, at dette krav kun kan rettes mod organisationen.

For så vidt muligt at sikre, at den grundlæggende aftale kommer i stand, stilles der i betænkningen forslag til en lov om mægling i visse ophavsretstvister. Denne lov finder anvendelse i tilfælde, hvor aftaleforhandlinger om fotokopiering i undervisningsvirksomhed ikke fører til resultater og i tilfælde, hvor den ene part vægrer sig ved at indgå i sådanne forhandlinger» Mæglingen foretages af en af regeringen udpeget forligsmand. Forligsmanden kan blandt andet fremsætte mæglingsforslag og medvirke til afgørelse ved voldgift. Det bestemmes iøvrigt i lovudkastet, at i tilfælde hvor mægling begæres, skal en eksisterende aftale fortsat finde anvendelse, indtil to uger er forløbet efter et endeligt mæglingsforslag eller et forslag om voldgiftsbehandling er fremsat. Tilsvarende forlængelsesregler gælder i tilfælde, hvor forligsmanden på grund af manglende medvirken fra en af parternes side må meddele regeringen, at han ikke kan fremsætte mæglingsforslag og i tilfælde, hvor parternes forhandlinger uden mæglingsbistand ikke kommer i stand eller bryder sammen.

+) Det svenske forslag benytter terminologien "upphovsmän", men indbefatter heri også andre rettighedshavere, f.eks. forlæggere, jfr. betænkningens side 61.

Betänkningens forslag blev gennemført ved Lag (1980:610) om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk, lag (1980:611) om ändring i lagen (1960:730) om rätt till fotografisk bild og lag (1980:612) om medling i vissa upphovsrättstvister. Lovene, der blev vedtaget den 19-juni 1980, er gengivet i bilag 6.

I Sverige har man siden 1973 haft en aftaleregulering af fotokopieringen i skolerne. Efter den nugældende aftale, der er indgået i 1978, kan lærere i folkeskolen, gymnasier og seminarier fotokopiere beskyttede værker i en vis udstrækning. Grundvederlaget herfor udgør 1,6 øre pr., kopieret side.

Til at administrere opkrævningen og fordelingen af vederlaget, har de aftalesluttende organisationer dannet fællesorganisationen BONUS.

5.4.2.- Norge.

I Norge valgte man, efter den fællesnordiske betænkning havde været til høring hos forskellige institutioner og organisationer, at nedsætte en særlig arbejdsgruppe i departementalt regie til at overveje spørgsmålet om fotokopiering nærmere. I arbejdsgruppens indstilling, der blev afgivet i december 1976, tilrådedes det, at man, når visse nærmere oplysninger om kopieringens omfang var tilvejebragt, gennemførte en midlertidig lovregulering. På baggrund af de herved indhøstede erfaringer, kan en mere permanent løsning overvejes. Gruppen ønskede ikke at fremkomme med bestemte vurderinger med hensyn til indholdet af **den** midlertidige lov, men man udtalte sig dog positivt om en løsning ved hjælp af aftalelicensbestemmelser. Et af de centrale problemer var i denne forbindelse, at der indtil 1978 ikke fandtes en organisation for skole- og fagbogsforfattere.

Den 8. juni 1979 vedtog Stortinget Midlertidig lov om fotokopiering o.l. av vernet verk til bruk i undervisningsvirksomhet

(bilag 7). Loven hjemler en aftalelicensordning uden individuel forbudsret og bestemmer, at de uorganiserede rettighedshavere skal respektere eventuelle bestemmelser om kollektiv fordeling i den grundlæggende aftale. Modsat skal der ved udlodningen ikke tages hensyn til, om rettighedshaverne er organiserede. Opnås der ikke enighed om den grundlæggende aftale, kan hver af parterne kræve mægling efter nærmere, administrativt fastsatte regler, medmindre parterne enes om at vælge den fremgangsmåde, der gælder for fastsættelse af vederlag efter tvangslicensreglerne. Loven hjemler administrativ fastsættelse af ikrafttrædelsestidspunktet samt af lovens område. I henhold hertil er det ved kgl. resolutioner af 14. december 1979 bestemt, at loven træder i kraft den 1. januar 1980 og at den alene omfatter værker, der i ophavsretlig henseende anses for norske.

En aftale om fotokopiering i undervisningsvirksomhed blev indgået mellem staten og 8 organisationer den 29. januar 1980. Ved udgangen af april måned havde ialt 24 organisationer tilsluttet sig aftalen. Vederlaget - der pristalsreguleres - er for 1980 fastsat til 7,25 øre pr. kopiside. Antallet af sider fastsættes for hvert enkelt år ved aftale mellem parterne på baggrund af stikprøveundersøgelser, som foretages i Statistisk sentralbyrås regie. Aftalen indeholder endvidere forskellige bestemmelser om vederlag for den tidligere stedfundne kopiering.

En række organisationer som repræsenterer rettighedshavere til værker af faglig/journalistisk karakter, der er genstand for kopiering i offentlige og private institutioner, stiftede den 13. december 1979 organisationen KOIFAG. Denne organisation har til opgave at samle information om kopiering og kopieringsmetoder og at stille forslag til fremme af rettighedshavernes interesser på området, at forvalte og fordele vederlag og erstatning for kopiering af ophavsretligt beskyttede værker i offentlige og private institutioner og at udveksle vederlag

for fotokopiering med organer for udenlandske rettighedshavere. I den udstrækning der er enighed om det blandt medlemsorganisationerne, kan KOPIFAG samordne deres krav og forhandle på deres vegne.

5.4.3. Finland.

Det finske undervisningsministerium nedsatte den 30. april 1975 en kommission, der fik til opgave at fremsætte forslag om de emner, der var behandlet i den fællesnordiske betænkning. I sin betænkning (1976:44) foreslog kommissionen en regel om en vis fri udnyttelse af radio- og TV-udsendelser i undervisningsvirksomhed. Et mindretal foreslog endvidere en regel om presseoversigter. Kort forinden betænkningens afgivelse nedsattes en komité, som fik til opgave at foretage en generel revision af ophavsretslovgivningen, og kommissionen rejste derfor spørgsmålet om det var motiveret alene at gennemføre den foreslåede ændring af § 17, hvilket heller ikke skete. Ophavsretskomiteen, der blev nedsat den 8. januar 1976 afgav i februar 1980 en betænkning (1980:12) om privat brug, fotokopiering og båndindspilning i undervisningsvirksomheder.

På basis heraf fremsattes den 23. maj 1980 forslag til ændring af ophavsretsloven (bilag 8). Heri foreslås bestemmelsen i § 11 om ret til fremstilling af eksemplarer til privat brug ændret således, at den lovlige brugs personlige karakter understreges. Endvidere har man i den finske tekst anvendt en særlig singularisform ved ordene "enkelte eksemplarer", som understreger det begrænsede antal. Generelt tillades brug af fremmed medhjælp ved kopieringen, dog med undtagelse af musikalske værker, brugskunst og kunstværker. I en ny § 11 a foreslås der fastsat regler om aftalelicens for fotokopiering, som i modsætning til forslagene i den fællesnordiske betænkning omfatter ikke blot kopiering i undervisningsvirksomheder, men også kopiering i offentlige myndigheder, sam-

men slutninger eller hos private iøvrigt. Bestemmelsen indeholder ikke begrænsninger i henseende til karakteren af de værker, som aftalelicensen kan bringes til at omfatte.

Endvidere foreslås der indført en generel aftalelicens for båndkopiering i undervisningsvirksomhed i § 17. Der skelnes ikke i denne bestemmelse mellem undervisningsudsendelser og andre udsendelser. Derimod bestemmer et nyt stk. 2 i § 54, at med hensyn til fotokopiering i undervisningsvirksomhed samt båndindspilning af undervisningsudsendelser finder reglerne i § 54, stk. 1 anvendelse, jfr. ovenfor afsnit 4.4.1.

Den praktiske administration af vederlæggelserne påregnes for så vidt angår rettighedshaversiden henlagt til fællesorganisationen Kopioisto r.y.

5.5. Udenlandsk ret.⁺

5.5.1. Forbundsrepublikken Tyskland.

Den gældende ophavsretslov i Vesttyskland udfærdigedes i 1965 og trådte i kraft den 1. januar 1966. Bestemmelser af en vis betydning for retten til at fotokopiere beskyttede værker inden for undervisningsområdet findes i §§ 53 og 54. Efter § 53 er det tilladt under nærmere angivne omstændigheder frit at fremstille enkelte eksemplarer af visse værker til strengt personligt brug. I § 54 reguleres retten til at fremstille eksemplarer, dels til visse særskilt angivne formål, såsom f.eks. til egen videnskabelig brug, dels til anden privat brug. I sidstnævnte henseende indrømmes der ret til at mangfoldiggøre korte afsnit af udgivne værker, enkelte artikler i aviser og tidsskrifter samt, under visse forudsætninger, udsolgte værker. Sker mangfoldiggørelsen efter § 54 i erhvervsmæssigt øjemed, skal der efter bestemmelsen ydes rimeligt vederlag til ophavsmandene. Bestemmelsen finder også anvendelse på juridiske personer og offentlige institutioner. .

⁺) Jfr. herved også oplysningerne i den ovenfor i afsn. 5.4.1. nævnte svenske betænkning side 44 ff.

Selv om lovgivningen er af ganske sen dato, indeholder den ingen bestemmelser, som særskilt regulerer anvendelsen af reproduktive metoder. Den forøgede anvendelse af sådanne metoder har imidlertid aktualiseret behovet for nye regler på området. Et forslag til en ophavsretlig regulering af hele reproduktionsområdet er under udarbejdelse.

Afgrænsningen af begrebet "enkelte eksemplarer" har været forelagt den vesttyske højesteret. I en dom af 14. april 1978 blev det fastslået, at fotokopiering i mere end 7 eksemplarer inden for skolevæsenet er en ophavsretskrænkelser.

5.5.2. Holland.

I den hollandske ophavsretslov fra 1974 er der i §§ 16 b og 17 bestemmelser, som tillader kopiering af værker. Efter § 16 b må enhver frit fremstille kopier til sin egen personlige brug, blandt andet i studieøjemed. Denne ret til eksemplar fremstilling omfatter i princippet kun kortere afsnit af værker. I § 17 reguleres blandt andet næringsdrivendes og sammenslutningers ret til mangfoldiggørelse. Bestemmelsen medfører ret til kopiering i det omfang, som betinges af virksomheden. Reguleringen er imidlertid begrænset til faglitteratur, og de fremstillede eksemplarer må alene anvendes til internt brug. Ophavsmanden er berettiget til vederlag for mangfoldiggørelse, som sker i henhold til § 17. Fra den 1. januar 1975 har der været særlige lovbestemmelser om kopiering i ministerier, biblioteker og undervisningsanstalter. Sådanne institutioner har ret til at fremstille eksemplarer af værker i det omfang, som tjenesteforholdene nødvendiggør. Det fremstillede materiale må i princippet ikke udnyttes af andre end institutionernes eget personale. Er materialet påtænkt brugt inden for undervisningsvirksomhed gælder der særlige vilkår. Eksemplarer må da kun fremstilles til komplettering af lærebøger og andet studiemateriale, som foreskrives i læseplanerne. Ophavsmændene er berettigede til vederlag for den kopiering, som foretages med støtte i disse bestemmelser.

5.5.3. Belgien .

Den belgiske ophavsretslov fra 1886 med senere ændringer indeholder ingen bestemmelser om fri eksemplarfremsstilling til privat brug. Det antages dog tiltider i teorien, at en sådan ret eksisterer uden lovhjemmel. Kravet om tilladelse fra den enkelte rettighedshaver opretholdes dog i princippet, selv om det i praksis ikke lader sig håndhæve. Det belgiske undervisningsministerium har gentagne gange (senest ved et dekret af 14. oktober 1977) .indskærpet, at eneretten til eksemplarfremsstilling skal respekteres i administrationen og skolerne. Der foreligger flere kommissions- og udvalgsarbejder om denne problematik. Hovedvægten i de fremkomne forslag ligger på aftalemæssige løsninger.

5.5.4. Frankrig.

I den franske ophavsretslov fra 1957 opregnes i § 41 forskellige former for udnyttelse, som er tilladt uden ophavsmandens samtykke. En sådan form er mangfoldiggørelse af offentliggjorte værker, som sker til fremstillerens private brug. Hertil regnes dels personlig brug, dels brug inden for familiekredsen. Bestemmelsen kan imidlertid ikke påberåbes til støtte for fremstilling til kollektiv brug (utilisation collective). Dette indebærer, at fremstilling af kopier inden for f.eks. en virksomhed ikke er tilladt uden ophavsmandens samtykke, også selv om kopierne alene er tænkt anvendt til internt brug. I 1976 indførtes ved en særlig lovgivning (Loi de Finance) skat på salg og import af fotokopieringsapparater med tilbehør. Provenuet - for 1976 beregnet til 30 mio franc - skal i første række anvendes til støtte for bogudgivelse, typografisk industri, biblioteker m.v. Det er tanken at anvende en del af disse skatteindtægter til at kompensere forlæggere og ophavsmænd for det tab, de lider ved anvendelse af fotokopieringsteknikken.

5.5.5. England.

Efter den engelske Copyright Act 1956 Sec. 6 og 9 foreligger der ikke en krænkelse af ophavsretten ved loyal brug, "fair dealing", af litterære, dramatiske eller musikalske værker eller af kunstværker. En sådan anvendelse er altså tilladt. Begrebet "fair dealing" defineres ikke nærmere i loven, men må afgrænses ved domstolsafgørelser. Under området for "fair dealing" regnes blandt andet mangfoldiggørelse af værker, når formålet med udnyttelsen er forskning og private studier. Yderligere undtagelser fra ophavsmandens eneret gøres i Sec. 41, som tillader mangfoldiggørelse af beskyttede værker, når det sker inden for undervisningsvirksomhed. Der gøres dog den praktisk vigtige undtagelse, at mangfoldiggørelsen ikke må ske gennem tekniske metoder til massekopiering. Det forudsættes videre, at kopieringen udføres af lærere eller elever.

I foråret 1977 fremlagde en statslig komité (the Whitford Committee) en betænkning med forslag til ændringer i Copyright Act (Report of the Committee to consider the Law on Copyright and Designs, CMND 6732, London 1977). I betænkningens kapitel 4 behandles spørgsmål, som har sammenhæng med reprografi. Efter forslaget skal fotokopiering af beskyttede værker inden for visse i loven nærmere angivne områder, deriblandt undervisningsvæsenet, kunne reguleres gennem kollektive aftaler. Disse skal indebære, generelle tilladelser til brugersiden til at fotokopiere beskyttede værker efter vilkår, angivet i aftalen (blanket licensing). Vilkårene skal fastsættes efter forhandlinger mellem de berørte ophavsmænd og brugere. For ophavsmændenes vedkommende skal forhandlingerne varetages af visse, af pågældende ministerium godkendte, organisationer (collecting societies). Disse foreslås også at få til opgave at administrere ophavsmændenes økonomiske rettigheder. Tvister, som opstår i forbindelse med forhandlingerne, kan efter forslaget henvendes til et særligt nævn (Copyright tribunal).

5.5.6. USA.

I USA er der fornyligt vedtaget en ny ophavsretslovgivning. Copyright Act, Public Law 94-553, som trådte i kraft den 1. januar 1978, og som erstatter en lov fra 1909. Efter den nye lov (§ 107) må værker udnyttes uden ophavsmandens samtykke, når der er tale om en loyal udnyttelse, "fair use" (jfr. "fair dealing" i engelsk ret). Reglerne herom finder anvendelse på blandt andet brug af reproduceret materiale inden for undervisning og forskning. Ved bedømmelsen af om der foreligger "fair use", skal der tages hensyn til en række forskellige faktorer, blandt andet formålet med og karakteren af brugen, f.eks. om værket bruges i kommercielt øjemed eller til undervisningsformål uden et sådant øjemed, arten af det beskyttede værk, omfanget af den anvendte del i forhold til hele værket samt den virkning brugen kan have på afsætningen eller værdien af det beskyttede værk.

5.5.7. Schweiz,

Den schweiziske ophavsretslov stammer fra 1922, idet den dog undergik en vis revision i 1955. I henhold til § 22 kan der lovligt fremstilles kopier af beskyttede værker (dog ikke arkitektoniske værker) til den kopierendes personlige og private brug. De fremstillede eksemplarer må ikke bruges i vindingsøjemed.

I de senere år har man i Schweiz arbejdet med forberedelser til en omfattende reform af ophavsretslovgivningen. I henholdsvis 1971 og 1974 er der afgivet betænkninger af to komitéer af sagkyndige (optrykt i henholdsvis Ufita bd. 66, Berlin 1973 og Ufita bd. 72, Berlin 1975). I 1971-betænkningen foreslog man en regel om, at fremstilling af eksemplarer af offentliggjorte værker er tilladt til fremstillerens eget private brug. Endvidere tillades efter forslaget, at man lader andre fremstille eksemplarer til brug inden for bestillerens private

kreds, hvis der er tale om tidsskriftsartikler, korte udsnit af litterære værker (evt. med illustrationer) eller musikværker. Videnskabelige institutter, virksomheder og offentlige myndigheder skulle desuden have ret til at fremstille eksemplarer af tidsskriftsartikler og af korte udsnit af værker til personlig og videnskabelig information af medarbejderne, forudsat at den pågældende institution m.v. retmæssigt har erhvervet et eksemplar af værket til ejendom. I 1974-betænkningen foreslås den generelle kopieringsadgang udvidet, så den ikke blot omfatter fremstillernes eget private brug, men også brug inden for den private kreds. For så vidt angår videnskabelige institutter m.v. ønskede man ikke at opretholde kravet om, at et eksemplar af værket skulle være erhvervet. Reglen blev iøvrigt tillige foreslået udvidet til at omfatte undervisningsanstalters kopiering til elever og lærere samt offentlige bibliotekers kopiering i dokumentationsøjemed. Der er endnu ikke gennemført lovgivning på grundlag af disse betænkninger.

5.5.8. Østrig.

Den østrigske ophavsretslov stammer fra 1936, men er siden ændret adskillige gange, senest i 1974. I § 42 bestemmes, at enhver må fremstille enkelte eksemplarer af litterære værker, musikalske værker eller værker af billedkunst til egen brug. Egen brug foreligger ikke, hvis formålet med eksemplarfremstillingen er at gøre værket tilgængeligt for offentligheden. Dette betyder f.eks., at en udøvende kunstner ikke må indstudere et værk ved hjælp af sådanne kopier. På den anden side omfatter kopieringsretten såvel offentliggjorte som ikke-offentliggjorte værker. Kunstværker må kun eftergøres på bestilling til andres private brug, hvis det sker vederlagsfrit. For så vidt angår andre værker må kopiering efter bestilling og mod vederlag kun ske med håndskrift eller skrivemaskine, medmindre der alene er tale om små dele af et værk eller der er tale om et værk, som enten ikke er udgivet eller er udsolgt. Bygningskunst må ikke eftergøres efter bestemmelsen.

Overvejelser omkring disse regler har pågået i en årrække og mundede i foråret 1980 ud i fremsættelse af et forslag til lovændring, der dog ikke indeholder nogen ændring af de refererede regler. I bemærkningerne til lovforslaget anføres, at man ikke har stillet forslag vedrørende problemerne omkring reprografien, fordi der - også internationalt - ikke er fundet løsninger, som vil være anvendelige i Østrig. Derimod foreslås en afgiftsordning på lyd-og videobånd til fordel for rettighedshaverne.

5.6. Bernerkonventionen.

I Bernerkonventionens parisertekst fra 1971 bestemmes i art. 9, at ophavsmænd til beskyttede litterære og kunstneriske værker har eneret til at tillade reproduktion af deres værker på enhver måde eller i enhver form. I art. 9, stk. 2 gøres der dog den indskrænkning heri, at unionslandene i visse særlige tilfælde kan tillade reproduktion af sådanne værker. Dette gælder dog kun under den forudsætning, at en sådan reproduktion ikke på skadelig måde påvirker den normale udnyttelse af værket og ikke på urimelig måde gør indgreb i ophavsmandens legitime interesser. Bestemmelsen blev oprindelig formuleret ved Stockholmskonferencen i 1967. I generalrapporten fra denne konference bemærkes blandt andet, at fremstilling af meget store antal fotokopier ikke vil være tilladeligt, da det vil være i strid med en normal udnyttelse af værket. Fremstilling af et ganske stort antal kopier til brug i en industrivirksomhed vil ikke nødvendigvis være i strid med ophavsmandens legitime interesser, forudsat han i overensstemmelse med den nationale lovgivning modtager et passende vederlag. Kopiering i ringe antal eksemplarer kan ske uden vederlæggelse, især hvis det sker til privat eller videnskabelig brug. (Jfr. Records of the Intellectual Property Conference of Stockholm 1967, Geneve 1971, side 1145.)

I juni 1975 blev der afholdt et internationalt ekspertmøde i Washington DC om fotokopiering. I mødet deltog underkomitéer under de internationale konventioners styrende organer. I en resolution, vedtaget på mødet, hed det, at det er op til hver enkelt stat at løse problemerne ved at træffe de fornødne foranstaltninger, som inden for konventionernes rammer bedst svarer til de uddannelsesmæssige, kulturelle, sociale og økonomiske forhold. Over for stater, hvor brugen af reprografisk eksemplar fremstilling er vidt udbredt, anbefaledes, at man blandt andet overvejer at fremme kollektive systemer, der kan udøve og administrere vederlagskrav. Iøvrigt understregede man vigtigheden af, at der samarbejdes mellem stater, der, lovgiver på området.

5.7. Udvalgets overvejelser, herunder om § 11.

Den centrale bestemmelse i forbindelse med fotokopieringsproblemerne har hidtil været ophavsretslovens § 11, der tillader fri fremstilling af enkelte eksemplarer af offentliggjorte værker til privat brug. Udvalgets flertal finder, at denne bestemmelse i sig selv ikke danner et hensigtsmæssigt grundlag for den rettighedsmæssige regulering af den reprografiske masseudnyttelse. Man er af den opfattelse, at der hersker en betydelig usikkerhed omkring bestemmelsens fortolkning i praksis, hvilket har ført til en kopiering af et omfang, som utvivlsomt er langt større end oprindeligt forudsat, og som indebærer væsentlige skadevirkninger for rettighedshaverne.

Udvalgets flertal er af den opfattelse, at bestemmelsens indhold bør præciseres. Målet må i så henseende være at tilvejebringe en fri kopieringsadgang, som tilgodeser det helt basale behov for at kunne fremstille ét eller ganske enkelte eksemplarer til rent personlig brug. Kopiering i videre omfang - det være sig ved fremstilling af en flerhed af eksemplarer eller ved en systematiseret fremstilling af enkelte eksemplarer - bør derimod ikke kunne ske frit. Et andet mål må i denne forbindelse

være at etablere klare og entydige retsregler, som kan forstås og anvendes i praksis af den enkelte, og som kan danne et hensigtsmæssigt grundlag for aftaleforhandlinger vedrørende mere vidtgående kopiering.

For visse værkstypers vedkommende gør der sig imidlertid særlige forhold gældende, som tilsiger en yderligere indsnævring af kopieringsadgangen. Dette er f.eks. tilfældet med kunstværker. Forholdet er her det, at billedkunstnerne især får det økonomiske udbytte af deres kunstneriske virksomhed ved salg af originaleksemplarerne. Det vil derfor i særlig grad være skadeligt for disse ophavsmænd, hvis loven muliggjorde mere end en helt sporadisk og reelt set ubetydelig eftergørelsesvirksomhed. På baggrund af disse og lignende forhold har man i den gældende lovs § 11, stk. 2 bestemt, at den fri eksemplar fremstilling ikke medfører ret til at lade andre eftergøre brugskunst eller billedhuggerværker eller fremstille kunstneriske gengivelser af andre kunstværker, og heller ikke ret til at opføre bygningsværker»

Udvalget finder disse særregler velbegrundede. Flertallet finder imidlertid, at også andre værkstyper har behov for en udvidet beskyttelse i denne relation. Som eksempel kan nævnes, at musikværker indtager en særlig sårbar stilling i forhold til den nye kopieringsteknologi. Dette gælder både med hensyn til kopiering af noder og båndoptagelse af lydfæstet musik.

For så vidt angår noder er der tale om, at produktionsomkostningerne er væsentligt højere end ved litterære værker. Derved bliver noderne dyrere og kopieringen mere attraktiv. Hertil kommer, at især for populærmusikken, hvor værkerne typisk er ret korte, tjener noderne ofte kun et formål i den periode, hvor musikken indlæres. Når dette er sket, falder behovet for at bruge noderne. Derved adskiller disse noder sig fra f.eks. digte eller noveller, hvor de færreste i længden vil lade sig nøje med fotokopier.

Med hensyn til båndkopiering af musikoptagelser er forholdet modsat det, at man ved hjælp af kopien kan opnå en fremføring, som praktisk talt ikke adskiller sig fra den originale indspilning, f.eks. på en grammofonplade. I praksis har det da også vist sig, at båndkopiering er blevet meget udbredt.

Den særlige sårbarhed over for kopiering på lyd- og videobånd gør sig ikke alene gældende for musikværker. Tilsvarende problemer foreligger med hensyn til film og optagelser af dramatiske opførelser. Det centrale er i så henseende ikke værkets karakter, men derimod kopieringsmetoden. Udvalgets flertal finder derfor, at der helt generelt bør gælde ganske snævre rammer for, hvilken kopiering, der må foretages med fremmed medhjælp. Man sigter herved især mod at umuliggøre en systematiseret - og eventuelt erhvervsmæssig - kopiering til privat brug efter brugerens bestilling. Det skal i denne forbindelse understreges, at udvalget ikke hermed har taget stilling til, om der bør indføres en afgiftsordning eller anden form for økonomisk kompensation for båndkopiering.

Danmarks Radios repræsentanter har i sammenhæng med spørgsmålet om brug af fremmed medhjælp påpeget, at radioen i en vis udstrækning udleverer båndkopier af udsendelser til særligt interesserede. Dette gælder ikke mindst i tilfælde, hvor en person måtte føle sig krænket gennem omtale i en udsendelse eller gennem offentlig omtale af en udsendelse, jfr. herved de af Radorådet den 18. januar 1972 vedtagne regler om arkivering og udlevering af lydoptagelser af Danmarks Radios udsendelser. Kopier udleveres også i andre tilfælde, hvor en person har en særlig interesse i at få en kopi, f.eks. som medvirkende eller som bidragyder iøvrigt. Udvalget finder, at reglerne om forbud mod brug af fremmed medhjælp i sådanne tilfælde ikke bør være til hinder for, at kopierne udleveres til den pågældendes private brug, idet problemstillingen er helt speciel for Danmarks Radio.

På baggrund af en sådan indsnævret og præciseret fri kopieringsadgang må det overvejes, hvorledes de betydelige og legitime kopieringsbehov, som ligger uden for det angivne område, mest hensigtsmæssigt kan imødekommes. Udvalgets flertal er af den opfattelse, at disse behov vil kunne imødekommes på den bedste og mest rimelige måde ved hjælp af aftalelicensbestemmelser. Der henvises herved til det ovenfor under pkt. 4.5. anførte. Det kan hertil føjes, at lovgivninger af denne art er gennemført i Norge og Sverige for så vidt angår undervisningssektoren. I Finland er der fremsat lovforslag om aftalelicens for såvel fotokopiering i som udenfor undervisningsvirksomhed.

Udvalgets flertal er af den opfattelse, at en lovrevision vedrørende fotokopieringsspørgsmålene bør omfatte både fotokopiering i og uden for undervisningssektoren. Dette skyldes, at der består en meget nær sammenhæng mellem licenssystemer for den mere vidtgående kopiering og de generelle regler om fri kopiering. Man finder ikke, at der bør gennemføres aftalelicensbestemmelser, uden der samtidig foretages justeringer af den frie kopieringsadgang. Gennemfører man derfor f.eks. alene en aftalelicens for kopieringen i undervisningssektoren, vil man enten prisgive kopieringsbehovene i andre sektorer, eller man vil opnå den principielt og praktisk uholdbare retstilstand, at den frie kopierings omfang er afklaret og begrænset i forhold til én sektor, men ikke i forhold til andre.

Flertallets forslag til lovbestemmelser ligger således ganske tæt på de forslag, der blev fremsat fra dansk side i den fællesnordiske betænkning. På enkelte punkter er der dog visse afvigelser, som skal uddybes her. Hvor det danske forslag i betænkningen benyttede termen "rettighedshavere", har man her anvendt ordet "ophavsmænd". Dette ordvalg dækker over nogle problemer, der er en følge af, at ophavsmændene i de fleste tilfælde overdrager visse rettigheder til forlag m.fl., som varetager den økonomiske udnyttelse af værkerne. Det afhænger i så henseende af kontrakternes indhold og eventuelt en fortolkning af disse, om retten til at tillade fotokopiering og

dermed også retten til vederlag efter en aftalelicensbestemmelse tilkommer ophavsmanden eller f.eks. forlæggeren eller dem begge til deling. Det må forventes, at dette problem i fremtidige kontrakter vil blive løst af parterne. Der refter imidlertid problemer med hensyn til ældre kontrakter, hvor der ikke er taget stilling til spørgsmålet. Langt den overvejende del af disse aftaler er baseret på standardkontrakter, som er blevet til under organisationernes medvirken. Udvalget finder derfor, at fortolkningsspørgsmålene mest hensigtsmæssigt vil kunne finde en løsning gennem forhandlinger mellem organisationerne.

Når udvalget har valgt udtrykket "ophavsmænd" hænger det sammen med, at dette ord i forvejen er anvendt i lovens øvrige bestemmelser, og det forstås herved som omfattende både ophavsmændene selv og dem, til hvem rettighederne på den ene eller anden måde er overgået. Man ønsker endvidere hermed at pointere, at den formelle forhandlingskompetence korresponderer med den materielle retsstilling.

Et særligt spørgsmål i forbindelse med en aftalelicensordning er hvilke forholdsregler, der kan tages i tilfælde, hvor der ikke opnås enighed om den grundlæggende aftale. Udvalget finder, at en mæglingsprocedure som foreslået af det svenske udvalg i betænkningen SOU 1978:69 frembyder en hensigtsmæssig løsning på problemerne. En sådan procedure kan sikre, at de fornødne forhandlinger indledes, og at der ikke iværksættes konflikter på tidspunkter, hvor de kan hindre en mulig aftaleløsning. Ved udformningen af lovbestemmelser om mægling vil det imidlertid være nødvendigt at have et overblik over samtlige aftalelicensordninger i lovgivningen, og udvalget vil derfor først fremsætte forslag herom i den afsluttende betænkning. Det skal herved bemærkes, at den indgåede aftale om fotokopiering i undervisningsvirksomhed indtil videre må antages at sikre dette område mod væsentlige konflikter.

Et generelt spørgsmål i forbindelse med aftalelicenssystemer på fotokopieringsområdet er forholdet til de uorganiserede rettighedshavere. Det kan herved især overvejes, om der i selve loven bør indføres en individuel ret til at nedlægge forbud mod værksudnyttelsen, således som det er tilfældet i den gældende § 22 om Danmarks Radios ret til udsendelse af værker.

- Udvalget er af den opfattelse, at en sådan forbudsret ikke er ubetinget påkrævet som følge af de internationale konventionsbestemmelser. Der henvises herved til de ovenfor under pkt.5.6. refererede udtalelser i generalrapporten fra Stockholmskonferencen i 1967. Hertil kommer, at det i høj grad er afhængigt af forholdene på de enkelte områder, om en forbudsret i praksis vil kunne håndhæves, og at der intet vil være til hinder for, at en individuel forbudsret indføres i de aftaler, som ligger til grund for licenssystemet. Endelig skal det nævnes, at der på fotokopieringsområdet ikke sker en så omfattende udnyttelse af de enkelte værker, som det er tilfældet ved udsendelse i Danmarks Radio, og en individuel forbudsret synes derfor ikke påkrævet i samme grad. Som følge heraf stiller man ikke forslag om en sådan forbudsret.

På den anden side finder udvalget, at der kan knytte sig visse betænkeligheder til en vidtgående kollektivisering af rettighedsadministrationen. I tilfælde, hvor organisationerne måtte vælge at foretage en kollektiv anvendelse af de indkomne midler, vil de udenforstående rettighedshavere - og herunder ikke mindst de udenlandske - stå i en svækket position. Dette gælder både i tilfælde, hvor beløbene anvendes til organisationernes administration og aktiviteter iøvrigt, og hvor beløbene udloddes som stipendier, pensioner og lignende. Man finder ikke, at der generelt bør lægges hindringer i vejen for sådanne ordninger, idet det f.eks. i mange tilfælde vil kunne være den mest hensigtsmæssige måde at fordele de mange småindkomster på. Man har derfor optaget en bestemmelse i forslagets § 11 a, stk. 2, som gør sådanne organisationsvedtagelser bindende overfor de udenforstående rettighedshavere. Modsvarende ligger det i denne bestemmelses formulering, at de udenforstående da har krav på

at kunne søge og få del i de kollektive udlodninger på lige fod med organisationernes medlemmer..Det må imidlertid erkendes, at der ikke herved opnås en reel ligestilling. Udvalget foreslår derfor, at der tillægges de udenforstående en ret til at kræve individuel vederlæggelse i de tilfælde, hvor der ikke i organisationsaftalen eller i interne forskrifter er tillagt organisationernes egne medlemmer ret til en sådan individuel afregning, at bestemmelserne herom kan lægges til grund ved afregning med rettighedshavere, der ikke omfattes af aftalen. Det bestemmes endvidere i udvalgets forslag, at spørgsmålet om størrelsen af det vederlag, som den udenforstående rettighedshaver efter bestemmelsen kan gøre krav på, i tilfælde af tvist kan indbringes for det i ophavsretslovens § 54 omhandlede tvangslicensnævn. Endelig foreslås det, at alle sådanne krav skal rettes mod organisationen, ikke mod brugerne. I forbindelse hermed er det hensigtsmæssigt også at have en ret kort forældelsesfrist, der i forslaget er fastsat til to år.

Tre medlemmer af udvalget, Erik Carlsen, Øle Koch og Britta Kümmel er fremkommet med følgende mindretalsudtalelse:

"Mindretallet deler ikke flertallets opfattelse af behovet for en præcisering - og det vil her sige en indskrænkning - af den kopieringsadgang, som i dag er fri efter § 11.

Hovedproblemet i forbindelse med den gældende § 11 ligger på undervisningsområdet, og på dette område kan mindretallet tilslutte sig, at problemerne løses ved en aftalelicens, som foreslået i § 11 a. En række undersøgelser har nemlig vist, at der i de senere år er sket en fotokopiering på undervisningsområdet, som var ulovlig efter den gældende § 11, og der er derfor også allerede i 1976 indgået en aftale mellem skolemyndighederne og COPY-DAN om fotokopiering i skoler m.m. Aftalen præciserer, hvor mange eksemplarer skolerne har lov til at fotokopiere fra forskellige arter af værker, og aftalen fastslår endvidere, at der skal betales også for den fotoko-

piering, som er lovlig efter den gældende § 11, d.v.s. at man på dette specielle område har ophævet den vederlagsfri kopieringsadgang, som lovbestemmelsen giver ret til. Parterne har været enige om at afgøre betalingens størrelse ved voldgift, og resultatet er som refereret ovenfor side 84 blevet, at skolemyndighederne skal betale et engangsbeløb på 10 mill, kr. for den fotokopiering, som er sket før skoleåret 1980/81, og herefter et grundvederlag på 8 øre pr. fotokopi. (Det årlige antal fotokopier er i betænkning nr. 704/1974 anslået til ca. 50 mill.). Vilkårene i aftalen vil med den foreslåede aftalelicens i § 11 a få virkning for al den fotokopiering, der sker på undervisningsområdet.

Tilsvarende løsning for fotokopiering på undervisningsområdet er foreslået i Sverige og gennemført i Norge - men der er ikke samtidig foreslået en ændring af den gældende § 11.

Når problemerne på undervisningsområdet som anført allerede har fundet en løsning, er der ikke tungtvejende grunde, der taler for på nuværende tidspunkt at indskrænke den gældende § 11, som i forvejen sætter ret snævre grænser for den fri kopiering til privat brug og som i praksis kun vil få virkning udenfor undervisningsområdet, d.v.s. for den fotokopiering, der sker hos offentlige myndigheder, det private erhvervsliv, foreninger og privatpersoner.

Flertallet har foreslået, at der i fremtiden skal være forbud mod, at en juridisk person kopierer til privat brug, d.v.s. at blandt andet private erhvervsdrivende og foreninger af enhver art vil være afskåret fra at fotokopiere f.eks. en artikel til brug i deres arbejde uden aftale herom. Som uddybet nedenfor under punkt 5.7.2. (side 114f) mener mindretallet ikke, at den aftalelicensregel, som flertallet har foreslået i § 11 b, vil kunne fungere i praksis. Brugergrupperne er ikke organiserede på en sådan måde, at de vil have forudsætning for at indgå kollektive aftaler med ophavsretsorganisationerne og en aftaleløsning vil derfor blive administrativt

meget belastende, fordi brugerne i vid udstrækning vil skulle træffe individuelle aftaler. Hertil kommer, at ophavsmændene vil være uden mulighed for at kontrollere omfanget af den fotokopiering, der finder sted»

Resultatet vil blive, at man kriminaliserer en fotokopiering, som er naturlig og uundværlig i et moderne samfund. Mindretallet mener, man må søge mindre bureaukratiske løsninger - løsninger, der kan fungere i praksis.

Flertallet går endvidere f.eks. med sit forslag om, at brugen af fremmed medhjælp ved kopiering til privat brug som hovedregel skal være udelukket, videre end de overvejelser, der pågår i Norge og Sverige.

Efter mindretallets opfattelse bør stillingtagen til at gennemføre eventuelle indskrænkninger i § 11 - hvor der måtte være særlige behov, f.eks. i forbindelse med fotokopiering af noder - først ske, når de øvrige nordiske udvalg har taget stilling til, om man finder en sådan indskrænkning påkrævet. Ellers umuliggøres den samordning af udvalgsarbejdet, som er foreskrevet i de af Nordisk Ministerråd vedtagne retningslinier for udvalgets arbejde og som har til formål at bevare nordisk retsenhed i ophavsretslovgivningen."

Øle Koch ønsker at tilføje, at han særligt må tage afstand fra flertallets fortolkning af begrebet "fremmed medhjælp", som medfører at fotokopieringsautomater anses for omfattet heraf, jfr. nedenfor side 129f. Han mener på linie med den finske ophavsretskomité, at ejendomsretten til kopieringsapparatet er uden betydning, når det gælder fremstillingen af eksemplarer til privat brug, jfr. Kommittébetänkande 1980:12 side 96 f.

Niels Thye er fremkommet med følgende mindretalsudtalelse:

"Den 2-årige aftale, som er indgået mellem undervisningsministeriet og de kommunale organisationer på den ene side og ophavsretsorganisationerne, repræsenteret ved COPYDAN, på den anden side, har for en periode af 2 år foreløbig fastlagt regler for fotokopiering indenfor folkeskoler, gymnasieskoler og de hermed ligestillede private skoleformer. Den hidtil herskende uklarhed om forståelsen af § 11 er dermed i aftaleperioden elimineret. For det område, hvor der er indgået aftale, blev der forud foretaget en omfattende undersøgelse af omfanget af kopieringen. På daværende tidspunkt skønnedes mængden af årlige kopier at være ca. 50 mio. For året 1980 er dette antal anslået til ca. 80 mio kopier.

For så vidt angår blandt andet erhvervsskoler, seminarier, voksenundervisningen samt universiteter og andre videregående uddannelsesinstitutioner, er der ikke endnu indgået aftaler. Der foreligger ikke på dette område undersøgelser om omfanget og mønsteret for fotokopieringen eller for behovet for en aftale. Den nuværende § 11 rummer som nævnt ingen klar afgrænsning for, hvor meget man indenfor undervisningsvirksomhed har lov til at kopiere, men efter voldgiftskendelsen af 20. februar 1980 må det anses for fastslået, at den hidtidige systematiske fremstilling af kopier i klassesæt ikke har haft hjemmel i § 11.

Det er principielt ønskeligt for undervisningsområdet, at reglen i § 11 klargøres, hvilket f.eks. kunne ske ved at man i bemærkningerne til bestemmelsen søgte at fastlægge en afgrænsning for dette område. Det kan ikke tiltrædes, at klargøringen sker ved en så kraftig indskrænkning af den hidtil lovlige adgang til kopiering som foreslået. Særlig for så vidt angår de videregående uddannelser må det antages, at kopiering til mindre elevgrupper og enkelte studerende er

meget fremherskende, og en indskrænkning i § 11 til kun at kopiere til "sin private brug" vil derfor forbyde en omfattende kopiering som nu er fuldt lovlig.

Det tilrådes, at spørgsmålet foreløbig undergives en nærmere undersøgelse af den faktiske virkning af en sådan revision og dennes eventuelle økonomiske konsekvenser."

*

5.7.I. Fotokopiering inden for undervisningsvirksomhed.

Som det fremgår af udvalgets overvejelser ovenfor under pkt. 4.5. må visse grundlæggende forudsætninger være opfyldt, for at en aftalelicens på et givet område kan forventes at ville fungere hensigtsmæssigt. Disse forudsætninger knytter sig ikke mindst til de organisatoriske strukturer. Med hensyn til fotokopieringen i undervisningssektoren er brugersidens forhold af en sådan art, at en aftalelicens ikke vil være betænkelig, idet det offentlige skolevæsen står for langt den væsentligste udnyttelse.

For så vidt angår rettighedshavernes organisationer må opmærksomheden samle sig om fællesorganisationen COPY-DAN og dennes forvaltningssektor "Skolekopier". I denne sektor indgår følgende organisationer: Dansk Forfatterforening, Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde (UBVA) under Akademikernes Centralorganisation, Dansk Komponistforening og Dansk Journalistforbund. Hertil kommer, at Danske Dramatikeres Forbund har erklæret, at man i denne henseende anser sig for repræsenteret gennem Dansk Forfatterforening. På udgiversiden har følgende organisationer tilmeldt sig sektoren: Den danske Forlæggerforening, Dansk Fagpresseforening, Musikforlæggerforeningen af 1972, Danske Dagblades Forening og Dansk Magasinpresses Udgiverforening.

Med hensyn til sektorens forhold til de enkelte medlemmer finder udvalget det væsentligt, at vedtægternes § 3, stk. 4 og § 4, stk. 3 åbner mulighed for, at alle berørte rettighedshavere kan tilmelde sig sektoren. Hertil kommer, at sektorens opgave efter vedtægternes § 2, stk. 1 alene er på aftalemæssigt grundlag at forvalte et afgifts- og distribueringsystem for fotokopiering m.v. inden for folkeskolen, gymnasier og HF-kurser i Danmark. Sektoren har således ikke almene formål iøvrigt, som efter omstændighederne kunne få rettighedshavere til at afholde sig fra indmeldelse. Man lægger iøvrigt vægt på, at sektorens vedtægter ikke indeholder

hjemmel for økonomisk forskelsbehandling af individuelle medlemmer og medlemmer af de tilsluttede organisationer. I henhold til § 9, stk. 3 henføres individuelt tilsluttede autorer og udgivere til den gruppe rettighedshavere i sektoren, hvortil de efter deres overvejende virksomhed nærmest hører, og de følger derefter de for vedkommende gruppe vedtagne fordelingsbestemmelser.

Efter udvalgets opfattelse løser oprettelsen af denne forvaltningssektor de væsentligste problemer i forbindelse med indførelse af et aftalelicenssystem på området, uanset at dette i tilfælde af konflikt kan medføre, at skolernes fotokopiering af beskyttet materiale kan blive ramt af kollektivt forbud.

Udvalget finder således, at den etablerede organisation opfylder de krav, der bør stilles. Udvalget foreslår dog for god ordens skyld, at organisationerne og deres vedtægter godkendes af ministeriet for kulturelle anliggender. Herved sikres blandt andet mod at fremtidige vedtægtsændringer kommer til at indeholde ubillige vilkår. Godkendelseskravet retter sig alene på, om organisationerne omfatter en væsentlig del af de danske ophavsmænd og på den del af vedtægterne, der har relation til de af loven omhandlede vederlagskrav.

5-7.2. Fotokopiering uden for undervisningsvirksomhed.

Når man bevæger sig uden for undervisningssektoren, må det erkendes, at der er tale om et vidtstrakt og differentieret område. Udvalget finder imidlertid, at der for så vidt angår rettighedshaversiden gennem COPY-DAN er tilvejebragt et hensigtsmæssigt instrument til varetagelse af de aftalemæssige løsninger. Da der imidlertid endnu ikke er etableret forvaltningssektorer på dette område, finder man det også her hensigtsmæssigt at stille krav om, at rettighedshavernes forhandlingsberettigede organisation eller organisationer skal godkendes af ministeriet for kulturelle anliggender.

Med hensyn til brugersiden er forholdene mere komplicerede, men udvalgets flertal er dog af den opfattelse, at man her i høj grad vil kunne støtte sig til de eksisterende, ganske betydelige, organisationsstrukturer.

En særlig form for værksudnyttelse, som har vundet indpas i erhvervslivet og inden for offentlige myndigheder er de såkaldte kopiaviser eller presseoversigter: fotokopierede sammenstillinger af aktuelle udklip, især fra dagspressen. For den enkelte virksomhed eller myndighed synes det at være forbundet med store fordele, at man kan koncentrere et ellers uoverskueligt materiale på denne måde, jfr. oplysningerne i dommen UfR 1976, s. 700 (refereret ovenfor i afsn. 5.2.1.1. side 81).

Spørgsmålet om en særlig regel om presseoversigter blev overvejet i den fællesnordiske betænkning Upphovsrätt I (NU 21:73), men der opnåedes ikke enighed, jfr. ovenfor afsn. 5.3. side 88.

Til fordel for en særordning for presseklip i form af regler om fri udnyttelse taler, at denne udnyttelse tjener praktiske formål, og som regel er af begrænset omfang. Især ved mindre arbejdspladser vil alternativet som regel være, at de pågældende aviser fremlægges til personalets gennemsyn. På den anden side kan der forekomme ordninger, som indebærer større oplag, og under alle omstændigheder vil en systematisk kopiering give mulighed for en intensivering af udnyttelsen. Udvalgets flertal finder derfor ikke at kunne tilsidesætte rettighedshavernes interesser i at opnå en vederlæggelse.

Ved vurderingen af, om disse interesser bør tilgodeses gennem tvangs- eller aftalelicenser, må det bemærkes, at rettighedsspørgsmålene her er rimeligt overskuelige. Der er tale om et velafgrænset "kildemateriale", og sædvanligvis vil brugerne i forvejen have abonnementsaftaler med de pågældende aviser. På denne baggrund synes der ikke at være behov for en tvangslicensordning, idet en løsning af problemerne ad aftalevejen vil være

naturlig. Derimod kan der være et behov for, at en eventuel aftale på dette område også får virkning for uorganiserede og udenlandske rettighedshavere. Dette hænger blandt andet sammen med, at brugen af sådanne kopier ofte vil være tidsmæssigt presserende. Udvalgets flertal foreslår derfor, at området for lovbestemmelsen om fotokopiering uden for undervisningsvirksomhed i en vis udstrækning bringes til at omfatte presseklip. Herved gives forslaget til § 11 b et mere vidtgående område end efter den fællesnordiske betænkning, jfr. ovenfor afsn. 5.3. side87f.

Et mindretal i udvalget, Erik Carlsen, Øle Koch og Britta Kümmel, er fremkommet med følgende mindretalsudtalelse:

"Flertallet foreslår forskellige indskrænkninger af § 11, som vil betyde, at staten, amter, kommuner, koncessionerede selskaber, aktieselskaber, private erhvervsdrivende, foreninger af enhver art o.s.v. vil blive afskåret fra fotokopiering af beskyttede værker til brug i deres virksomhed, medmindre de på forhånd skaffer sig en aftale med ophavsmændene.

I mange tilfælde er disse brugere, som vil blive tvunget til at træffe aftaler om fotokopiering, enten slet ikke organiserede eller ikke organiserede på en sådan måde, at de vil have forudsætninger for at indgå de kollektive aftaler med ophavsmændene, som er nødvendige for, at den aftalelicens, flertallet har foreslået i § 11 b, vil kunne fungere.

Resultatet vil blive en lang række enkeltaftaler, som vil pålægge de nævnte grupper et stort administrativt arbejde. På mange områder vil der slet ikke blive indgået aftaler, f.eks. fordi en privat forening ikke er klar over, at en aftale er nødvendig - eller fordi fotokopiering finder sted, uden at ophavsmændene har mulighed for at opdage den. Hvordan skal ophavsmændene kunne kontrollere, hvad der foregår f.eks. i en privat erhvervsvirksomhed eller i en lokalhistorisk forening?

En indskrænkning af § 11 ville derfor betyde, at den fotokopiering, som er en naturlig og uundværlig hjælp i et mo-

derne samfund, i stor udstrækning ville blive kriminaliseret. Der gøres netop ovenfor under pkt. 4.5. (side 63) opmærksom på, at det ikke kan "accepteres, at lovgivningen indeholder beskyttelsesregler, som ikke efterleves i praksis. Dette truer den almene respekt for retssystemet og er i modstrid med de hensyn, som er bærende for den ophavsretlige beskyttelse".

Flertallet mener, at der er behov for en regulering af fotokopiering uden for undervisningsvirksomhed, fordi ophavsmændene lider skade ved den fotokopiering, som finder sted. Der er imidlertid aldrig foretaget en undersøgelse, som viser, hvor omfattende kopieringen er. Nærværende betænkning anfører blot ovenfor under pkt. 5.1.3. (side 76), at det er "givet at der også på dette område sker en vis - lejlighedsvis måske betydelig - kopiering af udgivet beskyttet materiale".

Hvis man skal finde en løsning, hvor de administrative byrder, der pålægges de nævnte brugergrupper, står i et rimeligt forhold til det økonomiske udbytte, som ophavsmændene vil kunne påregne, må man vide mere om kopieringens omfang. I de af Nordisk Ministerråd vedtagne retningslinier for udvalgets arbejde er ministerrådet inde på, at der her netop er et område, hvor en aftalelicens kan være uhensigtsmæssig, og hvor andre løsninger med betaling under kollektive former derfor bør overvejes.

Der er hverken i Norge eller Sverige foreslået en aftalelicens uden for undervisningsområdet, og gennemgangen ovenfor under pkt. 5.5. (side 93ff) af udenlandsk ret viser, at man i forskellige lande har gjort sig mange overvejelser, men at kun Tyskland og Holland har forsøgt sig med licensløsninger - men i begge tilfælde i form af tvangslicenser. Der har imidlertid været vanskeligheder i praksis, ikke mindst fordi ophavsmændene har været ude af stand til at kontrollere, hvorvidt brugerne foretog fotokopiering af beskyttede værker, og man er nu i Holland inde på overvejelser om at lade tvangs-

licensen afløse af kollektive afgifter på fotokopieringsmaskiner. En sådan løsning er etableret i Frankrig og kunne sammen med andre muligheder overvejes i Danmark."

6. Udvalgets forslag til lov om ændring af lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker.

Som det fremgår af mindretalsudtalelserne ovf. s.106ff og 114ff, har medlemmerne Erik Carlsen, Ole Koch og Britta Kümmel ikke kunnet tiltræde forslagene til § 11 og § 11 b, og Niels Thye har ikke kunnet tiltræde forslaget til § 11. Derimod kan hele udvalget tiltræde forslaget til § 11 a.

Gældende bestemmelser.

§ 11. Af et offentliggjort værk må enkelte eksemplarer fremstilles til privat brug, men de må ikke udnyttes på anden måde.

Denne bestemmelse medfører ikke ret til at lade andre eftergøre brugskunst eller billedhugger-værker eller fremstille kunstneriske gengivelser af andre kunstværker, og heller ikke ret til at opføre bygningsværker.

Udvalgets forslag.

§ 1. I lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker, jfr. lov-bekendtgørelse nr. 130 af 15. april 1975, som ændret ved § 4 i lov nr. 250 af 12. juni 1975 og ved lov nr. 240 af 8. juni 1977 foretages følgende ændringer:

1. § 11 affattes således:

"§ 11. Af et offentliggjort værk må enhver fremstille enkelte eksemplarer til sin private brug. Sådanne eksemplarer må ikke udnyttes på anden måde.

Bestemmelsen i stk. 1 giver ikke ret til at benytte fremmed medhjælp ved kopieringen. Bortset fra noder er det dog tilladt at benytte fremmed medhjælp ved reprografisk mangfoldiggørelse, fotografering samt afskrift. Bestemmelsen medfører ej heller ret til at opføre bygningsværker eller lade sådanne opføre."

2. Som nye bestemmelser indsættes følgende:

"§ 11 a. Har en skole eller anden undervisningsinstitution i medfør af aftale med en organisation, som omfatter en væsentlig del af danske ophavsmænd til en bestemt art af værker, ret til i undervisningsvirksomhed at fremstille eksemplarer af udgivne værker ad reprografisk vej, må institutionen på tilsvarende måde og på vilkår svarende til de i aftalen fastsatte fremstille og lade fremstille eksemplarer af udgivne værker af samme art, der ikke omfattes af aftalen. Disse eksemplarer må kun udnyttes inden for sådan undervisningsvirksomhed, som omfattes af aftalen.

Hvad der af organisationen måtte være bestemt om fordelingen af vederlag for den af stk. 1 omfattede fremstilling af eksemplarer mellem de ophavsmænd, som repræsenteres af organisationen, herunder om vederlagets anvendelse til kollektive formål, skal finde tilsvarende anvendelse over for ophavsmænd, der ikke repræsenteres af organisationen.

Hvis hverken den i stk. 1 omhandlede aftale eller de i stk. 2 nævnte af organisationen fastsatte bestemmelser giver organisationens medlemmer ret til en sådan individuel afregning, at aftalen eller bestemmelserne kan lægges til grund ved afregning med ophavs-

mænd, der står uden for organisationen, kan disse dog vælge at gøre krav på individuelt vederlag, der om fornødent fastsættes i overensstemmelse med reglerne i § 54. Sådanne krav, der kun kan rettes mod organisationen, forældes i løbet af to år fra det tidspunkt, hvor eksemplarfremsstillingen fandt sted.

De i stk. 1 omhandlede organisationer af ophavsmænd og deres vedtægter skal godkendes af ministeren for kulturelle anliggender.

§ 11 b. Har en offentlig myndighed, en privat sammenslutning eller en erhvervsdrivende i medfør af aftale med en organisation, som omfatter en væsentlig del af danske ophavsmænd til en bestemt art af værker, ret til til brug for sin virksomhed at fremstille eksemplarer af fagmæssige artikler i aviser, tidskrifter eller samleværker ad reprografisk vej, må myndigheden m.v. på tilsvarende måde og på vilkår svarende til de i aftalen fastsatte fremstille og lade fremstille eksemplarer af tilsvarende artikler, der ikke omfattes af aftalen. Det samme gælder for illustrationer, som gengives i tilslutning til teksten. Sådanne eksemplarer må, inden for aftalens rammer, kun udnyttes inden for myndighedens, sammenslutningens eller den erhvervsdrivendes egen virksomhed.

Bestemmelserne i stk. 1 finder tilsvarende anvendelse vedrørende korte afsnit af andre udgivne værker af fagmæssig art.

Bestemmelserne i §§ 11 a, stk. 2, 3 og 4 finder tilsvarende anvendelse."

På optagelser, udsendelser og overføringer som nævnt i stk. 1 og stk. 2 finder bestemmelserne i § 3, § 11, stk. 1, § 14, stk. 1, §§ 17, 20 og 21, § 22, stk. 2 og 3, samt §§ 27-31 tilsvarende anvendelse.

3. § 45, stk. 3 affattes således: "På optagelser, udsendelser og overføringer som nævnt i stk. 1 og 2 finder bestemmelserne i § 3, § 11, § 14, stk.1, §§ 17, 20 og 21, § 22, stk. 2 og 3 samt §§27-31 tilsvarende anvendelse."

Reglerne i § 11, stk.1, § 14, stk.1, §§ 17 og 21 samt § 22, stk. 2 og 3, finder tilsvarende anvendelse.

4. § 46, stk. 2 affattes således: "Reglerne i § 11, § 14, stk. 1, §§ 17 og 21 samt § 22, stk. 2 og 3 finder tilsvarende anvendelse."

Bestemmelserne i § 11, stk. 1, § 14, stk. 1, § 17, stk. 1 og 4, §§ 20 og 21 samt i § 22, stk. 2 og 3, finder tilsvarende anvendelse.

5. § 48, stk. 3 affattes således: "Reglerne i § 11, § 14, stk.1, § 17, stk. 1 og 4, §§ 20 og 21 samt § 22, stk. 2 og 3 finder tilsvarende anvendelse."

Bestemmelserne i § 11, stk. 1, og §§ 14 og 17 finder tilsvarende anvendelse. Det samme gælder bestemmelsen i § 91 dog ikke for så vidt angår det kongelige teaters programmer.

6. § 49, stk. 3 affattes således: "Bestemmelserne i §§ 11, 11 a, 11 b og 14 finder tilsvarende anvendelse. Det samme gælder bestemmelsen i § 9, dog ikke for så vidt angår det kongelige teaters programmer."

§ 54. Såfremt der ikke kan opnås enighed om størrelsen af vederlag i henhold til §§ 14, 16, 17, 18, 19, 22, 25 og 47, kan hver af parterne forelægge spørgsmålet for et af ministeren for kulturelle anliggender nedsat særligt nævn. Nævnet har den endelige administrative afgørelse. Ministeren fastsætter de nærmere regler for nævnets virksomhed.

7. § 54 affattes således:

"§ 54. Såfremt der ikke kan opnås enighed om størrelsen af vederlag i henhold til § 11 a, stk. 3, § 11 b, stk. 3, §§ 14, 16, 17, 18, 19, 22, 25 og 47, kan hver af parterne forelægge spørgsmålet for et af ministeren for kulturelle anliggender nedsat særligt nævn. Nævnet har den endelige administrative afgørelse. Ministeren fastsætter de nærmere regler for nævnets virksomhed."

Udvalgets forslag til lov om ændring af lov om retten til fotografiske billeder.

Medlemmerne Erik Carlsen, Øie Koch og Britta Kümmel har ikke kunnet tiltræde forslagene til § 5 og § 5 b, og Niels Thye har ikke kunnet tiltræde forslaget til § 5. Derimod kan hele udvalget tiltræde forslaget til § 5 a.

Gældende bestemmelser

§ 5. Af et fotografisk billede må enkelte eksemplarer fremstilles til privat brug, men de må ikke udnyttes på anden måde.

Udvalgets forslag

§ 1. I lov om retten til fotografiske billeder, jfr. lovbekendtgørelse nr. 129 af 15. april 1975, som ændret ved lov nr. 239 af 8. juni 1977 foretages følgende ændringer:

1. § 5 affattes således:

"§ 5. Af et fotografisk billede må enhver fremstille eller lade fremstille enkelte eksemplarer til sin private brug. Sådanne eksemplarer må ikke udnyttes på anden måde."

2. som nye bestemmelser indsættes følgende:

"§ 5 a. Har en skole eller anden undervisningsinstitution i medfør af aftale med en organisation, som omfatter en væsentlig del af danske fotografer, ret til i undervisningsøjemed at fremstille eksemplarer af udgivne fotografiske billeder, må institutionen på tilsvarende måde og på vilkår svarende til de i aftalen fastsatte fremstille og lade fremstille eksemplarer af udgivne fotografiske billeder, der ikke omfattes af aftalen. Sådanne eksemplarer må kun udnyttes inden for sådan undervisningsvirksomhed, som omfattes af aftalen.

Hvad der af organisationen måtte være bestemt om fordelingen af vederlag for den af stk. 1 omfattede fremstilling af eksemplarer mellem de fotografer, som repræsenteres af organisationen, herunder om vederlagets anvendelse til kollektive formål, skal finde tilsvarende anvendelse over for fotografer, der ikke repræsenteres af organisationen.

Hvis hverken den af stk. 1 omhandlede aftale eller de i stk. 2 nævnte af organisationen fastsatte bestemmelser giver organisationens medlemmer ret til en sådan individuel afregning, at aftalen eller bestemmelserne kan lægges til grund ved afregning med fotografer, der står uden for organisationen, kan disse vælge at gøre krav på individuelt vederlag, der om fornødent fastsættes i overensstemmelse med reglerne i § 16.

Sådanne krav, der kun kan rettes mod organisationen, forældes i løbet af to år fra det tidspunkt, hvor eksemplar-fremstillingen fandt sted.

De i stk. 1 nævnte organisationer af fotografer og deres vedtægter skal godkendes af ministeren for kulturelle anliggender.

§ 5 b. Har en offentlig myndighed, en privat sammenslutning eller en erhvervsdrivende i medfør af aftale med en organisation, som omfatter en væsentlig del af danske fotografer, ret til inden for sin virksomhed at fremstille eksemplarer af fagmæssige fotografiske billeder, der bringes i aviser, tidskrifter eller samleværker, må myndigheden m.v. på vilkår svarende til de i aftalen fastsatte fremstille og lade fremstille eksemplarer af sådanne i de nævnte værker optagne fotografiske billeder, som ikke omfattes af aftalen. Sådanne eksemplarer må, inden for aftalens rammer, kun udnyttes inden for myndighedens, sammenslutningens eller den erhvervsdrivendes egen virksomhed.

Bestemmelsen i stk. 1 finder tilsvarende anvendelse på fotografiske billeder af fagmæssig art, der bringes i forbindelse med korte afsnit af andre udgivne værker.

Bestemmelserne i § 5 a, stk. 2,3 og 4 finder tilsvarende anvendelse."

§ 14. Når et fotografisk billede gives offentligt uden fotografens samtykke i henhold til §§ 6-10, skal kilden angives i overensstemmelse med, hvad god skik kræver.

3. § 14 affattes således:
 "§ 14. Når et fotografisk billede gengives offentligt uden fotografens samtykke i henhold til §§ 5 a - 10, skal kilden angives i overensstemmelse med, hvad god skik kræver."

§ 16. Såfremt der ikke opnås enighed om størrelsen af vederlag i henhold til §§ 7, 7a og 9, kan hver af parterne forelægge spørgsmålet for et af ministeren for kulturelle anliggender nedsat nævn. Nævnet har den endelige administrative afgørelse. Ministeren fastsætter de nærmere regler for nævnets virksomhed.

4. § 16 affattes således:
 "§ 16. Såfremt der ikke opnås enighed om størrelsen af vederlag i henhold til §§ 5a-b, 7, 7a og 9, kan hver af parterne forelægge spørgsmålet for et af ministeren for kulturelle anliggender nedsat nævn. Nævnet har den endelige administrative afgørelse. Ministeren fastsætter de nærmere regler for nævnets virksomhed."

Bemærkninger til forslaget til lov om ændring af lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker.

Til § 11.

Stk. 1.

I lighed med den gældende regel i ophavsretslovens § 11, stk.1 fastslås i denne bestemmelse en hovedregel om, at eksemplar-fremstilling under private former er tilladt. Bestemmelsen er dog ændret på visse punkter, idet udvalgets flertal har anset en mere snæver adgang til fri kopiering end den hidtidige for påkrævet som følge af den tekniske udvikling, jfr. ovenfor afsn. 5.7. side 100 f.

Bestemmelsen omfatter i lighed med de gældende regler alene offentliggjorte værker, jfr. definitionen heraf i lovens § 8 stk. 1. For ikke-offentliggjorte værker er kopieringsbeskyttel-

sen således helt undtagelsesfri, hvilket er i overensstemmelse med lovens øvrige regler, eksempelvis citatretten efter lovens § 14, der ligeledes kun omfatter offentliggjorte værker.

Kopieringsretten tilkommer efter bestemmelsen "enhver", og der gælder således ikke begrænsninger i den personkreds, bestemmelsen omfatter. Således kan de grupper af brugere, som er omfattet af de foreslåede §§ 11 a og 11 b kopiere frit i det omfang, § 11 hjemler. Denne ret kan dog modificeres ved aftaler mellem de berørte organisationer og brugergrupperne. Dette kan efter omstændighederne være hensigtsmæssigt ved aftaler, som indebærer en rapportering af, hvad der kopieres til rettighedshaverorganisationerne, idet den enkelte bruger derved undgår at skulle tage stilling til, om den konkrete kopiering er fri eller undergivet aftalen, henholdsvis aftalelicensen.

Reglen i § 11, stk. 1 omfatter som hovedregel kun den eksemplar-fremstilling, som foretages af brugeren selv eller personer, som tilhører hans private kreds. Om retten til brug af fremmed medhjælp er der fastsat særlige regler i § 11, stk. 2 jfr. bemærkningerne til denne bestemmelse nedenfor.

En vigtig begrænsning i den frie kopieringsret ligger i, at der kun må fremstilles enkelte eksemplarer. Denne betingelse må ses i sammenhæng med Bernerkonventionens art. 9, stk. 2, der alene tillader reproduktion af litterære og kunstneriske værker i visse særlige tilfælde, under forudsætning af at en sådan reproduktion ikke på skadelig måde påvirker den normale udnyttelse af værket og ikke på urimelig måde gør indgreb i ophavsmandens legitime interesser. Om forståelsen af denne bestemmelse henvises til afsnit 5-6. ovenfor (side 99). De hensyn, der således skal tages, gør det påkrævet at anlægge en nuanceret bedømmelse, som tager hensyn til værkets karakter, kopieringsmåden og den ønskede brug af kopien. I de tilfælde, hvor brug af fremmed medhjælp ikke er tilladt, jfr. den foreslåede § 11, stk. 2, er der således grund til at anlægge en snæver fortolkning. F.eks. taler hensynet til ophavsmandens interesser for,

at der ved fremstilling af gengivelser af kunstværker i samme teknik som originalen normalt kun må fremstilles en enkelt kopi. I almindelighed vil kopieringen i denne situation ganske vist ikke være forbundet med alvorlige økonomiske interesser for ophavsmændene, idet en egentlig bestillingsvirksomhed ikke er tilladt efter den foreslåede § 11, stk. 2, ligesom erhvervs-mæssig overdragelse af kopier er udelukket efter bestemmelsens ordlyd, jfr. også nedenfor side 128 om lovens § 2. Eksemplarerne kan imidlertid komme på afveje, og kunstnernes økonomiske og ikke mindst deres ideelle interesser kan derved blive krænket.

Ved båndkopiering af filmværker og herunder også videogrammer samt af musikværker må grænsen ligeledes trækkes snævert, jfr. udvalgets overvejelser herom ovenfor i afsn. 5.7. s. 101 f. Dette vil navnlig gælde i tilfælde, hvor en hel film eller LP-plade kopieres. Mere end en kopi vil normalt ikke være lovlig i dette tilfælde. Kopieres kun dele af en LP-plade - sammensat af mange musikstykker - kan en mere vidtgående kopieringsret være begrundet. F.eks. kan der være behov for at fremstille dels en fuldstændig kopi, dels en kopi af enkelte skæringer til et bånd med dansemusik til brug ved private selskabeligheder og lignende.

Både med hensyn til litterære og musikalske værker kan det forekomme, at visse udgivelser af f.eks. skønlitteratur eller særlige nodeudgivelser kun fremkommer i meget små og eksklusive oplag. I sådanne tilfælde er fremstilling til privat brug **kun** tilladt i et eller et par eksemplarer, uanset om udnyttelsen kun sker i den private interessessfære.

Bortset fra de her nævnte og lignende tilfælde, hvor der er grund til at trække en særlig snæver grænse, vil det normalt være tilladt at fremstille op til 5-6 kopier af forlagsmæssigt udgivne værker af begrænset omfang, såsom en artikel, et kapitel af en bog, en sangtekst eller lignende. Kopieres f.eks. en hel roman, bør grænsen være lavere, i størrelsesordenen 1 -

2 eksemplarer. Modsat kan en mere vidtgående kopiering i ganske særlige tilfælde være tilladt, f.eks. kopiering af sangtekster til deltagerne i en privat selskabelighed, jfr. herved den mere vidtgående regel i ophavsretslovens § 19, stk. 2.

En generel begrænsning af det tilladte antal kopier følger af det formål, kopierne skal tjene. Der må kun fremstilles det antal kopier, som er nødvendigt til den aktuelle, konkrete brug. Fremstilling af kopier til "oplagring" er således ikke tilladt.

Den, der kopierer et værk eller lader det kopiere må alene anvende kopierne til sin private brug. Det er en følge heraf, at brugen er knyttet til fysiske personer, hvorimod juridiske personer såsom selskaber, foreninger m.v. ikke som sådanne kan anvende kopierne. Den enkelte ansatte kan imidlertid benytte kopier i forbindelse med sit arbejde, også i tilfælde hvor udnyttelsen af værket derved kommer arbejdsgiveren (den juridiske person) til gode, jfr. herved den fællesnordiske betænkning Upphovsrätt I NU 21:73 side 67-

Den private brug er først og fremmest knyttet til den enkelte persons behov. Der foreligger således privat brug, hvis en artikel kopieres i f.eks. studieøjemed eller hvis en nodeside, et digt eller en tegning kopieres til den enkeltes underholdning. Også inden for den nære familie- og vennekreds foreligger der privat brug, ligesom dette er tilfældet indenfor lukkede klubber, foreninger, private studiekredse og lignende, hvis der er tale om mindre sammenslutninger af privat karakter. Hvis adgangen til at blive medlem derimod er fri for alle eller for generelt afgrænsede grupper af befolkningen, vil der ikke være tale om privat brug. Der kræves således visse nærmere bånd mellem de enkelte deltagere, som går ud over selve medlemskabet af den pågældende gruppe.

Ved vurderingen af konkrete kopieringers forenelighed med lovbestemmelsen må vægten lægges på den samlede kopiering af det enkelte værk og den samlede udbredelse af kopierne. Omgåeiser

i form af gentagne kopieringer i få eksemplarer, fingerede bestillinger og lignende er derfor ikke lovlige.

Eksemplarer, fremstillet til privat brug, må ikke udnyttes på anden måde. De må således ikke anvendes ved offentlige fremførelser, f.eks. af musikværker. Som udgangspunkt må der derfor ikke anvendes fotokopierede noder ved koncerter m.v. med offentlig adgang. Der kan dog i visse særlige tilfælde forekomme undtagelser, hvor brug af kopier er tilladt. Dette kan således ske, hvis en bortkommet orkesterstemme erstattes af en kopi eller en afskrift af partituret. Endvidere kan praktiske grunde tale for, at der til brug ved en oplæsning tages en kopi af enkelte sider af en større bog. Derimod er det ikke tilladt at supplere samlinger af værker til opførelse ved hjælp af kopiering.

Begrænsningen i retten til at udnytte kopier må ses i sammenhæng med de regler, der gælder med hensyn til spredning af værkseksemplarer. Efter hovedreglen i ophavsretslovens § 2 har ophavsmanden blandt andet eneret til at råde over værket ved at gøre det tilgængeligt for almenheden, herunder også ved udbud af eksemplarer til salg, leje eller lån. Fra denne hovedregel gælder der i henhold til §§ 23 og 25 vidtrækkende undtagelser. Disse undtagelser finder imidlertid kun anvendelse på de eksemplarer, der med ophavsmandens samtykke er bragt i handelen eller på anden måde spredt blandt almenheden, ikke på kopier af disse eksemplarer. For kunstværkers vedkommende gælder undtagelserne tillige, når ophavsmanden har overdraget et eller flere eksemplarer til andre, jfr. § 25, stk. 1. Som følge heraf er kopier, fremstillet til privat brug, ikke genstand for nogen fri spredningsret, og de må derfor ikke videreoverdrages eller på anden måde spredes uden for den private kreds.

Stk. 2

Adgangen til at benytte medhjælp ved kopiering til privat brug er allerede efter den gældende § 11, stk. 2 begrænset med visse

værkstyper. Udvalgsflertallet har imidlertid fundet det påkrævet at udvide disse begrænsningers område, jfr. ovenfor afsn. 5.7. side 101 f.

Bestemmelsen fastsætter som hovedregel, at der ikke må benyttes fremmed medhjælp ved kopieringen. Fra denne hovedregel gøres der dog visse undtagelser på nogle vigtige områder. Reglen må blandt andet ses på baggrund af de stærkt forbedrede reproduktionsmuligheder, som foreligger ved de nyere medier, såsom video- og lydbånd. En ret til at benytte fremmed medhjælp ved kopiering på lyd- og billedbånd vil muliggøre en erhvervsmæssig kopieringsvirksomhed, hvor kunden kan bestille kopier af film, videogrammer og fonogrammer til privat brug. Sådanne virksomheder ville træde rettighedshavernes berettigede interesser for nær, og de bør derfor ikke være lovlige.

Ved valget af ordene "fremmed medhjælp" er der sket en vis lempelse i forhold til de hidtidige bestemmelser i § 11, stk. 2, som forbyder at man "lader andre" kopiere visse værkstyper. Efter den foreslåede formulering er det således ikke et ubetinget krav, at brugeren selv foretager kopieringen. Den praktiske betydning af denne ændring er imidlertid ringe som følge af de iøvrigt gældende begrænsninger, jfr. bemærkningerne til stk. 1 ovenfor.

Brug af fremmed medhjælp foreligger som hovedregel i tilfælde, hvor kopieringen foretages af en person, som ikke hører til brugerens private kreds, d.v.s. familie- og nære vennekreds. Begrebet omfatter således klart kopieringsanstalter og bestillinger af kopier gennem biblioteker, dokumentationstjenester m.v. Efter udvalgsflertallets opfattelse må fotokopieringsautomater og lignende arrangementer, hvor det fornødne apparatur stilles til offentlig brug mod betaling sidestilles med fremmed medhjælp. En praktisk konsekvens heraf er, at man f.eks. ikke må anvende en fotokopieringsautomat på et bibliotek til at kopiere noder fra bibliotekets samlinger. Har biblioteker og andre, som opstiller automater af denne art, på en hensigts-

mæssig måde gjort opmærksom på de gældende indskrænkninger i kopieringsretten - f.eks. ved skiltning - vil de dog ikke bære et selvstændigt ansvar for ulovlige kopieringer. Ansvar må i så henseende påhvile den enkelte bruger, idet det i de fleste tilfælde ikke vil være muligt eller ønskeligt, at der føres den fornødne kontrol.

I visse særlige tilfælde kan begrebet "fremmed medhjælp" ikke fortolkes helt parallelt med den ophavsretlige afgrænsning af privatsfæren. Som eksempel kan nævnes tilfælde, hvor en person føler sig krænkede ved en radio- eller fjernsynsudsendelse eller ved offentlig omtale af en udsendelse og tilfælde, hvor medvirkende, bidragydere eller andre har en særlig og velbegrundet interesse i at få udleveret en båndkopi af en udsendelse, jfr. herom ovenfor afsn. 5.7. side 102 . I sådanne tilfælde, hvor Danmarks Radio efter de almindelige ophavsretlige regler ikke kan henregnes til brugerens private kreds, kan der alligevel eksistere en fuldt anerkendelsesværdig interesse i at få udleveret en kopi til privat brug. I sådanne tilfælde, hvor radioens medvirken ikke har karakter af udøvelse af en bestillingsvirksomhed, og hvor der foreligger en særlig interesse i den pågældende udsendelse, vil der ikke foreligge brug af fremmed medhjælp.

Fra det generelle forbud mod brug af fremmed medhjælp er der gjort undtagelser ved tre, praktisk vigtige, reproduktionsmetoder, nemlig reprografisk mangfoldiggørelse, fotografering samt afskrift.

Ved reprografiske mangfoldiggørelsesmetoder forstås først og fremmest fotokopiering, men visse andre former for eksemplar-fremstilling hører også herunder, jfr. ovenfor afsn. 5.1.1. side 73. . I almindelighed vil disse andre metoder imidlertid forudsætte fremstilling af så store oplag, at man kommer ud over de enkelte eksemplarer, som tillades fremstillet efter stk. 1.

Når fotografering er omfattet af de opregnede metoder hænger det dels sammen med, at grænsedragningen over for reprografi kan være vanskelig, dels at man f.eks. ved redigering af bøger, blade, tidsskrifter m.v. er nødt til at fremskaffe fotografier før man kan tage stilling til, om man vil bruge dem i en given sammenhæng, og følgelig også før man indleder forhandlinger med rettighedshaverne om tilladelse til den påtænkte brug. Det er derimod ikke hensigten at legalisere mere systematiske bestillingsvirksomheder på linie med de ovenfor vedr. lyd- og videobånd m.v. beskrevne, idet der altid kun må fremstilles eksemplarer til en aktuel, konkret brug. Optagelse af film henregnes ikke under fotografering.

Den foreslåede regel indebærer iøvrigt, at der ikke må benyttes fremmed medhjælp ved eftergørelse af brugskunst eller billedhuggerværker eller fremstilling af kunstneriske gengivelser af andre kunstværker. De særlige bestemmelser herom i den hidtidige lovgivning er derfor ikke gentaget i forslaget.

Undtagelserne fra hovedreglen om forbud mod brug af fremmed medhjælp omfatter ikke noder, der må anses for en særlig sårbar udgivelsesform, jfr. herom ovenfor afsn. 5.7. side 101. Som følge heraf er enhver form for kopiering med fremmed medhjælp af musikværker forbudt. Forbudet omfatter ikke kopiering af sangtekster uden noder.

Ved noder forstår udvalget de grafiske tegn, der antyder en melodis forløb hvad angår tone, takt, rytme og harmonier. Disse tegn kan være af enhver art, inclusive bogstaver og tal og omfatter således også becifringer.

Til § 11 a.

Stk. 1.

Forslaget til § 11 a, der er tiltrådt af samtlige udvalgsmed-

lemmer, hjemler en såkaldt aftalelicens i forhold til de ophavsmænd, som ikke er omfattet af en kollektiv aftale om reprografisk mangfoldiggørelse i undervisningsvirksomhed. Området for denne aftalelicens er fastlagt ved ordene "skole eller anden undervisningsinstitution" samt "i undervisningsvirksomhed". Disse udtryk skal forstås i vid forstand og dækker således enhver offentlig eller privat foranstaltet kundskabsformidling, som sker i organiseret form. Eksempelvis kan nævnes højskoler, undervisning efter loven om fritidsundervisning m.v., pædagogisk virksomhed inden for børne- og ungdomsinstitutioner, videreuddannelse, som foranstaltes på arbejdspladser eller af faglige sammenslutninger, korrespondanceundervisning o. lign. samt AV-centraler, som indgår som led i den pædagogiske virksomhed. Afgrænsningen svarer således ganske til den tilsvarende afgrænsning i lovens § 17, jfr. lov nr. 240 af 8 juni 1977.

Aftalelicensen forudsætter, at der er indgået en aftale med en organisation, der omfatter en væsentlig del af danske ophavsmænd til en bestemt art af værker. Afgørelsen af, om organisationen omfatter en væsentlig del af ophavsmændene træffes i første række af kulturministeriet, hvis godkendelse af organisationerne er en forudsætning for, at aftalelicensen træder i kraft, jfr. § 11 a, stk. 4. Denne afgørelse kan være forbundet med vanskeligheder, navnlig i de tilfælde hvor der på et område findes flere organisationer, f.eks. på grund af organisations-sprængninger. Hvis der i et sådant tilfælde eksisterer en fuld parallellitet mellem organisationerne, således at man ikke ud fra en vurdering af det enkelte værk kan henhøre det under den ene eller den anden organisations område, må der træffes et valg mellem organisationerne. Dette hænger sammen med, at forholdet til de uorganiserede kun vil være entydigt, hvis en enkelt organisation er godkendt.

Ved denne afgørelse må kulturministeriet være berettiget til at anlægge et ret frit skøn, idet det er vanskeligt at angive helt objektive kriterier. Ved dette skøn bør der ikke blot lægges vægt på medlemstallet, men også på antallet af repræ-

senterede værker, idet dette tal kan være afgørende for den økonomiske betydning af en organisations aftaler. Ved skønnet kan der endvidere lægges vægt på visse andre faktorer i relation til organisationernes vedtægter m.v., jfr. bemærkningerne nedenfor til stko 4.

Aftalelicensvirkningen af en overenskomst gælder kun i relation til den bestemte art af værker, som den pågældende organisation omfatter. Aftalelicensens område afhænger derfor af karakteren af de værker, som organisationen repræsenterer og indgår aftaler om udnyttelsen af. Indgår en organisation aftale om udnyttelsen af samtlige medlemmernes værker, uanset art, dækker aftalelicensen kun den særlige art af værker, som organisationen efter sit formål repræsenterer. Således vil en overenskomst indgået af en tegnerorganisation kun få aftalelicensvirkning for tegninger - ikke for andre arter af værker. Visse spørgsmål kan iøvrigt opstå ved fortolkningen af begrebet "en bestemt art af værker". Det afgørende er her, om et givet værk ud fra objektive kendemærker kan henføres til en bestemt gruppe værker, for hvilken der er sluttet overenskomst. Disse kendemærker vil oftest give sig udslag i værkets form, men også den af ophavs-

manden tilsigtede udnyttelsesform ma tillægges betydning. Eksempelvis er de økonomiske og ideelle omstændigheder forskellige, alt efter om der i et givet tilfælde er tale om en tegning, beregnet til illustration af en avisartikel, eller en tegning beregnet til udstilling i et galleri og evt. salg af originalværket. I praksis vil der dog næppe opstå større problemer med hensyn til aftalelicensens rækkevidde i forhold til forskellige arter af værker. Spørgsmålet bør i videst muligt omfang søges løst ved formuleringen af de grundlæggende aftaler. Problemerne vil iøvrigt mindskes yderligere i den udstrækning, der dannes fællesorganisationer til varetagelse af samtlige berørte rettigheder. En sådan fællesorganisation, COPYDAN's forvaltningssektor "skolekopier", er allerede dannet med henblik på varetagelse af de i denne bestemmelse omhandlede rettigheder, jfr. ovenfor afsn. 5.2.2., side 85.

Aftalelicensen giver undervisningsinstitutionerne ret til eksemplar fremstilling af udgivne værker ad reprografisk vej. At værket skal være udgivet indebærer efter definitionen i ophavsretslovens § 8, stk. 2, at eksemplarer heraf med ophavsmandens samtykke skal være bragt i handelen eller på anden måde spredt blandt almenheden. Om forståelsen af begrebet reprografi henvises til bemærkningerne ovenfor til § 11, stk. 2.

De rettigheder til udnyttelse af ikke-organiseredes værker, som følger af aftalelicensen, er i alle henseender afhængige af den grundlæggende aftales område og indhold. Undtager aftalen således visse nærmere beskrevne værker fra kopieringsretten finder disse undtagelser tillige anvendelse i forhold til de uorganiseredes værker. Indeholder aftalen en ret for det enkelte medlem af organisationen til at nedlægge individuelt forbud mod kopieringen, har de uorganiserede en tilsvarende ret til at nedlægge forbud.

De eksemplarer, som er fremstillet i henhold til aftalelicensen, må alene anvendes inden for sådan undervisningsvirksomhed, som er omfattet af aftalen. Dette betyder, at eksemplarer fremstillet i en folkeskole lovligt kan anvendes i en anden folkeskole, men de må derimod ikke anvendes i en privat efteruddannelsesvirksomhed, som ikke har tilsluttet sig det offentlige skolevæsens aftale.

Stk. 2.

I denne bestemmelse udtrykkes det som en hovedregel, at organisationernes vedtagelser om fordelingen af vederlaget for udnyttelsen finder tilsvarende anvendelse over for de ikke-organiserede ophavsmænd. En sådan hovedregel gør det muligt for organisationerne at foretage en vis praktisk tilskæring af udlodningerne og at træffe bestemmelse om en kollektivisering, hvilket ofte vil være nødvendigt for at systemerne kan fungere i praksis. Modsat indebærer bestemmelsen tillige, at

organisationerne ikke kan forskelsbehandle medlemmer og ikke-medlemmer ved udlodningerne.

Stk. 3.

Den ovenfor nævnte hovedregel i stk. 2 modificeres i nogen grad i stk. 3, hvori det bestemmes, at de udenforstående ophavsmænd kan gøre krav på individuelt vederlag, uanset at organisationerne har fastsat bestemmelser om kollektiv fordeling. Om baggrunden for denne bestemmelse henvises til bemærkningerne ovenfor i afsn. 4.3.4., side 49 . Da fastlæggelsen af dette individuelle kravs størrelse kan være vanskelig, ikke mindst i tilfælde hvor der ikke foretages en detaljeret indberetning fra brugerne, har man fundet det hensigtsmæssigt at give mulighed for, at spørgsmålet indbringes for det i ophavsretslovens § 54 omhandlede nævn (tvangslicensnævnet). Herved sikres de udenforstående mod urimelige konsekvenser af kollektive ordninger, samtidig med at proceduren formentlig vil betyde, at bagatelagte krav ikke kommer til påkendelse. Det skal dog for god ordens skyld bemærkes, at tilbageholdelse af meget små vederlag til kollektive formål som oftest er nødvendig, hvis administrationen af vederlagsordningerne skal holdes på et rimeligt niveau, og i sådanne tilfælde bør tvangslicensnævnet ikke være afskåret fra at undlade at tilkende ophavsmanden et individuelt vederlag.

Krav på individuelt vederlag kan kun rettes mod den pågældende organisation, der således friholder brugerparten for krav på vederlag for udnyttelsen. Af hensyn til organisationernes administration er det bestemt, at krav på individuelt vederlag forældes i løbet af to år fra det tidspunkt, hvor eksemplarfremsstillingen fandt sted. Derved undgås, at organisationerne nødsages til at hensætte meget store beløb i en længere årrække til dækning af uanmeldte krav.

Stk. 4.

Efter denne bestemmelse skal de organisationer, som indgår aftaler med aftalelicensvirkning på det omhandlede område, godkendes af ministeren for kulturelle anliggender. Denne godkendelse er en betingelse for aftalelicensvirkningens indtræden, således at en aftale, indgået af en ikke-godkendt organisation, alene binder denne organisations medlemmer. Godkendelseskravet retter sig mod både organisationen som sådan og mod dens vedtægter, men godkendelseskravet har alene relation til den del af organisationernes virksomhed, som vedrører indgåelsen af licensudløsende aftaler og administrationen heraf. Det skal med andre ord påses, at organisationen "omfatter en væsentlig del" af ophavsmændene, jfr. herom bemærkningerne ovenfor til § 11 a, stk. 1, og det skal påses, at vedtægterne gør det muligt for organisationen at forpligte medlemmerne i fornødent omfang, og at de indeholder rimelige mindretalsgarantier. Ændres vedtægterne efter opnået godkendelse, skal de foretagne ændringer tillige godkendes. Organisationernes øvrige formål, arbejde og vedtægtsbestemmelser i relation hertil er ikke omfattet af godkendelseskravet.

Til § 11 b.

Ved denne bestemmelse foreslår udvalgsflertallet, at der indføres en aftalelicens for reprografisk kopiering uden for undervisningsvirksomhed, det vil navnlig sige inden for offentlige myndigheder og i det private erhvervsliv. Bestemmelsen er på mange punkter opbygget som § 11 a om kopieringen inden for undervisningsvirksomhed, og der kan derfor i vid udstrækning henvises til bemærkningerne ovenfor til denne bestemmelse. Bestemmelsen vedrører kopiering inden for offentlige myndigheder, private sammenslutninger og hos erhvervsdrivende. Disse begreber skal forstås i vid betydning. Således omfatter "en offentlig myndighed" den statslige og kommunale administration, offentlige virksomheder og institutioner og sammenslutninger. Ved "private

sammenslutninger" forstås ikke blot foreninger med mere eller mindre offentlig adgang, men også fagforeninger og andre organisationer. Specielt med hensyn til bibliotekerne, der for så vidt er omfattet af bestemmelsens ordlyd, bemærkes, at disse i henhold til ophavsretslovens § 12 har en særlig kopieringsadgang, som ikke berøres af denne bestemmelse. "Erhvervsdrivende" omfatter selvsagt såvel store, som små virksomheder, og begrebet skal iøvrigt forstås i overensstemmelse med traditionel sprogbrug.

Kopieringsretten efter aftalelicensen omfatter fagmæssige artikler og i henhold til stk. 2 tillige korte afsnit af andre udgivne værker af fagmæssig art. Det forudsættes således, at de i stk. 1 omhandlede værker er udgivne. I kravet om at værkerne er fagmæssige ligger, at de skal have relation til det område, som brugeren beskæftiger sig med. Eksempelvis vil det være forskelligt hvad et slagteri og en plasticfabrik må kopi- kiere som følge af de forskellige produkter. På den anden side vil der være sammenfald af de fagmæssige områder i relation til f.eks. generelle industripolitiske emner, markedsførings- spørgsmål o.lign. Inden for det fagmæssige område omfatter bestemmelsen ikke blot tekniske og videnskabelige værker, men også nyhedsstof, politiske artikler m.v. og alment oplysende værker. Værker af rent underholdende karakter falder derimod uden for bestemmelsens område. Det følger iøvrigt af bestem- melsens formulering, at aftalelicensen ikke hjemler adgang til kopiering af hele hånd- eller lærebøger, ligesom den heller ikke omfatter illustrationer, som ikke er gengivet i tilslut- ning til en tekst. Normalt eksisterer der ikke noget behov for kopiering af sådanne værkstyper i de her omhandlede virk- somheder m.v. På den anden side omfatter bestemmelsen brug af presseklip i kopiaviser, jfr. udvalgets overvejelser herom ovenfor pkt. 5-7.2., side 113 f.

De i henhold til aftalelicensen fremstillede eksemplarer må kun anvendes inden for det område og i den udstrækning, som det er fastlagt i den grundlæggende aftale. Man har dog ønsket

at klargøre, at udnyttelsen kun må ske inden for myndighedens, sammenslutningens eller den erhvervsdrivendes egen virksomhed.

Man har ikke fundet det påkrævet at fastsætte særlige regler om organisationernes fordelingsprincipper, ret for ikke-organiserede til at gøre individuelle krav gældende og organisationsgodkendelse, som adskiller sig fra de ovenfor kommenterede vedr. § 11 a, stk. 2, 3 og 4. Man har derfor valgt at henvise til disse bestemmelser i § 11 b, stk. 3.

Til § 45, stk. 3, § 46, stk. 2 og § 48, stk. 3.

I disse bestemmelser er henvisningerne, der hidtil alene har vedrørt § 11, stk. 1, udvidet til at omfatte også stk. 2, idet udvalget finder, at de regler om adgangen til at benytte fremmed medhjælp, som gælder for de egentlige ophavsrettigheder, tillige bør gælde for rettighederne efter ophavsretslovens kapitel V.

Til § 49, stk. 3.

Den hidtidige henvisning i denne bestemmelse til § 11, stk. 1 er udvidet til også at omfatte stk. 2, jfr. det ovenfor til § 45, stk. 3 m.fl. anførte. Endvidere har man henvist til de foreslåede bestemmelser i §§ 11 a og 11 b, idet visse af de efter § 49 beskyttede arbejder, og herunder ikke mindst tabelmateriale, jævnligt vil optræde i sammenhæng med fagmæssige værker og undervisningsmaterialer.

Til § 54.

Man har i denne bestemmelse optaget en henvisning til § 11 a, stk. 3 og § 11 b, stk. 3, jfr. bemærkningerne herom ovenfor side 135 vedr. § 11 a, stk. 3.

Bemærkninger til forslaget til lov om ændring af lov om retten til fotografiske billeder.

Som følge af den nære sammenhæng mellem ophavsretsloven og fotografiloven har man valgt at formulere ændringerne i fotografiloven i nær overensstemmelse med de foreslåede ændringer i ophavsretsloven. Der kan derfor i det væsentlige henvises til bemærkningerne ovenfor.

Til § 5.

Den i denne bestemmelse indeholdte hovedregel, som tiltrædes af et flertal i udvalget, omfatter i modsætning til forslaget til ophavsretslovens § 11, stk. 1 en ret til brug af fremmed medhjælp ved kopiering af fotografier til privat brug, jfr» ordene "fremstille eller lade fremstille". Dette hænger sammen med, at kopiering af fotografier kan betragtes på linie med de former for mangfoldiggørelse, som forslaget til § 11, stk. 2 i ophavsretsloven undtager fra forbudet mod brug af fremmed medhjælp.

Til §§ 5 a og 5 b.

Disse bestemmelser knytter sig til de foreslåede regler i ophavsretslovens §§ 11 a og 11 b. § 5 a er tiltrådt af hele udvalget, hvorimod § 5 b foreslås af et flertal i udvalget. Bestemmelserne har navnlig til formål at sikre, at fotografiske illustrationer kan kopieres i sammenhæng med de tilhørende litterære værker. § 5 a går dog videre end dette, idet den omfatter alle udgivne fotografier. Modsat omfatter § 5 b alene fotografier, som gengives i sammenhæng med tekster, hvilket er parallelt med de ophavsretligt beskyttede illustrationers stilling efter forslaget til § 11 b i ophavsretsloven.

Til §§ 14 og 16.

Ved disse bestemmelser udvides henvisningerne til at omfatte §§ 5 a og 5 b.

RIKTLINJER FÖR EN ALLMÄN ÖVERSYN AV UPPHOVSRÄTTSLAGSTIFTNINGEN

Vedtaget af det nordiske ministerråd (justits-, undervisnings- og kulturministre) i Oslo den 22. maj 1975.

.Bestämmelser om den upphovsrätt som tillkommer författare, kompositörer och konstnärer m.fl. finns i de nordiska länderna intagna i särskilda lagar. I Danmark gäller sålunda i dette hänseende lov nr. 158 af 31. maj 1961 om ophavsretten til litteraere og kunstneriske vaerker samt lov nr. 157 af 31. maj 1961 om retten til fotografiske billeder, i Finland lagen (404/61) den 8. juli 1961 om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk samt lagen (405/61) den 8. juli 1961 om rätt till fotografisk bild, på Island lagen nr. 73 av den 29. maj 1972 om upphovsrätt, i Norge lov av 12. mai 1961 nr. 2 om opphavsret til åndsverk m.v. och lov av 17. juni 1960 nr. 1 om rett till fotografi samt i Sverige lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk samt lagen (1960:730) om rätt till fotografisk bild. Lagarna har tillkommit i nordiskt samarbete.

Upphovsrätten är ett område med stark internationell prägel. Av grundläggande betydelse för den internationella regleringen av upphovsrätten är den år 1886 tillkomna Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk. De till konventionen anslutna staterna bildar en union för skydd av litterära och konstnärliga verk. Till Bernunionen är f.n. ett sextiototal stater anslutna, däribland de nordiska länderna. Bernkonventionen har senast reviderats i Paris år 1971.

Av betydelse i internationellt sammanhang är förutom Bernkonventionen också bl.a. den år 1952 ingångna Världskonventionen om upphovsrätt. Även denna reviderades år 1971.

Den upphovsrättsliga lagstiftningen i de nordiska länderna bygger liksom de internationella konventionerna på huvudprincipen att den som har skapat ett litterärt eller konstnärligt verk har ensamrätt att bestämma över de väsentliga formerna för utnyttjande av detta. Denna rätt omfattar såväl olika former för att ekonomiskt utnyttja ett verk (mångfaldigande, offentligt framförande m.m.) som vissa ideellt betonade rättigheter (rätt att bli namngiven som upphovsman och rätt att motsätta sig kränkande behandling av verket etc.). Upphovsrätten skyddar dessa rättigheter genom ett privaträttsligt regelsystem. Skydd enligt liknande principer ges också de s.k. närstående rättigheterna, dvs. de rättigheter som tillkommer utövande konstnärer, framställare av grammofonskivor eller andra ljudupptagningar och radio- och televisionsföretag. Vissa inskränkningar finns i den ensamsrätt som sålunda tillkommer upphovsmän och andra rättighetshavare.

Det upphovsrättsliga ensamrättssystemet ger den enskilde upphovsmannen ett gott skydd och innebär en värdefull stimulans för kulturlivet. Reglerna har emellertid sina rötter i en tid då samhällsförhållandena var andra än nu. Tillämpningen av det upphovsrättsliga systemet har med tiden medfört åtskilliga problem både för upphovsmännen själva och för dem som önskar utnyttja deras verk. Detta beror huvudsakligen på den tekniska utveckling som har ägt rum men i någon mån också på att upphovsrättsligt skyddade prestationer i ökad utsträckning är resultatet av kollektiva insatser av flera upphovsmän.

Som resultat av den tekniska utvecklingen tillkommer ständigt nya former för utnyttjande av upphovsrättsligt skyddade verk. Som exempel kan nämnas fotokopiering, mikrofilmning, bandinspelning och videogram samt datamaskiner, kabel-TV och kommunikationssatelliter. Sådanna nya former möjliggör ökad spridning och vidgat utnyttjande av resultatet av konstnärligt skapande, vetenskaplig forskning och annat intellektuellt arbete. Det är givetvis ett allmänt intresse att dessa möjligheter tillvaratas. Samhällsutvecklingen har i de flesta

lander medfört ett ökat behov av att kunna använda upphovsrättsligt skyddat material för information och andra ändamål i olika former av offentlig verksamhet, såsom undervisning, forskning och förvaltning. Även inom det privata näringslivet föreligger sådana behov. Användningen sker ofta med anlitande av moderna tekniska hjälpmedel.

Upphovsmännen är i allmänhet intresserade av att deras verk blir utnyttjade och de kan därför inte ha något intresse av att den upphovsrättsliga lagstiftningen hindrar en naturlig tillgång till deras verk. De moderna tekniska hjälpmedlen kan på en del områden inte användas för mångfaldigande och spridning av upphovsrättsligt skyddade verk om samtycke från upphovsmännen krävs för varje enskilt utnyttjande. Det bör också framhåvas att den tekniska utvecklingen har medfört att det blivit svårare för upphovsmännen att hävda sina rättigheter, eftersom utnyttjandet av deras verk ofta inte kan kontrolleras. Det är av praktiska skäl nästan omöjligt att kontrollera t.ex. om böcker eller noter mångfaldigas genom fotokopiering för användning i en större men sluten krets av personer.

Motsvarande gäller om en radio- eller televisionsutsändning eller en grammfoninspelning tas upp på ljud- eller videoband, i vart fall om banden inte distribueras i kommersiella sammanhang. Erfarenheten visar också att nya tekniska hjälpmedel faktiskt används för spridning av skyddade verk på ett sätt som står i strid mot gällande lagstiftning. Med fortsatt teknisk utveckling får det antas att det blir allt vanligare att verk utnyttjas i former som upphovsmännen inte kan effektivt kontrollera.

Upphovsrättens konstruktion som en individuell rätt för upphovsmannen att förfoga över sitt verk har således sina brister när det gäller att bereda upphovsmännen ersättning för användningen av deras verk. Det principiella krav på samtycke från upphovsmannen som lagstiftningen uppställer medför också att verken inte används i den utsträckning som är möjligt, efter-

som de presumtiva användarna kan finna det besvärligt och tidsödande att få ett avtal med verkets upphovsman eller upphovsmän till stånd. I de fall då flera upphovsmän eller utövande konstnärer har rätt att förfoga över ett verk, och rättigheterna inte har samlats på en hand, såsom kan vara fallet t.ex. med ett televisionsprogram, kan förhandlingarna om ett avtal ta lång tid och stjälpas av att någon eller några av upphovsmännen eller de utövande konstnärerna vägrar att ge sitt samtycke till den nya användningen'. Härigenom hämnas ett ändemålsenligt utnyttjande av de tekniska möjligheterna. Detta får negative verkningar för både upphovsmanna - och utnyttjarsidan.

I syfta att försöka lösa en del av de nämnda svårigheterna har upphovsmän och andra rättsinnehavare redan nu på vissa områden skapat organisationer som i förhållande till utnyttjarna av deras verk är bemyndigade att handla på den enskilde rättsinnehavarens vägnar. Dette gäller inte minst på musikområdet, där organisationer kan sägas handla förvaltningen av all skyddad musik. Vidare har man i lagstiftningen infört begränsningar i ensamrätten genom s.k. tvångs- och avtalslicenser. Dessa innebär att upphovsmännens ensamrätt på några områden har reducerats till en rätt till vederlag. På senare tid har man också försökt finna lösningar som innebär att kraven på individuellt samtycke av varje upphovsman och individuell ersättning efterges till förmån för ett kollektivt system. Sålunda har i Sverige staten och ett stort antal organisationer inom det upphovsrättsliga området träffat ett avtal om mångfaldigande inom skolväsendet. Enligt avtalet har lärarna i skolorna rätt att utan samtycke av rättsinnehavaren kopiera i betydande utsträckning utöver vad som följer av upphovsrättslagen. Staten utger ersättning för kopieringen till en av upphovsrättsorganisationerna upprättad ideell förening, som beslutar om medlens fördelning. Avtalet utgår från att ersättningen i allt väsentligt skall användas för kollektiva ändemål.

Det upphovsrättsliga regelsystemet innebär att det ekonomiska utbyte som den enskilde upphovsmannen erhåller blir beroende av den spridning verket får. Upphovsrätten är därför främst av betydelse för upphovsmän som lyckas vinna framgång hos den stora publiken och som kan göra sig gällande på den kommersiella marknaden» För konstnärer som ännu inte vunnit rykte och erkännande har upphovsrätten knappast något ekonomiskt värde. Det har därför blivit nödvändigt att på annat sätt skapa förutsättningar för ett rikt och mångfasetterat kulturskapande. Av särskild betydelse härvidlag är det omfattande stöd som i olika former i dag ges åt kulturell verksamhet från samhällets sida. Även på andra sätt verkar samhället för att underlätta eller möjliggöra kulturskapande. Mot denna bakgrund ter det sig rimligt att det upphovsrättsliga regelsystemet utformas på ett sätt som beaktar samhällets intresse av att upphovsrätten inte lägger hinder i vägen för en önskvärd tillgång till upphovsrättsligt skyddade verk.

Med hänsyn till de svårigheter och nackdelar som nuvarande regler skapar har en översyn av den upphovsrättsliga lagstiftningen framstått som nödvändig. År 1970 tillsattes en utredning med sakkunniga från Danmark, Finland, Norge och Sverige för att göra en översyn av lagstiftningen mot bakgrund främst av den tekniska utveckling som ägt rum sedan upphovsrättslagarna i dessa länder kom till i början av 1960-talet. Kommittén avgav år 1974 ett delbetänkande om fotokopiering och bandinspelning särskilt inom undervisningsverksamhet (NU 21/73). Kommitténs förslag bygger i åtskilliga delar på ett system med s.k. avtalslicenser. Detta system förutsätter att ett avtal har slutits mellan utnyttjare av upphovsrättsligt skyddade verk och organisation, som företräder ett flertal upphovsmän på området, om utnyttjande av verk i vissa hänseende. Avtalet ges med stöd av lagstiftning verkan för upphovsmän som står utanför organisationen. De sakkunniga har dock på åtskilliga punkter inte kunnat enas om de sakliga lösningarna.

Upphovsrättskommitténs arbete var inriktet på en begränsad översyn av den upphovsrättsliga lagstiftningen. Det är också givet att utrymmet för en genomgripande omdaning av upphovsrätten begränsas av att så stora delar av lagstiftningen på området bygger på internationella konventioner som de nordiska länderna har anslutit sig till., Mot bakgrunden av vad som förut har anförts är det emellertid angeläget att göra en allsidig inventering av behov av och möjligheter till nydaningar på området. Som närmare skall utvecklas i det följande finns det anledning att ställa sig tveksam till om ett avtalslicenssystem är den lämpligaste formen för en reglering av upphovsmännens rätt till ersättning vid fotokopiering och andra former för utnyttjande av deras verk. Utredningsförslaget bör därför inte annat än i begränsade delar nu läggas till grund för lagstiftning. Fortsatta ansträngningar bör i stället göras att finna nya lösningar på de angivna problemen.

Mot bakgrund av vad som har anförts bör en allmän översyn göras av upphovsrätten. Denna utredning bör ske i nordiskt samarbete och avse rättsområdet som helhet.

En allmän strävan vid reformarbetet bör vara att främja ett större och mera rikhaltigt kulturutbud. En viktig målsättning bör vara att den upphovsrättsliga lagstiftningen utformas så att den i den praktiska tillämpningen kan fungera på ett ändamålsenligt sätt. Den individuella upphovsrätten måste alltjämt vara lagstiftningens utgångspunkt. För att de moderna tekniska hjälpmedlen för kulturspredning skall kunna användas på områden där angelägna behov finnes, bör emellertid, i den mån det är förenligt med gällande konventioner, ökade möjligheter skapas att utnyttja skyddade verk utan individuellt samtycke från rättighetshavarna och mot att vederlag ges i kollektiva former. De problem som den nuvarande ordningen har inneburit för såväl upphovsmän och andra rättighetshavare som utnyttjare av deras verk bör genom sådana särordningar kunna bemästras.

En central uppgift i utredningsarbetet blir att göra en rimlig avvägning mellan upphovsmännens intresse av att få bestämma över sina verk och det allmänna intresset av att dessa kan användas utan onödiga hinder. Däremot är syftet självfallet inte att ge dem som kommersiellt utnyttjar upphovsrättsligt skyddade alster obehöriga fördelar på upphovsmännens bekostnad. Vidare bör man inte rubba de rättigheter av ideell karaktär som enligt gällande lagstiftning tillkommer upphovsmännen.

En annan angelägen uppgift blir att på sådana områden, där ett fritt utnyttjande av upphovsrättsligt skyddat material masta anses skada upphovsmännens ekonomiska intressen, finna administrativt enkla lösningar på regleringen av ersättningsfrågorna. Lösningarna bör innebära att det ekonomiska utbytet för upphovsmännen som grupp inte kommer att försämrats och bör stå i överensstämmelse med den allmänna kulturpolitiken.

Det kan ifrågasättas om ett system med avtalslicens erbjuder den lämpligaste lösningen på frågan om ersättning till upphovsmännen för utnyttjande av deras verk. Skälen härtill är flera. Erfarenheterna av det svenska avtalet om skolornas grafiska och fotografiska mångfaldigande visar att ett sådant system medför omfattande administrativt arbete både för utnyttjaren, som förutsätts lämna vissa uppgifter om kopieringens omfattning, och för organisationer som företräder rättsinnehavarna (upphovsmän, förläggare, tidningsutgivare m.fl.). Det finns anledning anta att en avtalslösning på andra områden, exempelvis inom näringsliv och förvaltning, skulle medföra ännu större problem. På dessa områden finns flera parter på utnyttjarsidan. Det bör också beaktas att organisationsväsendet på upphovsmannasidan inte är utbyggt i samma utsträckning i de olika nordiska länderna. Särskilt när det gäller näringsliv och organisationer är förhållandena dessutom sådana att det knappast torde bli möjligt att enas om ett lika schabloniserat redovisningssystem som i det svenska skolavtalet. Att i den upphovsrättsliga lagstiftningen föra in föreskrifter om avtalslicens kan medföra ytterligare komplikationer, bl.a. om det behövs

särskilda anordningar för att tillgodose upphovsmän som står utanför de avtalsslutande organisationerna. Med hänsyn till vad nu sagts kan det ifrågasättas om de administrativa kostnader som ett avtalslicenssystem för med sig kommer att stå i rimlig proportion till de fördelar som upphovsmännen - som grupp eller som individer - har av ett sådant system.

Det bör också övervägas vilka verkningar som nya lösningar kan få både för produktion och distribution av upphovsrättsligt skyddade verk.

Översynen bör avse inte bara upphovsmännens rättigheter utan också de förut nämnda s.k. närstående rättigheterna.

Som tidigare framhållits är möjligheterna för en mera grundläggande reform av upphovsrätten begränsade med hänsyn till de nordiska ländernas internationella konventionsförpliktelser på området. Förekomsten av ett internationellt rättssystem, som omfattar ett mycket stort antal stater, är av betydande värde för det internationella kulturudbytet och för skyddet av upphovsmännens intressen i främmande länder, och det bör inte komma i fråga att man bryter sig ur detta system. I överensstämmelse härmed bör den aktuella översynen syfta till att undersöka vilka ändringar som kan genomföras inom ramen för nu gällande konventioner. Man bör emellertid under utredningsarbetet inte vare förhindrad att påtala behovet av ändringar i konventionerna.

En del av bestämmelserna i de nordiska ländernas upphovsrättslagar torde vara mera restriktiva än vad som krävs enligt gällande konventioner. Ordalagen i dessa synes nämligen i och för sig lämna utrymme för reformer i den riktning som åsyftas här och ger alltså vissa möjligheter att inom ramen för konventions-texterna anpassa lagstiftningen efter den rådande tekniska och samhälleliga utvecklingen. Mot denna bakgrund bör det övervägas om det finns behov för att införa en allmän bestämmelse om att upphovsrättsligt skyddade verk får mångfaldigas fritt, om detta inte gör intrång i verkets normala utnyttjande och inte heller

oskäligt inkräktar på upphovsmannens .intressen. Det torde bli nödvändigt att komplettera en sådan generell bestämmelse med specialregler för vissa praktiskt betydelsefulla otrådan. Vidare måste liksom nu regler ges t.ex, om citaträtt m.m. som nu behandlas i särskilda bestämmelser i Bernkonventionen.

På vissa områden som behandlas i upphovsrättskommitténs förslag föreligger ett behov att snabbt få till stånd nya lagregler. Detta gäller särskilt sådan fotokopiering och inspelning av TV-program som sker för undervisningsverksamhet. Dessa frågor bör därför tas upp särskilt och behandlas i annan ordning än de allmänna översynen av upphovsrättslagstiftningen. De riktlinjer som förut angivits bör emellertid gälla också denna del av arbetet.

Nordiska ministerrådets TV-kommitté har nyligen lagt fram ett betänkande (NU 19/74) "TV över gränserna". I betänkandet berörs bl.a. frågan om förbättrade möjligheter att motta utsändningar från andra nordiska länder. För att pröva bl.a. dessa frågor har ministerrådet tillsatt en särskild nordisk arbetsgrupp. Om s-ärskilda skäl talar därför, bör de frågor som nu behandlas av arbetsgruppen senare kunna tas upp i samband med den allmänna revisionen av upphovsrätten.

I direktiven för den nordiska upphovsrättskommittén anges flera konkreta exempel på bestämmelser i upphovsrättslagen som kan kräva översyn. Både när det gäller dessa frågor och andra som har aktualiserats sedan direktiven tillkom bör reformarbetet ske i enlighet med de allmänna riktlinjer som har angetts i det föregående. Särskild uppmärksamhet bör ägnas de problem av praktisk natur som uppkommer när ett verk har flera upphovsmän, en situation som blivit alltmer vanlig genom att många skyddade prestationer utförs i någon form av team-work. Frågan om upphovsrättens övergång i anställningsförhållanden bör övervägas. De särskilda upphovsrättsliga frågor som aktualiseras av möjligheterna att bearbeta verk med hjälp av modern databehandlingsteknik bör också uppmärksammas. Detsamma gäller beträf-

fande nya spridningsformer för radio- og TV-program, t.ex. kommunikationssatelliter och kabel-TV.

Den uppräknig av olika frågor som här har skett är inte uttömmande. Den allmänna översyn av upphovsrätten som nu skall ske bör innefatta en systematisk genomgång av lagstiftningen på området. Oavsett att ett huvudsyfte med den allmänna översynen är att underlätta tillgången till upphovsrättsligt skyddade verk, bör det vara möjligt under utredningsarbetet att på sådana områden, där särskilda behov föreligger, föreslå förbättringar av upphovsmännens rättigheter.

Utredningsarbetet bör inte vara strikt begränsat till vad som ligger inom ramen för den nuvarande upphovsrättsliga lagstiftningen. Det bör vara möjligt att ta upp och föra fram förslag även till åtgärder av annan typ som är ägnade att tillgodose de reformönskemål som har berörts i det föregående.

Aftale om fotokopiering m.v. af ophavsretligt beskyttede publikationer inden for det almindelige skolevæsen.

På grundlag af voldgiftskendelse af 20. februar 1980 er der mellem undervisningsministeriet, Kommunernes Landsforening, Amtsrådsforeningen i Danmark, Københavns Kommune og Frederiksberg Kommune (i det følgende betegnet som "brugere") på den ene side og forvaltningssektor "Skolekopier" (i det følgende betegnet som "COPYDAN") på den anden side indgået følgende aftale:

Kapitel I.

Indledning

- § 1. Aftalen omfatter fotokopiering m.v. inden for folkeskolen, gymnasier og HF-kurser.
- § 2. Aftalen omfatter fotografisk eller anden mangfoldiggørelse af publikationer eller dele af publikationer, som en lærer foretager eller lader foretage til brug for sin egen undervisning i en skole, der er omfattet af aftalen, uanset om mangfoldiggørelsen sker med skolens apparatur eller på anden måde.

Stk. 2. Aftalen omfatter ikke fremstilling af levende billeder.

- § 3. Aftalen omfatter alle udgivne publikationer, som medlemmer af de organisationer, der har tilsluttet sig denne aftale, er berettiget til at give tilladelse til at mangfoldiggøre som nævnt i § 2, stk. 1.

Kapitel II.

Begrænsninger i kopieringsadgangen

- § 4. Kopiering efter denne aftale kan foretages med de nedenfor anførte begrænsninger.

Stk. 2. Ud over den i henhold til nærværende aftale tilladte kopiering må der ikke foretages kopiering med hjemmel i ophavsretslovens § 11, stk. 1, eller fotografilovens § 5.

Stk. 3. Uanset bestemmelsen i stk. 2 må der dog altid tages op til 3 kopier af en publikation eller dele af en publikation.

Stk. 4. Aftalen berører ikke den ret til mangfoldiggørelse, som følger af andre bestemmelser i ophavsretsloven eller fotografiloven end de i stk. 2 nævnte.

Stk. 5. Brugerne skal virke for, at der på skolerne kun anvendes kopier af de af aftalen omfattede publikationer, når kopierne er fremstillet med hjemmel i aftalen, med COPYDAN's tilladelse eller i øvrigt med hjemmel i lov.

- § 5. Undervisningsministeriet fastsætter efter forhandling med de af nærværende aftale omfattede parter nærmere regler om, hvorledes de enkelte skolers ledelse skal gennemføre den fornødne kontrol med kopieringen.
- § 6. Kopiering må kun ske til komplettering af de øvrige læremidler (de normalt anvendte lærebøger m.v.)
- § 7. Der må pr. klasse ikke tages mere end 1 klassesæt pr. lærer pr. undervisningsår af en given del af en publikation.

Stk. 2. Der må kun kopieres korte uddrag af en publikation, d.v.s. højst 20%, dog højst 20 sider.

Stk. 3. Kopiering må ikke ske til oplagring.

Stk. 4. Kopiering af noder må ikke finde sted med henblik på fremførelse.

- § 8. Det er ikke tilladt at kopiere fra følgende typer af publikationer:

1) Opgavesamlinger, medmindre de er sammenstillet af tidligere anvendte eksamensopgaver.

2) Engangsmaterialer, hvorved forstås undervisningsmaterialer bestemt til at forbruges af én elev, f.eks. arbejdshefter.

- § 9. Ved en publikation forstås den samlede fysiske form, hvori et stof bliver offentliggjort, f.eks. bog, pjece, tidsskriftsnummer, blad, avis (en bibliografisk enhed).

- Slo. Hvert kopisæt skal indeholde oplysning om den kopierede publikations titel, ophavsmandens navn, forlag (udgiver) og udgivelsesår eller -dato.

Kapitel III.

Vederlag for kopiering.

- §11. For de ved nærværende aftale opnåede rettigheder betaler undervisningsministeriet et årligt vederlag, der fast-

sættes på grundlag af det igennem den i § 13 omtalte registrering indhentede resultat.

Stk. 2. Vederlaget udgør 8 øre pr. side, dog således at en avisside tæller som 3 sider og en nodeside som 5 sider.

Stk. 3. Det kopiantal, der skal betales vederlag for, udregnes ved, at det kopiantal, der rapporteres efter § 13, projiceres op på landsplan.

§12. Vederlaget betales til institutionen COPYDAN.

Stk. 2. Vederlag for det første aftaleår udbetales forskudsvis med 50% af et af parterne skønnet årsbeløb i oktober måned og med 50% i den følgende april måned. Når det totale kopiantal er opgjort på grundlag af den i det første skoleår foretagne undersøgelse, beregnes det endelige vederlag. Eventuelt yderligere vederlag kommer til udbetaling inden 2 måneder, efter at undervisningsministeriet har godkendt resultatet af undersøgelsen. Såfremt der er udbetalt for meget i vederlag, modregnes beløbet i den førstkomende a conto udbetaling i det følgende aftaleår.

Stk. 3. A conto beløb udbetales i de følgende aftaleår til samme terminer som nævnt i stk. 2. A conto udbetalingerne fastsættes for hver termin til halvdelen af det vederlag, der i alt er udbetalt i det foregående aftaleår. Eventuel ekstrabetaling eller tilbagebetaling efter afslutningen af opgørelsen af det samlede kopiantal i det pågældende aftaleår afregnes på samme måde som anført ovenfor i stk. 2.

§13. Til brug for COPYDAN's fordeling af vederlaget, der udbetales i medfør af §§ 11 og 12, foretages der hvert skoleår, løbende over hele skoleåret, den nedenfor i § 14 beskrevne registrering af fotokopiering m.v. på en række af de af aftalen omfattede skoler.

Stk. 2. De af de enkelte skoler indsamlede materialer indsendes af skolen direkte til COPYDAN. Nærmere regler for, hvordan skolerne afleverer materiale til COPYDAN, fastsættes efter forhandling mellem undervisningsministeriet og COPYDAN.

Stk. 3. Fordelingen af vederlaget mellem rettighedshaverne foretages af COPYDAN i overensstemmelse med institutionens vedtægter. Spørgsmålet vedrørende denne fordeling er brugerne uvedkommende.

§14. Efter nærmere aftale mellem aftaleparterne udvælges for hvert skoleår et repræsentativt udsnit af landets skoler. I dette indgår 5% af folkeskolerne samt et gymnasium eller HF-kursus fra hver amtskommune (med

undtagelse af Bornholms amtskommune, og således at København og Frederiksberg kommuner regnes som en enhed).

Stk. 2. På de skoler, der deltager i rapporteringen, fremstilles et ekstra kopisæt, hver gang der tages kopier af offentliggjorte publikationer eller dele deraf.

Stk. 3. Der drages omsorg for, at de kopisæt, der indgår i rapporteringen, er forsynet med de i § 10 nævnte oplysninger. Endvidere forsynes det ekstra kopisæt med oplysning om skolens navn samt den kopierendes initialer.

Stk. 4. De i stk. 2 nævnte ekstra kopisæt samles af den enkelte skole og indsendes til COPYDAN i overensstemmelse med de regler, der er fastsat i henhold til § 13, stk. 2.

- §15. Undervisningsministeriet forpligter sig til at udsende cirkulære til samtlige skoler, hvoraf det fremgår, at skolerne og det på skolerne ansatte personale er forpligtet til at medvirke ved den i § 14 omhandlede registrering.

Stk. 2. COPYDAN udsender til de omfattede skoler et informationsmateriale. Det materiale, der agtes udsendt, samt de skemaer, der agtes benyttet, forelægges undervisningsministeriet til udtalelse.

- §16. Repræsentanter for COPYDAN er berettiget til ved uanmeldte besøg på de omfattede skoler at kontrollere, at registreringen udføres i overensstemmelse med de fastsatte retningslinier.

Stk. 2. Undervisningsministeriet skal have adgang til at kontrollere rigtigheden af det ved undersøgelsen fremkomne totale kopiantal.

Kapitel IV

- §17. COPYDAN skal på forlangende fremlægge materiale, der dokumenterer, hvor stor en del COPYDAN repræsenterer af rettighedshavere til publikationer inden for aftalens område.

Stk. 2. COPYDAN holder undervisningsministeriet løbende underrettet om ændringer i medlemstilslutningen.

- §18. COPYDAN's regler for forvaltningen af "Skolekopier" er vedhæftet aftalen.

Stk. 2. COPYDAN holder undervisningsministeriet løbende orienteret om ændringer i vedtægterne for forvaltningssektoren.

- §19. Er en publikation, som ikke omfattes af denne aftale, blevet kopieret i en skole i strid med gældende lovgivning, skal COPYDAN, hvis rettighedshaveren forlanger det, yde ham vederlag efter COPYDAN's almindelige regler.
- §20. Aftalen gælder fra 1. august 1980 til 31. juli 1982. Parterne forpligter sig til at optage forhandlinger om eventuel forlængelse af aftalen senest 15. januar 1982.
- §21. Hvis væsentligt forandrede forhold indtræder, kan enhver af parterne kræve forhandlinger optaget om ændringer i aftalen.
- §22. For den fotokopiering, som har fundet sted uden grundlag i aftale, betales til COPYDAN et engangsbeløb, stort 10 millioner kroner.
- §23. Parterne er enedes om det som bilag vedhæftede protokollat, som skal tjene som vejledning ved gennemførelsen af aftalen.

Protokollat til udkast til aftale om fotokopiering m.v. af ophavsretligt beskyttede publikationer inden for det almindelige skolevæsen.

ad § 1; Aftalen omfatter også de private skoler m.v. inden for området, hvis drift reelt betales af det offentlige.

ad § 2: Af de senere bestemmelser fremgår, at kopiering ikke må ske til lager. Der er derfor ikke tale om at legalisere en virksomhed, der f.eks. består i, at amtscentralerne for undervisningsmidler eller andre institutioner fremstiller kopier, som derefter tilbydes skolerne.

Med udformningen af stk. 1 er først og fremmest tænkt på skoler, der mangler eget kopieringsudstyr.

ad § 4: Der er enighed om, at bestemmelsen ikke giver grundlag for en udvidelse af citatretten.

ad § 7: Med sider, tænkes på normalsider.

ad §20; Det er fra begge parter side under forhandlingerne fremhævet, at der for så vidt angår de i aftalen indeholdte praktisk administrative bestemmelser er tale om en forsøgsordning.

Parterne har ikke anset det for muligt i aftaleudkastet at regulere det forhold, at et for undervisningen nødvendigt materiale ikke kan fremskaffes ved normalt køb. Sådanne situationers løsning via fotokopiering må derfor afklares gennem konkret aftale mellem skolen og vedkommende rettighedshavere.

K E N D E L S E

I

V O L D G I F T S S A G :

- Dansk Forfatterforening,
- Dansk Journalistforbund,
- Dansk Kompönistforening,
- Udvalget til beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde under Akademikernes Centralorganisation (UBVA),
- Danske Dagblades Forening,
- Dansk Magasinpresses Udgiverforening,
- Dansk Fagpresseforening,
- Den danske Forlæggerforening og
- Musikforlæggerforeningen af 1972

mod

- Undervisningsministeriet,
- Kommunernes Landsforening,
- Amtsrådsforeningen i Danmark,
- Københavns kommune og
- Frederiksberg kommune.

Ved en den 18. januar 1978 indgået aftale er det bestemt, at der nedsættes en voldgiftsret bestående af højesteretssagfører Jørgen Pedersen, højesteretsdommer Henrik Tamm (formand) og kommitteret i ministeriet for kulturelle anliggender W. Weincke til afgørelse af spørgsmålet om betaling for fotokopiering m.v. af ophavsretligt beskyttede publikationer inden for det almindelige skolevæsen.

Klagerne har derefter ved klageskrift af 19. oktober 1978 mod de indklagede indbragt sagen for voldgiftsretten.

Mundtlig forhandling har fundet sted den 10. og 11. januar 1980.

Klagerne har nedlagt følgende påstande:

(1) Det i § 22 i det til voldgiftaftalen vedhæftede aftaleudkast anførte engangsbeløb for den fotokopiering, der har fundet sted uden grundlag i aftale, fastsættes til 25 millioner kroner.

(2) Det i § 11, stk. 2 i det til voldgiftaftalen vedhæftede aftaleudkast anførte grundvederlag pr. fotokopi fastsættes til 20 øre.

De indklagede har i deres svarskrift nedlagt følgende påstande:

- 1) Det i § 22 i det under sagen fremlagte aftaleudkast omhandlede engangsbeløb fastsættes til ikke over kr. 750.000.
- 2) Det i § 11, stk. 2, i det under sagen fremlagte aftaleudkast omhandlede grundvederlag pr. fotokopi fastsættes til 3 øre gældende fra skoleåret 1979/80, for begge påstandes vedkommende betinget af, at de i aftaleudkastet indeholdte regler fra og med skoleåret 1979/80 lægges til grund i forholdet mellem klagerne og de indklagede.

Der har under den mundtlige forhandling været enighed mellem parterne om, at engangsbeløbet skal ydes for tiden til og med skoleåret 1979/80, således at grundvederlaget får virkning for skoleårene 1980/81 og 1981/82.

Sagens omstændigheder er følgende:

I midten af 1960'erne antog fotokopiering af bøger, aviser m.v. i skolerne et betydeligt omfang. Rettighedshaverne blev betænkelige herved, og der optoges i 1966 drøftelser mellem forlæggerforeningen og undervisningsministeriet. Der udarbejdedes i 1967 udkast til et cirkulære, som af ministeriet skulle udsendes til skolemyndighederne, i hvilket der gaves udtryk for, at "den senere tids udvikling inden for kopierings- og mangfoldiggørelsesteknikken har gjort det lettere for lærere, undervisningsmyndigheder og andre at kopiere og mangfoldiggøre

allerede udgivne værker eller dele heraf, bl.a. med henblik på brug i undervisningen," og at dette indebærer "en risiko for en krænkelse af de ophavsretlige regler, der tjener til beskyttelse af ophavsmandens interesser." Det hedder videre, at ministeriet var "gjort bekendt med, at der i visse tilfælde utilsigtet er sket en krænkelse af ophavsretten," og der gaves derefter en oversigt over de vigtigste af de regler i lov nr. 158 af 31.maj 1961 om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker, som er af betydning for anvendelsen af den nævnte teknik inden for undervisningsområdet. Under omtale af lovens § 11 udtaltes, at "den enkelte lærer antages herefter at have ret til at fremstille nogle få eksemplarer af et sådant værk til privat brug ved anvendelse i sin undervisning og i sin forberedelse hertil," men "bestemmelsen giver ikke en skole eller lærerne ved en skole i fællesskab adgang til en organiseret fremstilling af beskyttede værker til anvendelse i undervisningen." Cirkulæreudkastet blev drøftet på et møde i 1968, men der blev ikke udsendt noget cirkulære.

Spørgsmålet forhandlede derefter for de amtslige skolecentralers vedkommende mellem Danmarks Skolecentraler og forlæggerforeningen sammen med UBVA, og der opnåedes i 1969 enighed om et udkast til overenskomst, hvorefter der bl. a. uden forudgående tilladelse kunne kopieres indtil 1 klasse-sæt - svarende til antallet af elever i en gennemsnitsklasse - af højst 3 sider af bøger fra lærebogssamlingen, medens kopiering i større omfang eller antal krævede forudgående skriftlig tilladelse fra forlæggeren. Overenskomsten blev imidlertid på grund af den forestående kommunalreform ikke gennemført.

På et møde i ministeriet for kulturelle anliggender, indkaldt af de danske medlemmer af den nordiske ophavsrets-komité og med deltagelse af repræsentanter for rettighedshaverne, den 11. oktober 1971 drøftedes sagen. Det blev på mødet bl.a. udtalt, at der i Sverige i 1968 var kopieret ca. 150 mill. kopsisider, og at den nuværende affattelse af lovens § 11 havde givet anledning til alvorlige misbrug.

I februar 1972 foreslog professor H. Lund Christiansen, UBVA, undervisningsministeriet at nedsætte et arbejdsudvalg til undersøgelse af omfanget af fotokopiering m.v.

I mellemtiden var der blevet forelagt undervisningsministeriet en sag om lovligheden af en på Risskov Amtsgymnasium stedfunden duplikering af tekster, hovedsagelig digte af nyere danske forfattere, i eksamensopgivelserne for faget dansk, for nogles vedkommende til brug i flere klasser med samme lærer. Der havde i 4 III.g.-klasser i alt været 85 elever, og der var fremstillet 46 kopier af et af digtene og 87 af de andre værker. Sagen blev af undervisningsministeriet forelagt ministeriet for kulturelle anliggender, der indhentede en erklæring fra Ophavsretsrådet, hvorfra følgende skal citeres:

"Ifølge ophavsretslovens § 11, stk. 1, må enkelte eksemplarer af et offentliggjort værk fremstilles til privat brug.

Den tvivl, der hersker med hensyn til forståelsen af denne bestemmelse, knytter sig i hovedsagen til vanskelighederne ved at fastslå, hvad der omfattes af udtrykkene "fremstilles til privat brug" og "enkelte eksemplarer".

I bemærkningerne til forslaget til den nævnte lovbestemmelse hedder det, at "privat brug" omfatter "for det første enhver anvendelse af eksemplarer til rent personlig benyttelse. Endvidere eksemplarernes benyttelse af personer hørende til fremstillerens familie og omgangskreds. Også hvis eksemplarer er tænkt at skulle anvendes af andre, til hvem fremstilleren er knyttet ved et personligt bånd som f.eks. kolleger på en mindre arbejdsplads, må der eventuelt efter omstændighederne kunne siges at foreligge fremstilling til privat brug."

Betænkningen fra det folketingsudvalg, der behandlede forslaget til lov om ophavsret, supplerer de citerede motivudtalelser med en bemærkning om, at der ved afgørelsen af, hvad der henhører under en eksemplar fremstilling til privat brug, bør anlægges "en liberal fortolk-

ning", når det gælder fotokopiering inden for virksomheder og forskningsinstitutioner. Der kan imidlertid være grund til at hæfte sig ved, at folketingsudvalget i forbindelse med omtalen af det forhold, at § 11 ikke hindrer, at selve den tekniske fremstillingsproces overlades til andre end "fremstilleren", har fremsat udtalelser, der klart viser, at der ved den vanskelige afgrænsning af området for § 11 må tages hensyn til de konsekvenser, som en fri kopieringsadgang kan antages at få for ophavsmændenes muligheder for en normal økonomisk udnyttelse af deres værker.

Hvad angår eksemplarfremstillingen til skolebrug må det formentlig antages, at en skoleklasse i forhold til den lærer, der underviser klassen, kan betragtes som hørende til lærerens private kreds, således at han i medfør af § 11 vil være berettiget til at fremstille eksemplarer af beskyttede værker til brug i sin personlige undervisning af klassen, jfr. herved kulturministeriets udtalelse i skrivelse af 12. juni 1970 til bibliotekstilsynet om fremstilling af eksemplarer af værker ved optagelse på bånd. Ministeriet understregede dog, at det er tvivlsomt, om en eksemplarfremstilling vil kunne foretages inden for rammerne af, hvad der har været tilsigtet med ophavsretslovens § 11, hvis fremstillingen sker som led i en generel "ordning", som vil være ensbetydende med, at skolerne forsynes med undervisningsmateriale, uden at ophavsmændene får mulighed for at betinge sig et rimeligt vederlag for denne brug af deres værker. Rådet kan tilslutte sig denne betragtning. Hvis der således gennem en sådan "ordning" påføres ophavsmændene en ikke helt uvæsentlig økonomisk skade, vil eksemplarfremstillingen efter rådets opfattelse næppe kunne anses som lovlig efter § 11.

Vedrørende det andet tvivlsspørgsmål, nemlig hvad der skal forstås ved "enkelte eksemplarer", giver bemærkningerne til lovforslaget ingen nærmere vejledning, udover at det om årsagen til, at denne betingelse stilles, siges, at "så snart der bliver tale om en større flerhed

af eksemplarer, opstår der fare for en spredning af værker af en sådan art, at ophavsmanden bør have kontrol med den."

Formålet med begrænsningen til "enkelte" eksemplarer må imidlertid - som det også nærmere er udviklet i motiverne til den ligelydende svenske lovbestemmelse - medføre, at udtrykket "enkelte" får forskellig betydning efter de forskellige genstande for ophavsretten. Drejer det sig f.eks. om et maleri, vil det næppe være lovligt at fremstille mere end nogle ganske få kopier, mens man ved værker, der i forvejen foreligger i et stort antal eksemplarer, som regel vil have et noget større spillerum.

Også når det gælder kopiering, der foretages af lærere i en skole, må der lægges afgørende vægt på, hvad der kopieres. Hvis der er tale om kopiering af dele af bøger, som er udgivet udelukkende eller hovedsagelig med henblik på salg til skoler og andre undervisningsinstitutioner, eller hvis der er kopieret fra samleværker eller fra andre bøger, som er særligt egnet til undervisningsbrug, må grænsen formodentlig drages ret snævert.

Med hensyn til den konkrete sag er det på baggrund af det her anførte rådets opfattelse, at fremgangsmåden ikke er hjemlet ved lovens § 11, stk. 1. Man lægger herved navnlig vægt på oplysningerne om antallet af kopier og antallet af elever i de 4 klasser samt karakteren af de bøger, hvorfra kopierne er fremstillet.

Det tilføjes, at spørgsmålets endelige afgørelse henhører under domstolene."

Ministeriet for kulturelle anliggender udtalte i skrivelse af 9.marts 1972, at ministeriet - som Ophavsretsrådet - måtte "være af den opfattelse, at det omhandlede forhold ikke kan betragtes som lovligt efter ophavsretslovens § 11, stk. 1, men at spørgsmålets endelige afgørelse er et domstolsanliggende."

I august 1972 udsendte forfatterforeningen og forlæggerforeningen til undervisningsinstitutionerne en henstilling om indskærpelse af lovens § 11 med tilføjelse om, at

enhver konstateret overtrædelse ville medføre retsforfølgning. Gymnasieskolernes Lærerforening anmodede derfor den 12. september 1972 undervisningsministeriet om at søge sagen fremmet til en foreløbig aftale med organisationerne om betaling af et rimeligt beløb.

Undervisningsministeriet nedsatte den 2. november 1972 et udvalg med repræsentanter for myndighederne og rettighedshavernes organisationer med den "opgave at gennemføre en undersøgelse af, i hvilket omfang forlagsmæssigt trykt materiale kopieres eller på anden måde mangfoldiggøres i skolerne." Udvalget besluttede "at gennemføre en undersøgelse af omfanget af, sammensætningen af og faktorer bag lærernes behov for kopiering af forlagsmæssigt trykt materiale" ved udsendelse af spørgeskemaer til 2 % af lærerne ved de offentlige folke- og gymnasieskoler. Sideløbende hermed udsendtes et spørgeskema til samtlige offentlige folke- og gymnasieskoler sigtende på at belyse skolernes forsyning med kopieringsfaciliteter samt skolernes samlede kopiering til undervisningsmæssige og administrative formål m.v. Udvalget afgav i februar 1974 betænkning nr. 704/1974.

Undersøgelsen viste, at der i 1972/73 måtte antages kopieret 49,5 mill. kopisider af forlagsmæssigt trykt materiale, hvortil bemærkes, "at en væsentlig del - måske op imod 3/4 - af kopisiderne kan være kun delvist udfyldt med forlagsmæssigt trykt materiale," og at en folkeskoles originalsider viste, "at en meget stor del af disse kun delvist indeholdt forlagsmæssigt trykt materiale." (side 23-24). Af kopisiderne udgjorde henholdsvis for folkeskolen og gymnasiet skønlitteratur 19,5 og 12,5 %, undervisningsmateriale 43,9 og 36,5 %, anden faglitteratur 21,1 og 25,6 %, aviser og ugeblade 8,2 og 8,7 % og offentlige udgivelser 1,9 og 3,4 % (side 30). Til klasser var kopieret henholdsvis 82 og 89 %, til grupper 15 og 9 % og til enkelte elever 3 og 2 % (side 32). Betænkningens sammenfatning og konklusion er sålydende (side 37-38):

"De seneste 10-15, års tekniske udvikling af apparattyper, som efter et fotografisk overførselsprincip forholdsvis hurtigt og billigt kan reproducere mange eksemplarer af

god kvalitet, har muliggjort udstrakt anvendelse af fotokopieret materiale i undervisningen. Skoleundersøgelsen viser, at disse apparattyper (offsetanlæg og fotokopimaskiner) har vundet stor udbredelse i folke- og gymnasieskolerne, hvor over 80 pct. af skolerne har et sådant apparat. Heraf har ca. 10 pct af skolerne hurtige apparater med 20 eller flere kopier pr. minut.

Skoleundersøgelsen viser endvidere, at tyngdepunktet i kopieringsvirksomheden stadig ligger på sværteduplikatorer og andre mindre avancerede anlæg, idet 75 pct. af den samlede kopisideproduktion på ca. 100 mill. sider i 1972-73 er blevet fremstillet på disse anlæg. De nye apparattyper har således ikke medført en total ændring af skolernes kopieringsvirksomhed.

På den anden side tyder skoleundersøgelsen-, også på, at antallet af skoler med hurtige anlæg med fotografisk overførselsprincip i disse år er i hastig vækst, hvorfor disse anlæg må forventes i fremtiden at levere en voksende andel af skolernes kopiering.

Skolernes kopiering består af dels selv fremstillet materiale, dels forlagsmæssigt trykt materiale. Ifølge lærerundersøgelsen er der i folke- og gymnasieskolerne i 1972-73 blevet fremstillet 40-50 mill. kopisider på basis af ca. 3 mill. sider forlagsmæssigt trykt materiale.

Denne kopiering fordeler sig med omkring 1/6 på skønlitteratur, 2/3 på undervisningsmateriale og anden faglitteratur samt 1/6 på andre arter af udgivne værker. Det vil sige, at størstedelen af kopieringen sker fra værker, som er udgivet udelukkende eller hovedsageligt med henblik på undervisningsbrug. Dette understreges af, at den største "enkelt-art", hvorfra kopieres, er opgavesamlinger og arbejdshæfter, som alene udgør omkring 1/4 af kopieringen af forlagsmæssigt trykt materiale.

Det fremgår endvidere af lærerundersøgelsen, at størsteparten af kopieringen fra undervisningsmateriale og anden faglitteratur kun omfatter dele af de enkelte værker, samt at ca. 2/3 af de kopierende lærere indarbejder originalsiderne i deres egne tekster. Om faktorerne bag kopieringsbehovet viser undersøgelsen, at lærerne langt hyppigere anvender kopiering som supplement til end som erstatning for lærebøger, og at hverken leveringsvanskeligheder eller lave bevillinger til undervisningsmidler er af væsentlig betydning for kopieringens omfang.

Retstilstanden efter den gældende ophavsretslov har ikke været tilstrækkelig klar til, at man ved lærerundersøgelsen kunne søge oplyst, i hvilket omfang kopieringen er lovlig eller ulovlig. Der har imidlertid for udvalget ikke været tvivl om, at den ikke lovlige kopiering udgør en væsentlig del af den samlede kopiering.

Det er udvalgets opfattelse, at de foreliggende undersøgelsesresultater klart viser, at skolernes kopiering af forlagsmæssigt trykt materiale er et væsentligt problem såvel for lærerne i deres undervisning som for de

forfattere og forlæggere, hvis rettigheder krænkes af kopieringen.

Udvalget vil sluttelig pege på, at den fremtidige udvikling i skolerne må forventes at forstærke problematikken omkring kopieringen af forlagsmæssigt trykt materiale."

Spørgsmålet om fotokopieringen i skolerne blev også behandlet i den nordiske ophavsrettskomité, der i februar 1974 afgav betænkningen "Upphovsrätt I. Fotokopiering och bandinspelning särskilt inom undervisningsverksamhet" (Nordisk udredningsserie 21/73).

I betænkningen foreslås en ændring af lovens § 11, og det udtales i betænkningen (side 65):

"Den fotokopiering som sålunda äger rum inom de förut berörda sektorerna har på sina håll ansetts kunna stödjas på 11 §. I det särskilda fallet kan givetvis sådana omständigheter föreligga att enskilt bruk kan anses vara för handen; som kommittén utvecklar i det följande behöver den omständigheten att kopieringen sker inom en skola, ett företag e.d. inte i och för sig utesluta sådant bruk. Enligt kommitténs mening är det emellertid uppenbart att den kopiering det här gäller ofta går utöver det område som avses med 11 §, och detta gäller även om man tolkar paragrafen extensivt.3)

Den fråga som med hänsyn härtill uppställer sig är huruvida området för det fria utnyttjandet enligt förevarande paragraf bör vidgas, så att det kommer att omfatta även den del af förevarande kopiering som för närvarande saknar stöd i lag och nuvarande praxis alltså legaliseras, eller om denna fotokopiering alltså bör i princip hänföras under upphovsmannens rätt.

Enligt kommitténs mening måste tanken att legalisera nuvarande praxis avvisas.

Att genomföra en sådan utvidgning av det fria området enligt förevarande paragraf som detta skulle förutsätta skulle innebära ett betänkligt intrång i upphovsmännens intressen. Fotokopiering används numera av olika förbrukare i sådan omfattning och i sådana former att den är av rent ekonomisk betydelse för förbrukarna. Dessa gör i stor utsträckning besparingar genom att använda fotokopior i stället för de förlagsmässigt tryckta originalen. Fotokopieringen har alltså blivit ett nytt sätt att ekonomiskt utnyttja de skyddade verken och en-

3)

Av den tidigare nämnda, av de s.k. AUU-sakkunniga anordnade undersökningen framgår att under läsåret 1968/69 50 % av kopieringsfallen gällde upplagor om högst 30 exemplar, att 40,3 % av fallen gällde upplagor om 35-100 exemplar samt att 9,3% av fallen gällde upplagor om 100-500 exemplar. I 0,4% av fallen förekom upplagor från 600 exemplar och uppåt.

ligt de principer som ligger till grund för den nordiska upphovsrättslagstiftningen bör då upphovsmännen och övriga berörda rättsinnehavare tillförsäkras rätt till skäligen ekonomisk gottgörelse för detta utnyttjande."

Tilsvarende uttales side 82.

Efter forhandlinger i Danmark mellem skolemyndighederne og rettighedshavernes organisationer, hvorunder der fra disses side har været fremsat krav om en betaling på 12-13 øre pr. kopiside, er der i 1976 med tilføjelser i 1978 opnået enighed - bortset fra størrelsen af de beløb, der skal betales, og hvorom voldgiftsretten skal træffe afgørelse - om en aftale om fotokopiering m. v. "af publikationer eller dele af publikationer, som en lærer foretager eller lader foretage til brug for sin egen undervisning i en skole." Aftalen omfatter fotokopiering m.v. inden for folkeskolen, gymnasier og HF-kurser samt de private skoler inden for området, hvis drift reelt betales af det offentlige, men ikke universiteter og videnskabelige institutioner.

§ 7 er sålydende:

"Der må pr. klasse ikke tages mere end 1 classesæt pr. lærer pr. undervisningsår af en given del af en publikation.

Stk. 2. Der må kun kopieres korte uddrag af en publikation, dvs. højst 20 %, dog højst 20 sider.

Stk. 3. Kopiering må ikke ske til oplagring.

Stk. k. Kopiering af noder må ikke finde sted med henblik på fremførelse."

I § 8 udtales følgende:

"Det er ikke tilladt at kopiere fra følgende typer af publikationer:

- 1) Opgavesamlinger, med mindre de er sammenstillet af tidligere anvendte eksamensopgaver.
- 2) Engangsmaterialer, hvorved forstås undervisningsmaterialer bestemt til at forbruges af én elev, f.eks. arbejdshefter."

§ 10 er sålydende:

"Hvert kopisæt skal indeholde oplysning om den kopierede publikations titel, ophavsmandens navn, forlag (udgiver) og udgivelsesår eller -dato."

Efter aftalens § 4, stk. 2, må der - udover hvad aftalen giver hjemmel for - ikke foretages kopiering

med hjemmel i ophavsretslovens § 11, stk. 1, eller fotografilovens § 5, dog at der efter stk. 3 altid må tages op til 3 kopier af en publikation eller dele heraf.

I § 11 udtales følgende:

"For de ved nærværende aftale opnåede rettigheder betaler undervisningsministeriet et årligt vederlag, der fastsættes på grundlag af det igennem den i § 13 omtalte registrering indhentede resultat.

Stk. 2. Vederlaget udgør . . . øre pr. side, dog således at en avisside tæller som 3 sider og en nodeside som 5 sider."

Vederlaget betales til en nyoprettet institution COPYDAN, som fordeler det mellem rettighedshaverne, og det udregnes på grundlag af registrering ved et repræsentativt udsnit af landets skoler. Aftalen skulle gælde fra den 1. august 1978 til den 31. juli 1980, således at forhandlinger om eventuel forlængelse af aftalen optages senest den 15. januar 1980. Som ovenfor nævnt er disse frister udsat 2 år.

§ 22 er sålydende:

"For den fotokopiering, som har fundet sted uden grundlag i aftale, betales til COPYDAN et engangsbeløb, stort kr."

Der er enighed mellem parterne om, at de praktisk administrative bestemmelser er en forsøgsordning.

Om forholdene i udlandet foreligger særlig følgende oplysninger.

I Sverige er i 1973 indgået en overenskomst. Denne er senere forlænget, og der betales nu et beløb svarende til 1,62 sv. øre pr. kopiside. Antallet af kopisider, som berettiger til erstatning, er beregnet til 110 mill. For fotokopiering sket i tiden før den 1. juli 1973 har staten til organisationerne betalt 750.000 sv. kr. I 1973-79 er der udbetalt i alt 9,8 mill. sv. kr.

I denne forbindelse bemærkes, at det i betænkningen fra den komité, der forberedte den svenske ophavsretslov, udtaltes, at det i princippet må gælde, at det ikke er

tilladt i skolernes virksomhed at mangfoldiggøre lærebøger og andet materiale, som anvendes i undervisning. Under det videre lovarbejde udtalte justitieministeren, at det bør være tilladt, at en lærer stencilerer regneopgaver af en eksemplarsamling, materiale for en lektion i digtanalyse osv.; eksemplar fremstillingen knytter sig her til hans personlige undervisning og bør derfor anses for berettiget (Kungl.Maj:ts proposition nr. 17 år 1960 s. 109).

I Norge er der den 29. januar 1980 opnået enighed om en 2-årig aftale gældende fra den 1. januar 1980 om skolernes adgang til kopiering af ophavsretligt beskyttede værker. Efter denne aftale skal staten som kompensation for tab lidt på grund af ulovlig kopiering før den 1. januar 1977 betale 2 mill. kr. og for årene 1977, 1978 og 1979 7,25 øre pr. kopiside for i alt 150 mill. kopisider i disse tre år. For kopier fra nodehæfter, kopier fra aviser og kopiering på dias m.v. betales et højere vederlag. For kopiering i 1980 betales 7,25 øre pr. kopiside for et antal kopier, der fastsættes efter senere forhandling mellem parterne på grundlag af en ny statistisk undersøgelse af kopieringsomfanget. I 1981 reguleres beløbet i henhold til det offentlige konsumprisindeks. Kunstnerorganisationerne (skønlitterære forfattere, dramatikere, tegnere osv.) har ført egne forhandlinger, men har ikke kunnet tilslutte sig forhandlingsresultatet. Den indgåede aftale omfatter således - foruden udgiverorganisationerne - kun de faglitterære forfattere, skolebogsforfatterne og journalisterne.

I proposition nr. 54 (1978-79) angående en midlertidig lov om adgang til at kopiere har justits- og politidepartementet bl. a. udtalt, at privat brug efter lovens § 11 antages at foreligge, når en lærer bruger eksemplaret selv under forberedelsen af undervisningen eller til støtte, medens han underviser, hvorimod bestemmelsen ikke giver hjemmel for kopiering til uddeling i klassen eller fremvisning for denne. Det anslås

- muligt noget for højt - at der i 1977/78 blev kopieret ca. 187 mill, kopisider, og udtales, at der i ikke ubetydelig udstrækning foregår ulovlig kopiering inden for skolerne.

Kirke- og undervisningsdepartementet har den 9.oktober 1979 udsendt et cirkulære til skolemyndighederne, hvori bl.a. udtales, at lærerne ikke kan kopiere for at dele ud eller fremvise kopierne for en klasse.

I Holland er det ved anordning af 20. juni 1974 om kopiering af ophavsretligt beskyttede værker bestemt, at der, for så vidt angår institutioner for videnskabelig undervisning, tilkommer indehaveren af ophavsretten et vederlag på hfl. 0,10 (svarende til 25 øre) pr. kopiside og, for så vidt angår andre undervisningsinstitutioner, et vederlag på hfl. 0,025 (svarende til 6,4 øre) pr. kopiside.

I Tyskland er det ved en af Bundesgerichtshof den 14. april 1978 afsagt dom statueret, at der i skoler kun må ske mangfoldiggørelse i indtil 7 eksemplarer uden vederlag.

Til støtte for deres påstande har klagerne, for så vidt angår engangsbeløbet, anført, at der i de 14 år fra 1966, da sagen første gang blev rejst, til 1980 efter oplysningerne i betænkning nr. 704/1979 må antages kopieret 50 mill, kopisider årligt, i alt 700 mill, kopisider. Den væsentligste del af kopieringen angår lærebøger og faglitteratur og er i overvejende grad sket i klassesæt. Med udgangspunkt i lovens § 2 må fotokopiering anses for ulovlig, medmindre undtagelsesbestemmelserne i §§ 11 og 14 finder anvendelse, eller der foreligger samtykke fra retighedshaverne (forfatter og forlægger). Det må herefter antages, at de 700 mill. kopisider stort set alle har været ulovlige, og klagerne har ved deres påstand om tilkendelse af 25 mill. kr. foretaget et meget betydeligt nedslag i deres krav.

Lovens § 11 må være en undtagelsesbestemmelse fra lovens almindelige ordning og fortolkes restriktivt, jfr. udkast til lov om ophavsretten til litterære og kunstneriske værker 1951, side 115-16. Efter en naturlig forståelse må ordene "til privat brug" have hensyn til den egentlige privatsfære, men ikke til offentlig virksomhed, herunder kopiering i 20-30 eksemplarer blandt Danmarks 1 mill. skoleelever. Bestemmelsernes forhistorie, jfr. sammesteds side 116-17, fører til samme resultat; vel er det i Folketingets betænkning (Folketingstidende 1960/61, 2. samling, till. B, sp. 632) udtalt, at der ved afgørelsen af, hvad der er "privat brug" bør anlægges en liberal fortolkning, men denne udtalelse, der skyldtes en henvendelse fra Industrirådet, er - som i andre nordiske lande - afgrænset til virksomheder og forskningsinstitutioner.

Klagerne har herved henvist til højesteretsdomme i UfR 1974, side 75 (kommenteret 1974 B, side 163) angående Bibliotekscentralens fotokopiering af dagbladenes litteraturanmeldelser og 1976, side 552 angående afspilning af TV-programmer optaget på videotape for skibsbesætninger og til en dom i UfR 1976, side 700 angående Miljøstyrelsens fotokopiering af en avisartikel samt til nogle utrykte domme og forlig. Disse afgørelser giver ikke støtte for en udvidende fortolkning af § 11. Endvidere har klagerne henvist til Ophavsretsrådets foran gengivne udtalelse i kulturministeriets skrivelse af 9. marts 1972. Det af kommitteret Weincke i en artikel i "Uddannelse" 1972, side 457 udtalte: "Alt i alt vil jeg anse det for sikrest at regne med, at der i alle tilfælde, hvor en lærer fremstiller kopier i et antal, der overstiger antallet af elever i en klasse - eller skal vi sige, der overstiger tallet 30 - må være en formodning for, at kopifremstillingen er ulovlig," kan ikke tiltrædes, for så vidt der heri ligger, at kopiering i 30 eksemplarer skulle være lovlig.

Reale grunde taler ligeledes for klagerens opfattelse. En skoleklasse kan ikke anses som en privat enhed; skolevæsenets samlede aktivitet er summen af, hvad der foregår i landets 50.000 skoleklasser.

Endvidere henviser klagerne til de i Sverige og Norge fremsatte, foran refererede udtalelser og til den tyske dom.

Med hensyn til forståelsen af ordene "enkelte eksemplarer" i lovens § 11 anføres, at det - som udtalt i det norske cirkulære - ikke er tilladt at fremstille klassesæt, subsidiært i hvert fald ikke af værker bestemt til undervisning, jfr. det af Ophavsretsrådet i den ovenfor gengivne udtalelse anførte. Enhver kopiering som led i en centralstyring - f.eks. til flere klasser - må være i strid med loven.

Som anført er en afgørende andel af fotokopieringen sket til klasser og grupper, og stort set alle de 700 mill, kopisider må herefter anses for ulovlige. Subsidiært må ca. 400 mill, sider - nemlig de 65-68 % som undervisningsmateriale og faglitteratur udgør - være ulovlige.

Det er de indklagede, som må sandsynliggøre, at lovlig kopiering udgør en betydelig del af den stedfundne kopieringsvirksomhed. Om denne virksomhed foreligger tilstrækkelige oplysninger i betænkning nr. 704/1974. 1-2 % af fotokopieringen har været tilladt efter lovens § 9 om offentlige aktstykker. § 14 om citatret har alene reel betydning for skønlitteraturen, som kun udgør 15 % af den samlede kopiering, og § 43 om værker, med hensyn til hvilke ophavsretten er udløbet, har ligeledes kun betydning for skønlitteraturen. At kun en del af kopisiderne har været udfyldt med forlagsmæssigt trykt materiale, gør ingen forskel. Ligeledes må det være betydningsløst, at klagerne krav nu ikke skal rejses mod de enkelte lærere, men imod undervisningsministeriet.

Erstatningens størrelse må som udgangspunkt sættes til det af klagerne lidte tab. Rettighedshaverne må stilles, som om kopieringen var foregået på lovligt grundlag, og erstatningen må derfor i hvert fald udgøre de honorarer, rettighedshaverne ville have opnået, såfremt de var blevet spurgt om samtykke. Efter nogle af forlæggerforeningen udarbejdede kalkuler fra 1976 udgjorde forfatterens og forlæggerens

andel af en bogs udsalgspris da omkring 10-20 øre pr. side. Et vederlag som krævet på 20 øre pr. kopiside ville for 700 mill, sider udgøre 140 mill, kr., og de krævede 25 mill.kr. svarer til kun 1,8 mill. kr. årligt i 14 år for skolernes retsstridige tilegnelse af en fordel. Der henvises herved til de i Sverige og Norge udbetalte og tilbudte beløb.

Vedrørende grundvederlaget har klagerne anført, at udgangspunktet ved beregningen, da parterne står som sælgere og købere, må være princippet i købelovens § 5. Der må i så henseende ud fra købmandsmæssige betragtninger, idet der handles om en ophavsret, lægges vægt på, at de indklagede har et ekstraordinært stort behov, medens klagerne ikke er særlig interesserede. En forfatter modtager normalt en procentdel af bogens udsalgspris. Den tekniske fremstilling af en bog medfører udgifter, og forfatterens honorar for fotokopiering må forholde sig til disse udgifter i samme forhold som ved bogfremstilling. Det samme gælder forlæggerne.

Der skal i fremtiden også betales for den fotokopiering, der hidtil har været lovlig, men omfanget af denne har ikke været stor.

Forfatterhonoraret udgør normalt 15 % af bogens pris og den tekniske fremstilling 27 % heraf, dvs. et forfatterhonorar på 56 % af fremstillingsprisen. Omkostningerne ved fremstilling af en kopiside udgjorde ifølge oplysninger fra Århus i 1975 27 øre. Dette ville svare til et forfatterhonorar på 56 % af 27 øre pr. side. Hertil kommer krav fra forlæggerne, hvis dækningsbidrag udgør normalt omkring 30-35 %.

Ved fotokopiering må skolernes køb af bøger antages at blive formindsket, idet der læses færre bøger end ellers. Efter et notat fra Amtsrådsforeningen i Danmark ansloges bogudgifterne i skolerne i 1975/76 til ca. 200 mill, kr., men i 1978 er den samlede bogudgift af undervisningsministeriet skønnet at andrage ca. 160 mill, kr., dvs. en nedgang med 40 mill. kr.

Når det offentlige kræver betaling for fotokopiering', er der fastsat langt større beløb end krævet af klagerne.

Den nu indgåede aftale omfatter også det materiale, som hidtil lovligt har kunnet kopieres. En lærer har i midlertid ikke kunnet skønne herover, og aftalen tilgodeser de indklagedes interesse i at få en aftale, der kan administreres.

Når henses til, at skolevæsenets årlige udgifter andrager 10 milliarder kr., er et vederlag på 20 øre pr. side svarende til 10 mill. kr. årligt, kun et ringe beløb.

Det i Sverige aftalte lave vederlag på 1,62 sv. øre pr. kopiside må ses i lyset af, at der efter justitieministerens udtalelse fra 1960 om tilladelig fotokopiering var en procesmæssig og lovgivningsmæssig risiko for ret-tighedshaverne. Dette gør sig ikke gældende for klager-nes vedkommende.

Danske Dagblades Forening og Dansk Magasinpresses Udgiverforening har herudover anført, at fotokopiering er en dårlig erstatning for det kopierede blad. Der er i 1972/73 kopieret 4 mill. kopisider fra blade, hvilket svarer til, at de kopierede blade ville have kostet 8 mill. kr. Bladene krævede derfor under forhandlingerne 1 kr. pr. kopiside. Bladene ville have foretrukket et forbud mod kopiering, og når der skal betales erstatning, må der ved dennes fastsættelse tages hensyn til, at der ved kopieringen sker en tilegnelse af bladenes tekniske og redaktionelle indsats.

Dansk Komponistforening har særlig anført, at ordene "privat brug" er en modsætning til det erhvervsmæssige, og elever hører ikke til en lærers private kreds.

Det krævede engangsbeløb er rigeligt opvejet ved besparelser på bogindkøb og bibliotekers boganskaffelser. Ved erstatning for en forsætlig forfatterretskrænkelse bør pønale betragtninger indgå i udmålingen. Det ligger i de indklagedes hånd at regulere, i hvilket omfang der skal ske fotokopiering; en pris på 20 øre pr. kopiside tillader en rimelig brug heraf. Ved beløbenes fastsæt-

telse må der også tages hensyn til, at klagerne får betydelige administrationsudgifter. Overenskomsten mellem komponistforeningen og musikforlæggerforeningen medfører en betaling til komponisterne på 18 øre pr. melodi ved optagelse af melodier i samleværker.

Musikforlæggerforeningen af 1972 har bl.a. henvist til, at den nordiske ophavsretskomite overvejede et fra organisationsside fremsat forslag om et generelt forbud mod kopiering af musikalske værker, hvilket dog blev forkastet (betænkning 21/73, side 78).

Heroverfor har de indklagede anført, at det af klagerne krævede engangsbeløb på 25 mill. kr. for 700 mill. kopisider, svarende til 3 øre pr. side, står i eklatant modstrid med den pris pr. side, der forlanges for fremtiden. Det er da også urealistisk, at den ulovlige kopiering har omfattet 50 mill. sider årligt.

Det må for det første antages, at kopieringen før 1972 var af mindre omfang. Endvidere viser undersøgelsen i betænkning nr. 704/1974, som ikke er baseret på en optælling, men på en undersøgelse af lærernes behov, intet om omfanget af ulovlig kopiering. Efter det i betænkningen oplyste har ej heller alle sider været kopier af forlagstrykte værker, men har bestået af sammenklip; det drejer sig om 3/4 af de 50 mill. sider = 37,5 mill. blandede sider. Endelig har en meget stor del af det fotokopierede stof været frit tilgængeligt, jfr. lovens §§ 11, 14, 16 og 43.

Med hensyn til ordene "privat brug" i lovens § 11 anføres det, at bestemmelsen efter dens motiver har hensyn til en privat kreds, og forholdet mellem en lærer og hans elever må anses som en sådan. Den i Folketingets betænkning udtalte opfattelse, hvorefter der skal anvendes en liberal fortolkning, må komme alle forbrugere til gode. Den nævnte forståelse stemmer med, hvad Ophavsretsrådet udtalte i skrivelsen af 9. marts 1972 og med

udkastet til overenskomst vedrørende skolecentralerne fra 1969, som aftalemæssigt regulerede, hvad der faldt ind under § 11.

Angående ordene "enkelte eksemplarer" anføres, at forståelsen heraf i andre lande ikke kan være afgørende; der findes dér særlige holdepunkter i lovgivningen og retsopfattelsen. Også med hensyn til disse ord henvises til lovens motiver og til Ophavsretsrådets udtalelse.

Fremstillingen af klassesæt må herefter anses at have opfyldt lovens betingelser, både om "privat brug" og om "enkelte eksemplarer", og fotokopiering i dette omfang må derfor have været tilladt. Praktisk al fotokopiering i skolerne har således været lovlig; i hvert fald måtte det være tilladt at fremstille 10-15 eksemplarer i klassesæt, hvorefter en meget væsentlig del af fotokopieringen har været tilladt. De 50 mill. årlige kopisider, for hvilke der kræves betaling, må derfor reduceres meget væsentligt.

Det bestrides, at klagerne har lidt noget tab. Fotokopiering af enkelte sider af en bog rummer ikke nogen fare for forlægger og ophavsmand. Der går intet fra⁷ dem, i det alternativet ikke er køb af bogen, men undladelse af at kopiere. En statistik viser, at antallet af udgivne skolebøger - efter en nedgang fra 1973 til 1974 - stadig vokser; klagerne har oplyst, at oplagenes antal er steget i de senere år, men har ikke oplyst oplagenes størrelse. Når Amsrådsforeningen i 1975/76 anslog bogudgifterne i skolerne til 200 mill.kr., var dette, efter hvad foreningen oplyser, "et ret løst skøn". Også antallet af skolebiblioteker og disses bogbestand af klassesæt er stadig stigende.

Hertil kommer, at klagerne opnår den fordel, at det offentlige har påtaget sig at betale; var dette ikke tilfældet, måtte klagerne fremsætte deres krav mod hver enkelt lærer. Det offentlige har intet ansvar for ulovlige kopieringer, ej heller ved undladelse af at udsende et vejledende cirkulære.

Ser man på forholdene i udlandet, må navnlig de i Sverige aftalte beløb være vejledende. Det bestrides, at

de svenske ophavsmænd skulle have været i en vanskeligere situation end de danske. I Norge har fotokopieringen efter det oplyste haft et større omfang end i Danmark.

Ved fastsættelsen af grundvederlaget må der lægges vægt på den fordel, rettighedshaverne opnår ved, at der fremtidig betales for fotokopiering, der ville have været lovlig i medfør af navnlig § 11. Det bestrides, at forlæggerens dækningsbidrag kan medregnes ved beregningen af vederlaget. Over for forfatterne må det have i erindring, at der ved fotokopiering kun overdrages en enkelt af forfatterens rettigheder.

Også ved fastsættelsen af grundvederlaget har forholdene i udlandet betydning. Med hensyn til Sverige må det bemærkes, at retten til fotokopiering også omfatter engangsmateriale og opgavesamlinger, vel ca. 1/A af det fotokopierede materiale. Det i Norge tilbudte engangsvederlag svarer til 2 øre pr. kopiside. Den i Holland gældende ordning giver på visse punkter videregående ret til fotokopiering uden vederlag.

Voldgiftsretten skal udtale:

Ved fastsættelsen af vederlagene findes det i overensstemmelse med det af klagerne anførte at måtte lægges til grund, at der i betydeligt omfang inden for skolerne er foretaget fotokopiering i strid med ophavsretslovens bestemmelser. Navnlig må det antages, at efter at fotokopieringen i hvert fald siden begyndelsen af 1970'erne er indgået som et normalt og uundværligt led i skolernes virksomhed, bl.a. således, at det i læseplanerne er forudsat, at lærerne benytter sig heraf, har den systematiske fremstilling af kopier i klassesæt, der har fundet sted, ikke haft hjemmel i lovens § 11. Voldgiftsretten finder dog ikke med sikkerhed at kunne fastslå omfanget af den ulovlige kopiering.

Voldgiftsretten finder ikke at kunne bortse fra, at fotokopiering i et så betydeligt omfang, som tilfældet er, kan have en skadelig virkning for ophavsmænd og forlæggere, idet den i hvert fald inden for visse områder kan føre til et formindsket salg af bøger og tidsskrifter og måske undertiden hindre udgivelse af værker. De vederlag, som skal fastsættes, må derfor være af en sådan størrelse, at de kan holde kopieringsvirksomheden inden for rimelige rammer og sikre ophavsmænd og forlæggere en rimelig økonomisk kompensation for deres indsats.

På den anden side kan voldgiftsretten tiltræde, at en del af den hidtil stedfundne kopiering har været lovlig, bl. a. som omfattet af lovens undtagelsesbestemmelser.

Selv om de i udlandet gældende ordninger ikke uden videre kan overføres til Danmark, må de dog være vejledende for voldgiftsrettens overvejelser.

På det således foreliggende grundlag finder voldgiftsretten at måtte fastsætte vederlagene skønsmæssigt under hensyn til samtlige i betragtning kommende forhold.

Med hensyn til grundvederlaget, som også i en vis udstrækning omfatter den hidtil lovlige fotokopiering, er det voldgiftsrettens opfattelse, at et beløb på 8 øre pr. kopiside må anses for rimeligt i den periode, som aftalen omfatter.

Ved fastsættelsen af engangsbeløbet finder voldgiftsretten, at fastsættelsen af beløbet for den periode, som er hengået siden voldgiftssagens anlæg, dvs. skoleårene 1978/79 og 1979/80, bør ske under hensyntagen til det for den fremtidige periode tilkendte grundvederlag. Der findes herefter for tiden fra 1966 til og med skoleåret 1979/80 at burde tilkendes klagerne et beløb på i alt 10 mill. kr.

Der tilkendes klagerne sagsomkostninger af det tilkendte engangsbeløb med 250.000 kr., medens hver part i øvrigt bør bære sine sagsomkostninger.

Omkostningerne ved voldgiftsrettens behandling af sagen udredes som nedenfor bestemt.

Thi bestemmes:

1) Det i § 22 i det under sagen fremlagte aftaleudkast omhandlede engangsbeløb fastsættes til 10 mill, kr.

2) Det i § 11, stk. 2, i aftaleudkastet omhandlede grundvederlag pr. fotokopi fastsættes til 8 øre gældende for skoleårene 1980/81 og 1981/82.

3) I delvise sagsomkostninger betaler de indklagede,

- Undervisningsministeriet,
- Kommunernes Landsforening,
- Amtsrådsforeningen i Danmark,
- Københavns kommune og
- Frederiksberg kommune,

en for alle og alle for en inden 14 dage efter denne kendelses modtagelse 250.000 kr. til klagerne,

- Dansk Forfatterforening,
- Dansk Journalistforbund,
- Dansk Komponistforening,
- Udvalget til beskyttelse af videnskabeligt Arbejde under Akademikernes Centralorganisation (UBVA),
- Danske Dagblades Forening,
- Dansk Magasinpresses Udgiverforening,
- Dansk Fagpresseforening,
- Den danske Forlæggerforening og
- Musikforlæggerforeningen af 1972.

4) Udgifterne ved voldgiftsrettens behandling af sagen udredes med 1/3 af klagerne og 2/3 af de indklagede.

København, den 20. februar 1980.

/ Jørgen Pedersen

Henrik Tamm

W. Weincke

VEDTÆGTER AF 6. APRIL 1977 FOR COPYDAN

Navn, formål og interessenter.

§ 1.

COPYDAN er en selvejende institution stiftet af danske ophavsretsorganisationer. Institutionens hjemsted er København.

§ 2.

COPYDAN har til opgave at forvalte ophavsrettigheder, der i medfør af aftaler med brugerne eller på andet retligt grundlag udnyttes på en sådan måde, at en fælles forvaltning skønnes hensigtsmæssig.

COPYDAN har ikke til opgave at erstatte eksisterende organisationer med lignende formål, men kan samarbejde med sådanne vedrørende forvaltningen.

§ 3.

COPYDAN er i sin forvaltning pligtig at tilstræbe at give danske og udenlandske rettigheder samme behandling i overensstemmelse med de internationale konventioners krav om national behandling.

§ 4.

COPYDAN forvalter rettigheder for følgende grupper af rettighedshavere:

- a) Ophavsmænd, der er medlemmer af en organisation eller forening som anført i § 5.
- b) Ophavsmænd, hvis rettigheder forvaltes af et
* udenlandsk selskab, med hvilket COPYDAN har gensidighedskontrakt.
- c) Ophavsmænd, der ikke omfattes af a) og b), men som har afgivet erklæring om, at de ønsker deres rettigheder forvaltet af COPYDAN.

- d) Forlæggere, producenter og fabrikanter, der er medlem af en organisation eller forening som anført i § 6.
- e) Forlæggere m.v., hvis rettigheder forvaltes af et udenlandsk selskab, med hvilket COPYDAN har gensidighedskontrakt.
- f) Herværende forlæggere m.v., der ikke omfattes af d) og e), men som har afgivet erklæring om, at de ønsker deres rettigheder forvaltet af COPYDAN.
- g) Herboende arvinger efter rettighedshavere, såfremt arvingerne ikke er medlemmer af en af de nævnte organisationer.

COPYDAN kan som led i aftaler med forbrugere påtage sig forpligtelse til at foretage afregning til rettighedshavere uden for de under a) til g) nævnte grupper efter samme principper, som gælder for de pågældende grupper.

§ 5.

En organisation eller forening af ophavsmænd som nævnt i § 4 a) skal efter sine vedtægter

- a) Have hjemmel til at forpligte sine medlemmer i forhold til COPYDAN.
- b) Sikre optagelse af medlemmer efter saglige kriterier.
- c) Kunne pålægge medlemmerne pligt til ved indtræden i organisationen og gennem denne at lade forvaltningen i medlemmets interesse og i det omfang, hvori forvaltning sker i medfør af § 2, overgå til COPYDAN.
- d) Kunne beslutte, at denne forvaltning overføres til COPYDAN ved kollektiv aftale mellem foreningen og COPYDAN.
- e) Kunne beslutte, at der i tilfælde af et medlems udtræden skal gælde et rimeligt varsel for ophøret af COPYDAN's rettighedsforvaltning.
- f) Kunne vedtage, at medlemmernes forvaltningspligt gennem foreningen uden videre anses for bortfaldet, såfremt den kollektive forvaltningsaftale med COPYDAN ophører.

- g) Kunne vedtage, at medlemmer, der samtidig står i flere organisationer eller foreninger, som er tilsluttet COPYDAN, skal afgive erklæring om, i hvilken forening de vil være stemmeberettigede og valgbare i spørgsmål om rettighedsforvaltning
- h) Kunne fastsætte betryggende regler for valg til COPYDAN's ledelsesorganer.

En organisation eller forening, som er villig til at indgå den under d) nævnte kollektive aftale, og som opfylder de øvrige betingelser og har truffet de nævnte vedtagelser, har krav på at blive anerkendt som interesseorganisation.

§ 6.

En organisation eller forening af forlæggere m.v. som nævnt i § 4 d) skal efter sine vedtægter sikre, hvad der er nævnt i § 5, litra b), e), g) og h). Desuden skal det være et vilkår for medlemskab, at det enkelte medlem senest samtidig med optagelsen afgiver erklæring til COPYDAN om, at der overdrages COPYDAN eneret til forvaltning i medlemmets interesse og i det omfang, hvori forvaltning sker af COPYDAN i medfør af § 2, af medlemmets rettigheder. Er disse betingelser opfyldt, har vedkommende organisation eller forening krav på at blive anerkendt som interesseorganisation.

§ 7.

COPYDAN opdeles efter de deltagende interesseorganisationers nærmere bestemmelse i forvaltningsområder, der hver for sig udgør en forvaltningsmæssig enhed (forvaltningssektor).

§ 8.

På i øvrigt lige vilkår vil også andre ophavsretten nærtstående rettigheder kunne indgå i COPYDAN's forvaltning.

§ 9.

Ingen interesseorganisation eller individuelt tilmeldt rettighedshaver kan pålægges pligt til at deltage i forvaltningen inden for andre forvaltningssektorer end dem, som organisationen eller rettighedshaveren har tilsluttet sig.

Omvendt skal enhver organisation, som har retlig interesse i forvaltningen inden for nye sektorer, kunne forlange sig tilsluttet efter principperne i §§ 4-5.

De enkelte forvaltningssektorer.

§ 10.

Inden for de af vedtægterne afstukne rammer træffer hver forvaltningssektor de nødvendige beslutninger vedrørende rettighedsforvaltningen.

Indgåelse af aftaler for sektoren kræver dog godkendelse af COPYDAN's bestyrelse, der påser, at der sker en rimelig harmonisering af de forskellige sektors aftaler, samt at forvaltningsprincipperne så vidt muligt kan tilpasses institutionens tekniske systemer i henseende til opkrævning og fordeling.

§ 11.

Aftaler om brug vil kunne indgås såvel med individuelle brugere som med organiserede brugergrupper.

Der kan aftales vederlag for retten til at gøre brug af de forvaltede rettigheder i form af lump sums såvel som afregning efter konstateret brug.

Såfremt ikke andet udtrykkeligt vedtages inden for forvaltningssektoren, skal aftalerne udformes således, at der kan foretages en fordeling af de indgåede vederlag mellem sektorens grupper efter konstateret brug.

Afviigelser fra forrige stykke kræver, at der mellem alle grupper i sektoren er enighed om, hvorledes de indgåede vederlag vil kunne fordeles på grupperne.

§ 12.

En gruppe inden for en forvaltningssektor består af den enkelte tilsluttede forening eller organisation af ophavsmænd tillige med den eller de foreninger eller organisationer af medkontra-henter, hvis medvirken til forvaltningen er en retlig forudsætning for indgåelse af aftaler med brugere.

Hver forvaltningssektor skal tilrettelægge aftaler således, at der inden for sektorens enkelte grupper kan ske individuel fordeling til de enkelte rettighedshavere.

Hver gruppe afgør med sine inekontra-henter, hvorledes indgåede vederlag fordeles mellem ophavsmændene og medkontra-henterne.

Inden for hver enkelt gruppe fordeles vederlagene derefter til ophavsmændene i henhold til de herom inden for den pågæl-

dende forening eller organisation lovligt trufne beslutninger. I tvivlstilfælde antages fordelingen at skulle ske i forhold til brugen af de enkelte rettigheder.

Fordelingen inden for medkontrahenternes kreds sker efter samme principper.

§ 13.

COPYDAN modtager i henhold til de indgåede aftaler de vederlag, der skal erlægges, og fører den nødvendige kontrol med de forudsatte rapporteringer og betalinger.

COPYDAN foretager i henhold til sektorens og gruppernes beslutninger de nødvendige fordelingsberegninger.

De enkelte organisationer kan bestemme, hvorvidt udbetaling af vederlag til deres medlemmer skal ske i COPYDAN's eller organisationens navn.

§ 14.

Hver enkelt forvaltningssektor ledes af et sektorråd, hvortil hver enkelt forening eller organisation, der er tilmeldt sektoren, til enhver tid har udpeget et medlem samt en suppleant for dette.

Såfremt sektorrådet består af flere end 8 medlemmer, kan et flertal af rådet kræve, at der nedsættes et forretningsudvalg, hvis opgave vil være at træffe dispositioner vedrørende den daglige forvaltning samt forberede aftaler med brugerne.

Medmindre der er enighed om andet inden for sektorrådet, skal forretningsudvalget bestå af lige mange repræsentanter for ophavsmændenes og medkontrahenternes organisationer.

Sektorrådet og forretningsudvalget vælger selv sin formand. Afgørelser træffes ved stemmeflerhed, jfr. dog § 21, stk. 3. I tilfælde af stemmelighed, er formandens stemme afgørende, men den trufne afgørelse kan da kræves indbragt for COPYDAN's bestyrelse til endelig prøvelse.

COPYDAN's bestyrelse.

§ 15.

COPYDAN ledes af en bestyrelse.

Til bestyrelsen vælger hver forvaltningssektor to medlemmer, således at det ene vælges af sektorrådets repræsentanter for ophavsmændene, mens det andet vælges af de forlæggende organisationers repræsentanter.

Valg til bestyrelsen gælder for ét år. Bestyrelsen vælger selv sin formand i eller udenfor bestyrelsesmedlemmernes kreds. Genvalg kan finde sted.

Består COPYDAN kun af en forvaltningssektor, varetager sektorrådet bestyrelsesopgaverne.

§ 16.

Bestyrelsen varetager de fælles forvaltningsopgaver. Den holder møde, så ofte det forlanges af formanden eller to af bestyrelsens medlemmer.

I tilfælde af stemmelighed, er formandens stemme afgørende. I øvrigt fastsætter bestyrelsen selv sin forretningsorden.

Bestyrelsen træffer bestemmelse om ansættelse af lønnet medhjælp.

COPYDAN's repræsentantskab.

§ 17.

COPYDAN's repræsentantskab består af samtlige medlemmer af sektorrådene samt af indtil 5 repræsentanter for individuelt tilmeldte rettighedshavere, jfr. § 18.

§ 18.

Repræsentanter for individuelt tilmeldte rettighedshavere vælges af og blandt de i § 4 c) nævnte ophavsmænd, de i f) nævnte medkontrahenter og de i g) nævnte arvinger, som har anmeldt til COPYDAN, at de ønsker at deltage i valg til repræsentantskabet.

COPYDAN udsender til rettighedshaverne i de nævnte grupper en forespørgsel i hvert andet års november måned. De, der har erklæret at ville deltage i valg til repræsentantskabet, indkaldes derefter til et møde i december måned til valgs foretagelse. Der kan gives møde ved fuldmægtig, som ikke er medlem af en af interesseorganisationerne. Rettigheder, der er i sameje mellem flere arvinger, berettiger kun til én stemme.

Inden for kredsen af de nævnte rettighedshavere vælges indtil 2 repræsentanter, såfremt antallet af de fremmødte vælgere ikke overstiger 31, indtil 3 repræsentanter, såfremt antallet ikke overstiger 60, indtil 4 repræsentanter, såfremt antallet ikke overstiger 90, og indtil 5 repræsentanter, såfremt antallet er derover.

De valgte repræsentanter har taleret og forslagsret på lige fod med de øvrige medlemmer af repræsentantskabet, men har ikke stemmeret.

Valg af repræsentanter for de her nævnte rettighedshavere har virkning fra den 1. januar, som indtræder efter valg-handlingen. Valgperioden er 2 år.

§ 19.

Ordinært repræsentantskabsmøde afholdes hvert år inden udgangen af april måned. Ekstraordinært repræsentantskabsmøde afholdes, hvis det begæres af 8 medlemmer af repræsentantskabet eller efter beslutning af COPYDAN's bestyrelse.

§ 20.

Det ordinære repræsentantskabsmøde skal have følgende dagsorden:

- 1) Valg af dirigent
- 2) Bestyrelsens beretning om årets virksomhed
- 3) Fremlæggelse af årets regnskab og meddelelse af godkendelse deraf og decharge til bestyrelsen
- 4) Forslag fra bestyrelsen
- 5) Forslag fra medlemmer af repræsentantskabet
- 6) Eventuelt

§ 21.

Bortset fra de nedenfor nævnte tilfælde afgøres sager i repræsentantskabet ved almindelig stemmeflerhed. Såfremt et medlem af repræsentantskabet har sæde i flere sektorråd, har han én stemme pr. styrelse. I tilfælde af stemmelighed gør formandens stemme udslaget.

Ved valg af medlemmer til COPYDAN's voldgift sker afstemningen ved almindelig stemmeflerhed inden for ophavsretsorganisationernes repræsentanter for sig og inden for medkontra-henternes repræsentanter for sig.

Til vedtægtsændringer kræves flertal blandt repræsentanterne for hver enkelt forvaltningssektor. Herudover skal der samlet være mindst 2/3 af de afgivne stemmer for vedtægtsændringen.

§ 22.

COPYDAN er på rettighedshavernes vegne berettiget til i eget

navn og selvstændigt at foretage ethvert retligt eller ikke-retligt skridt til fremme af institutionens formål og virksomhed.

COPYDAN repræsenteres over for tredjemand af bestyrelsen eller af den, som bestyrelsen giver fuldmagt dertil.

§ 23.

Bestyrelsen fastsætter vederlaget til sine medlemmer samt til medlemmerne af sektorrådene for deres arbejde.

§ 24.

COPYDAN's regnskaber følger kalenderåret.

Efter at være godkendt af bestyrelsen forelægges regnskabet repræsentantskabet til godkendelse og meddelelse af decharge.

Det reviderede regnskab ligger til gennemsyn for alle i 8 dage før det ordinære repræsentantskabsmøde.

COPYDAN's regnskab revideres af en statsautoriseret revisor, som antages af bestyrelsen.

§ 25.

COPYDAN nedsætter en voldgift bestående af tre medlemmer, der skal være sagkyndige i ophavsret.

De to medlemmer af voldgiften vælges af repræsentantskabet for to år ad gangen, således at det ene vælges af repræsentanterne for ophavsretsorganisationerne, medens det andet vælges af repræsentanterne for ophavsmændenes medkontra-henter, jfr. § 21, stk. 2.

Det tredje medlem, der virker som voldgiftens formand, udpeges for samme periode af de to af repræsentantskabet valgte medlemmer. I tilfælde af uenighed mellem disse udpeger ministeriet for kulturelle anliggender det tredje medlem.

§ 26.

For COPYDAN's voldgift indbringes enhver retlig uoverensstemmelse, der vedrører interesseorganisationernes eller deres medlemmers eller andre rettighedshaveres forhold til COPYDAN, herunder spørgsmålet om vedtægternes fortolkning og anvendelse, sammensætningen af COPYDAN's organer og COPYDAN's forvaltningsvirksomhed i videste forstand.

Voldgiften skal i sin virksomhed påse, at der ikke sker forskelsbehandling af danske og udenlandske rettigheder, at internationale standarder overholdes, og at minoritetsinteresser ikke ubehørligt tilsidesættes.

Voldgiften fastsætter almindelige retningslinjer for sagernes indbringelse og behandling. Disse retningslinjer forelægges til godkendelse af repræsentantskabet.

I øvrigt fastsætter voldgiften selv sin forretningsorden.

§ 27.

Sager, hvori voldgiften har afsagt kendelse, er dermed endeligt afgjort og kan kun indbringes for domstolene i det omfang, dette er hjemlet i lovgivningen om voldgift. Indbringelse af afgørelser for administrative myndigheder kan ikke ske.

§ 28.

Såfremt en rettighedshaver på illoyal måde modarbejder COPYDAN's virksomhed og interesser, kan repræsentantskabet efter bestyrelsens indstilling beslutte, at han ikke kan sidde i COPYDAN's styrende organer. Repræsentantskabets afgørelse kan inden 14 dage regnet fra afsendelse af anbefalet brev, hvori afgørelsen meddeles den pågældende, af denne indbringes for COPYDAN's voldgift.

Efter indstilling fra repræsentantskabet kan voldgiften under tilsvarende forhold fratage en organisation eller forening kravet på at blive anerkendt som interesseorganisation efter §§ 5-6.

Regler af 18. september 1978 for forvaltningen af "Skolekopier".

Undertegnede autor- og udgiverorganisationer fastsætter herved følgende bestemmelser om forvaltningen af afgifter for kopieringer i de danske skoler:

- 1) Dansk Forfatterforening
- 2) Dansk Journalistforbund
- 3) Dansk Komponist-Forening
- 4) Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde (UBVA) under Akademikernes Centralorganisation
- 5) Den danske Forlæggerforening
- 6) Dansk Fagpresseforening
- 7) Musikforlæggerforeningen af 1972
- 8) Danske Dagblades Forening
- 9) Dansk Magasinpresses Udgiverforening

§ 1.

Forvaltningsområdet benævnes "Skolekopier".

Stk. 2. Forvaltningsområdet udgør en forvaltningssektor under COPYDAN.

§ 2.

Sektoren har til opgave på aftalemæssigt grundlag at forvalte et afgifts- og distribueringsystem for fotokopiering m.v. inden for folkeskolen, gymnasier og HF-kurser i Danmark.

Stk. 2. Grundlaget for denne forvaltning er ved sektorens åbning:

- 1) Aftaleudkast udarbejdet i "forhandlingsudvalget vedr. fotokopiering i de offentlige skoler",

- 2)- udkast til voldgiftsaftale om vederlagsstørrelsen,
- 3) aftale om proceduren ved voldgiftsbehandlingen.

Stk. 3. Der er enighed om, at parternes tilslutning til forvaltningssektoren er betinget af, at de i stk. 2, nr. 1-2 nævnte dokumenter accepteres som bindende af Undervisningsministeriet og de øvrige brugerrepræsentanter.

§ 3.

Ved sektorens oprettelse står den åben for følgende autorer:

- 1) Skønlitterære, dramatiske og faglitterære forfattere,
- 2) komponister og forfattere af tekst til musikalske værker,
- 3) journalister.

Stk. 2. På grundlag af de erfaringer, der indvindes ved forvaltningen, skal der, når ét års kopimateriale er indgået til sektoren, optages forhandling med repræsentanter for andre autorgrupper, hvis værker i væsentligere omfang viser sig at være blevet benyttet til kopiering, om adgang til at blive tilsluttet sektoren.

Stk. 3. Enhver autororganisation, som i det fornødne omfang kan råde over sine medlemmers rettigheder med hensyn til kopiering inden for forvaltningsområdet, kan tilslutte sig sektoren. Ved sektorens åbning har følgende organisationer ønsket at være tilsluttet:

- 1) Dansk Forfatterforening
- 2) Dansk Journalistforbund
- 3) Dansk Komponist-Forening
- 4) Udvalget til Beskyttelse af Videnskabeligt Arbejde (UBVA) under Akademikernes Centralorganisation.

Stk. 4. Individuelle autorer, der ikke er medlem af en tilsluttet organisation, kan tilmelde sig sektoren.

§ 4.

Sektoren står åben for sådanne udgiverrettigheder, der er nødvendige for autorernes råden over kopieringsrettighederne.

Stk. 2. Enhver organisation af udgivere, som i det fornødne omfang kan råde over sine medlemmers rettigheder med hensyn til kopiering inden for forvaltningsområdet, kan tilslutte sig sektoren. Ved sektorens åbning har følgende organisationer ønsket at være tilsluttet:

- 1) Den danske Forlæggerforening
- 2) Dansk Fagpresseforening
- 3) Musikforlæggerforeningen af 1972
- 4) Danske Dagblades Forening
- 5) Dansk Magasinpresses Udgiverforening

Stk. 3. Individuelle udgivere, som har rettigheder inden for sektoren uden at være medlem af en tilsluttet organisation, kan tilmelde sig sektoren.

§ 4 a.

Såfremt det efter bestående kontraktforhold mellem medlemmer af sektoren er uklart, i hvilket omfang kopieringsretten tilhører autorer og/eller udgivere, vil indbetalinger, som vil kunne præjudicere retsforholdet, blive tilbageholdt, indtil forholdene er afklaret på bindende måde.

§ 5.

Forvaltningen omfatter inden for brugerområdet alle udgivne publikationer, som medlemmer af de tilsluttede organisationer, resp. de individuelt tilsluttede medlemmer er berettiget til at give tilladelse til at mangfoldiggøre ved fotografisk kopiering eller anden mangfoldiggørelse svarende hertil.

Stk. 2. Det skal ved tilmelding til sektoren være tilladt organisationerne, resp. de individuelt tilmeldte rettighedshavere at forbeholde sig, at der for enkelte værker kan udstedes forbud imod kopiering. Den nærmere administration af sådanne forbud aftales af forvaltningssektoren med de offentlige myndigheder og med særlig hensyntagen til, at en forbudsmulighed kan gennemføres i praksis.

§ 6.

Sektoren er berettiget til at indgå gensidighedsaftaler med udenlandske organisationer, der repræsenterer autorrettigheder og de efter vedkommende lands retsforhold tilknyttede udgiverrettigheder.

Stk. 2. Såfremt der i vedkommende land ikke findes systemer med individuel fordeling af vederlag for kopieringsrettigheder, bør gensidighedskontrakter baseres på det princip, at vederlag forbliver i det land, hvori de opstår.

Stk. 3. Udenlandske autorer og dertil knyttede udgiverrettighedshavere kan, såfremt de pågældende rettigheder ikke varetages af en organisation, tilsluttes sektoren individuelt.

Stk. 4. Det er en forudsætning for anvendelsen af stk. 1-3, at der efter internationale overenskomster er pligt til at yde de pågældende rettigheder national behandling.

§ 7.

Forvaltningssektoren ledes af et sektorråd, hvis medlemmer udpeges af de autororganisationer og udgiverorganisationer, som er tilmeldt sektoren.

Stk. 2. Under hensyn til, at organisationernes repræsentationsområde ikke er opbygget parallelt på autorsiden og udgiversiden, skal det sikres, at der tilvejebringes en paritetisk repræsentation af autorer og udgivere. Den herefter eventuelt nødvendige supplering af repræsentanter aftales mellem de allerede udpegede repræsentanter for autorerne, såfremt supplering skal ske på autorsiden, og mellem repræsentanterne for udgiverne, såfremt supplering skal ske på udgiversiden. Det skal tilstræbes, at den eller de organisationer, hvis rettigheder i sektoren har størst vægt på henholdsvis autor- og udgiversiden, får den dertil svarende repræsentation. Kan enighed ikke opnås, afgøres suppleringsspørgsmålet af COPYDAN's voldgift.

Stk. 3. Hver organisation er berettiget til at udpege en suppleant for den af organisationen udpegede repræsentant.

Stk. 4. I øvrigt gælder om sektorens ledelse de i COPYDAN's vedtægter indeholdte bestemmelser.

§ 8.

I overensstemmelse med det i § 2 nævnte aftalegrundlag opkræver og modtager forvaltningssektoren de vederlag, der skal erlægges, tilligemed de fastsatte rapporteringer.

Stk. 2. Den i aftalegrundlagets § 16, stk. 1 forudsatte kontrol med brugerinstitutionerne forhandles med Danmarks Lærerforening og Gymnasieskolernes Lærerforening.

§ 9.

De enkelte grupper af autorer inden for forvaltningssektoren består ved dens oprettelse af følgende:

- 1) De under Dansk Forfatterforening
organiserede forfattere
- 2) De under Akademikernes Centralorganisation
organiserede forfattere
- 3) De under Dansk Komponist-Forening
organiserede autorer
- 4) De under Danmarks Journalistforbund
organiserede autorer

Stk. 2. Hver gruppe afgør med den eller de pågældende udgiverorganisationer, hvorledes vederlag skal fordeles mellem autorer og udgivere, jfr. dog herved § 4a.

Stk. 3. Individuelt tilsluttede autorer og udgivere henføres efter forvaltningssektorens bestemmelse til den gruppe, hvortil de efter deres overvejende virksomhed nærmest hører, og følger derefter de for vedkommende gruppe vedtagne fordelingsbestemmelser.

§ 10.

Forvaltningssektoren tilrettelægger administrationen således, at der tilvejebringes grundlag for individuel fordeling, så snart det er økonomisk forsvarligt.

Stk. 2. Selv om en gruppe eller dennes autor- resp. udgiverside træffer vedtagelse om, at der inden for den ikke skal gennemføres individuel fordeling, vil iværksættelse af udbetalinger dog ikke kunne ske, førend udbetaling iværksættes individuelt inden for de øvrige grupper.

§ 11.

Forvaltningssektoren afholder af de indgåede vederlag og andre indtægter de med forvaltningen forbundne udgifter, herunder omkostningerne ved opbygningen af egnede dokumentations- og fordelingssystemer.

Stk. 2. Nettobeløbet fordeles til grupperne efter den i henhold til aftalegrundlaget konstaterede brug, idet sektoren dog er berettiget til at træffe bestemmelse om de af administrative og omkostningsmæssige hensyn betingede begrænsninger.

Stk. 3. Sektoren kan bestemme, om fordeling af nettobeløbet skal afvente en regnskabsmæssige opgørelse, eller om der kan ske tidligere udbetaling baseret på en skønnet omkostningsprocent. I sidste fald overføres den regnskabsmæssige konstaterede afvigelse til følgende regnskabsår.

§ 12.

Forvaltningssektorens midler skal regnskabsmæssigt holdes adskilt fra COPYDAN's øvrige forvaltningssektorer.

Stk. 2. Indtil der kan ske individuel fordeling efter § 10, hensættes det regnskabsmæssige nettobeløb i sektorens balance som rettighedshavernes tilgodehavende.

Stk. 3. Det beløb, der måtte blive opsamlet efter stk. 2, anvendes som supplerende vederlæggelse, når der iværksættes individuel fordeling. Sektoren bestemmer, i hvilken takt det opsamlede beløb skal tillægges den til rådighed værende fordelingssum. Hensyn skal herunder tages til det for rapporteringerne anvendte samplingssystems svagheder.

§ 13.

På tilsvarende måde som nævnt i § 12 forholdes der med det engangsvederlag, som efter voldgiftsaftalen skal indgå til sektoren.

§ 14.

For forvaltningssektoren opstilles et særskilt regnskab, der forelægges sektorrådet til godkendelse, inden det fremsendes til COPYDAN's bestyrelse for at indgå i COPYDAN's samlede regnskab.

§ 15.

Der er mellem parterne enighed om, at det skal anses som et almindeligt retsspørgsmål, som ikke er undergivet voldgift efter COPYDAN's vedtægter, i hvilket omfang autorgruppernes ret til at bestemme over fotokopieringsrettigheder er afhængig af udgiverrettigheder og omvendt.

§ 16.

Udmeldelse af sektoren kan ske med 6 måneders varsel til en 1. august.

Stk. 2. Såfremt der sker væsentlige ændringer i aftalegrundlaget med brugerne til skade for rettighedshaverne, kan udmeldelse ske uden varsel.

Stk. 3. En udtrædende organisation resp. et udtrædende medlem kan dog ikke til sig selv og sine medlemmer kræve udbetalt mere, end en forholdsvis del af henstående midler, efter at der er hensat tilstrækkelige midler til dækning af sektorens forpligtelser over for andre fordringshavere end rettighedshaverne. Udbetalingerne sker i samme takt, som hvis organisationen eller medlemmet ikke var indtrådt.

Svensk författningssamling

SFS 1980: 610

Utkom från trycket
den 22 juli 1980

I

om ändring i lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk;

utfärdad den 19 juni 1980.

Enligt riksdagens beslut¹ föreskrivs i fråga om lagen (1960: 729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

dels att 49 § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 15 a §, av nedan angivna lydelse.

15 a § Lärare och andra som på grund av skriftligt avtal ingånget av en organisation av upphovsmän har rätt att för sin undervisning framställa exemplar av verk genom reprografiskt förfarande får för samma ändamål även framställa exemplar av utgivna verk av upphovsmän som ej företräds av organisationen. Detta gäller dock endast om avtalet har ingåtts mellan å ena sidan staten, en kommun, en landstingskommun eller den som annars bedriver undervisningsverksamhet i organiserade former och å andra sidan en organisation som företräder ett flertal svenska upphovsmän på området.

Mångfaldigande enligt första stycket får ej ske, om upphovsmannen hos någon av de avtalsslutande parterna har meddelat förbud mot det.

Framställning av exemplar enligt första stycket får avse endast verk av det slag som omfattas av avtalet med organisationen. Även i övrigt gäller de villkor i fråga om rätten till mångfaldigande som föreskrivs i avtalet. Framställt exemplar får ej utnyttjas annat än inom sådan undervisningsverksamhet som avses i avtalet.

En upphovsman vars verk har mångfaldigats med stöd av första stycket skall i fråga om ersättning som lämnas enligt avtalet och i fråga om förmåner från organisationen som väsentligen bekostas genom ersättningen vara likställd med organisationens medlemmar. Upphovsmannen har dock alltid oberoende av detta rätt till ersättning som hänför sig till mångfaldigandet, om han begär det inom tre år efter utgången av det år då mångfaldigandet ägde rum. I avtalet får med bindande verkan för upphovsmannen föreskrivas att krav på sådan ersättning får riktas endast mot organisationen.

49 §² Katalog, tabell eller annat dylikt arbete, vari sammanställts ett

¹ Prop. 1979/80:132, LU 34, rskr 402.

² Senaste lydelse 1978:488.

SFS 1980:610

stort antal uppgifter, må ej utan framställarens samtycke eftergöras, förrän tio år förflutit efter det år, då arbetet utgavs.

Vad i 9 §, 11 § första stycket, 14, 15 a, 22 a–22 c, 24 och 24 a §§ sägs skall äga motsvarande tillämpning beträffande arbete som avses i denna paragraf. Är sådant arbete eller del därav föremål för upphovsrätt, må den ock göras gällande.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981.

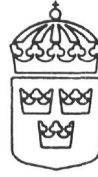
Den nya lagen skall tillämpas även på sådant verk och i 49 § avsett arbete som tillkommit före ikraftträdandet.

På regeringens vägnar

HÅKAN WINBERG

Bengt G. Nilsson
(Justitiedepartementet)

Svensk författningssamling

SFS 1980: 611

Utkom från trycket

I **an**

om ändring i lagen (1960:730) om rätt till fotografisk en bild;

²² ju 11

utfärdad den 19 juni 1980.

Enligt riksdagens beslut¹ föreskrivs i fråga om lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild att i lagen skall införas en ny paragraf, 7 a §, av nedan angivna lydelse.

7 a § Vad i 15 a § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk är stadgat skall äga motsvarande tillämpning i fråga om rätten till fotografisk bild.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981.

Den nya lagen skall tillämpas även på fotografisk bild som framställts före ikraftträdandet.

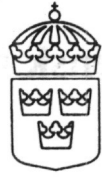
På regeringens vägnar

HÅKAN WINBERG

Bengt G. Nilsson
(Justitiedepartementet)

¹ Prop. 1979/80:132, LU 34, rskr 402.

Svensk författningssamling

SFS 1980: 612

Utkom från trycket
1980

L a 8

den

22

juli

om medling i vissa upphovsrättstvister;

utfärdad den 19 juni 1980.

Enligt riksdagens beslut¹ föreskrivs följande.

1 § Bestämmelserna i denna lag tillämpas när det uppstår tvist om ingående av ett sådant avtal om reprografiskt mångfaldigande av verk i undervisningsverksamhet som avses i 15 a § lagen (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. Bestämmelserna i lagen gäller även i fråga om tvister om ingående av sådana avtal om reprografiskt mångfaldigande, på vilka nämnda lagrum äger tillämpning till följd av hänvisningen i 49 § lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk eller i 7 a § lagen (1960: 730) om rätt till fotografisk bild.

2 § Om en förhandling i fråga om avtal som avses i 1 § inte leder till något resultat, kan vardera parten påkalla medling.

Medling kan även påkallas av den som kan vara part i avtal som avses i 1 §. om en av honom framställd begäran om förhandlingar i fråga om ett sådant avtal avvisas.

Medling påkallas genom framställning till regeringen.

3 § Medling skall påkallas inom två veckor från det att förhandlingarna förklarats strandade av någon av parterna eller en begäran om förhandlingar har avvisats. Om ett sådant besked lämnas skriftligen, räknas tiden från det att mottagaren fick del av beskedet.

4 § Medling äger rum inför en förlikningsman. Denne utses av regeringen.

5 § Föreligger förslag till lösning från parterna, skall förlikningsförhandlingarna grundas på dessa förslag.

Uppnås ej enighet mellan parterna vid förhandling inför förlikningsmannen, kan han föreslå dem att låta tvisten avgöras av skiljemän. Han kan också medverka vid utseende av skiljemän.

6 § Om ett slutligt medlingsförslag förkastas eller om förlikningsmannen

¹ Prop. 1979/80:132, LU 34, rskr 402.

SFS 1980: 612 finner sig ej kunna framlägga något medlingsförslag till följd av bristande medverkan från någon av parterna, skall förlikningsmannen, om parterna ej är ense om att hänskjuta tvisten till avgörande av skiljemän, genast anmäla förhållandet till regeringen.

7 § Har inom ett område, som förut är reglerat genom avtal, före avtals- tidens slut framställts begäran om förhandlingar om ett nytt avtal skall, om parterna inte kommer överens om annat, gällande avtal anses tillämpligt även efter avtalstidens utgång, dock längst till de tidpunkter som anges i andra och tredje styckena.

Om medling påkallas, skall avtalet tillämpas längst till dess två veckor förflutit från det att ett slutligt medlingsförslag eller förslag enligt 5 § andra stycket förkastats eller förlikningsmannen enligt 6 § till regeringen anmält, att han till följd av bristande medverkan från part ej kunnat framlägga något medlingsförslag.

Om medling ej påkallas, skall avtalet tillämpas till dess den i 3 § angivna tiden utgått.

8 § Den som är eller har varit förlikningsman får ej obehörigen röja eller utnyttja vad han har fått kännedom om under sin verksamhet.

9 § Har parterna skriftligen överenskommit att medling inte skall äga rum, skall bestämmelserna i denna lag ej tillämpas.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1981.

På regeringens vägnar

THORBJÖRN FÄLLDIN

HÅKAN WINBERG
(Justitiedepartementet)

1979

iv juni **Midi.** lov om **fotokopiering o. 1. av vernet verk til bruk i undervis-**
Ni. 40 ningsvirksomhet.

Ot. prp. nr. 54. Innst. O. nr. 79 og Besl. O. nr. 72 (1978—79). Odels- og Lagtingsvedtak hhv. 28. og 31. mai 1979. Fremmet av Justisdep.

§ 1

Til bruk i undervisningsvirksomhet kan det uten samtykke av opphavsmannen ved fotokopiering eller tilsvarende framgangsmåte framstilles eksemplar av utgitt åndsverk, når det foreligger avtale om slik framstilling med organisasjon som representerer en vesentlig del av norske opphavsmenn på området. Denne retten tilkommer lærer eller annen som er gitt tillåtelse i avtale som nevnt, og omfatter verk av samme art som dem avtalen gjelder. Eksemplaramstillingen kan bare skje på den mate og på de vilkår som er fastsatt i vedkommende avtale. Retten til eksemplaramstilling gjelder ikke for originaleksemplar av bildekunst.

Eksemplar framstilt i medhold av denne lov kan bare brukes innenfor undervisningsvirksomhet.

Bestemmelsene i første og annet ledd gjelder tilsvarende for fotografiske bilder og arbeid som er vernet etter lov av 12. mai 1961 nr. 2 om opphavsrett til åndsverk m. v. § 43.

§ 2

Når eksemplar av et åndsverk framstilles i medhold av denne lov, kan det skje i den størrelse og skikkelse øymedet krever. Verkets karakter må ikke forandres eller forringes. Opphavsmannen har krav på å bli navngitt slik som god skikk tilsier, jfr. lov av 12. mai 1961 nr. 2 om opphavsrett til åndsverk m. v. § 3. Kilden for øvrig skal angis slik som god skikk tilsier.

Når eksemplar av fotografiske bilder framstilles i medhold av denne lov, har fotografen krav på at bildet ikke blir endret på en mate som krenker hans anseelse som fotograf. Fotografen har krav på å bli navngitt i samsvar med god skikk, jfr. lov av 17. juni 1960 nr. 1 om rett til fotografi § 2. Kilden for øvrig skal angis slik som god skikk tilsier.

§ 3.

8. juni
Nr.⁴⁰

Bestemmelse i avtale som nevnt i § 1, herunder bestemmelse om innkreving og fordeling av vederlag, er bindende også for rettshavere som ikke er representert av vedkommende organisasjon. Dette gjelder også bestemmelse i avtalen om at vederlaget ikke skal betales til den enkelte rettshaver, men til nærmere bestemte fond for rettshavere og deres etterlatte eller til en organisasjon for vedkommende gruppe av rettshavere. Ved utdeling av innkrevd vederlag til rettshavere eller ved utdeling av midler som er utbetalt til organisasjon eller fond, skal det ikke tas hensyn til om rettshaveren er medlem av organisasjon som er part i avtalen.

§ 4.

Dersom avtale ikke kommer i stand, kan hver av partene kreve mekling etter regler som Kongen fastsetter, med mindre partene er enige om at spørsmålet om rett til eksemplarframstilling skal avgjøres på bindende mate etter regler gitt i medhold av lov av 12. mai 1961 nr. 2 om opphavsrett til åndsverk m. v. § 51. Slik avgjørelse skal også inneholde bestemmelser om vederlag og vilkår ellers i den utstrekning det ikke er oppnådd enighet.

Avtale eller avgjørelse etter første ledd har samme virkning som en avtale etter § 1.

Kongen gir nærmere regler om lovens virkeområde.

§ 6.

Denne lov trer i kraft fra den tid Kongen bestemmer og gjelder til utgången av året 1985.

Forskrifter om virkeområde for **midl.** lov om fotokopiering o. 1. av 14. des. vernet verk til bruk i undervisningsøyemed.

Fastsatt ved kgl. res. av 14. des. 1979. Fremmet av Justisdep.

I medhold av § 5 i midlertidig lov 8. juni 1979 nr. 40 om fotokopiering o. 1. av vernet verk til bruk i undervisningsvirksomhet bestemmes at loven får anvendelse på:

- 1) verk som er skapt av norsk statsborger eller av person som er bosatt her i riket,
- 2) verk som er utgitt første gang her i riket, eller er utgitt samtidig her og i et annet land; samtidig utgivelse anses å ha funnet sted når verket utgis her i riket innen 30 dager etter første utgivelse.

**Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar
angående ändring av lagen om upphovsrätt till litterära och
konstnärliga verk samt lagen om rätt till fotografisk bild.**

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL.

Syftet med propositionen är för det första att till vissa delar klarlägga och precisera det i upphovsrättslagen ingående stadgandet om enskilt bruk. Därutöver föreslås att i upphovsrättslagen intas ett nytt stadgande vars huvudsyfte är att bereda rätt till fotokopiering av skyddade verk med hjälp av kollektiva avtal. Genom stadgandet ges avtal mellan organisationer **vilka** företräder upphovsmän å **ena** sidan och myndigheter, inrättningar, organisationer, företag, enskilda m. fl. vilka fotokopierar skyddade verk å andra sidan bindande verkan även gentemot sådana upphovsmän som icke företräds av avtalsslutande organisationer. På basis av denna s.k. avtalslicensprincip föreslås en reform även av det stadgande i upphovsrättslagen, som gäller bandinspelning av skyddade verk i undervisningsverksamhet. Den bandinspelningsrätt som baseras på avtalslicenssystemet gäller verk som ingår i rundradiout-

sändningar, och den utvidgas till att omfatta även televisionsprogram. Stadgandena om fotokopiering och bandinspelning för undervisningsverksamhet kompletteras med stadganden om det sätt på vilket frågan om fotokopierings- eller bandinspelningstillstånd avgörs då enighet om villkoren för tillståndet icke kan nås vid avtalsförhandlingar.

Verkningarna av ovan nämnda ändringar och nya stadgande utsträcks i tillämpliga delar att gälla utövande konstnärers och fonogramproducenters rättigheter. De revideringar som föreslås i lagen om rätt till fotografisk bild motsvarar de förslag som gäller upphovsrättslagen.

Propositionen ansluter sig till 1980 års första tilläggsbudgetproposition och är avsedd att behandlas i anslutning till denna.

Lagarna är avsedda att träda i kraft den 1 september 1980.

ALLMÄN MOTIVERING.

1. Nuvarande läge och ärendets beredning.

Vår gällande upphovsrättslagstiftning är av **år 1961** och den grundar sig på ett långvarigt beredningsarbete, vilket till betydande del skett i samarbete med de övriga nordiska länderna.

Stadgandena om de rättigheter, vilka tillkommer författare, kompositörer och konstnärer samt övriga upphovsmän ingår i lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (404/61), nedan upphovsrättslagen. I

lagen har åren 1971 och 1974 gjorts vissa ändringar med relativt begränsad räckvidd (669/71 och 648/74). En separat **lag** om rätten till fotografisk bild har utfärdats (405/61) och ändrats år 1974 (**647/74**).

Närmare stadganden om tillämpningen av ovan nämnda lagar har utfärdats genom förordningen angående tillämpningen av lagarna om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk och om rätt till fotografisk bild (441/61), nedan upphovsrättsförordningen.

Vad som nedan i propositionens allmänna motivering sägs om upphovsrätt gäller i **till-**

lämpliga delar även rätt till fotografisk bild. Till följd härav hänvisas i motiveringen icke särskilt till lagen om rätt till fotografisk bild.

Upphovsrätten innefattar enligt upphovsrättslagens 2 § en uteslutande rätt för upphovsmannen att förfoga över verket genom att framställa exemplar därav och genom att göra det tillgängligt för allmänheten. Den uteslutande rätten att framställa exemplar har begränsats bl.a. genom upphovsrättslagens 11 § enligt vilken det är tillåtet att för enskilt bruk framställa enstaka exemplar av ett verk även utan samtycke av upphovsmannen och utan ersättningskyldighet.

Stadgandet gäller offentliggjorda verk av alla arter utom byggnadsverk, och framställningen av exemplar är tillåten med vilken metod som helst.

Det är tillåtet att framställa exemplar av verk för enskilt bruk även då detta sker så att man uppdrar åt någon utomstående att utföra framställningen. Enligt 11 § 2 mom. är det dock förbjudet att låta annan eftergöra bruksföremål eller skulptur eller genom konstnärligt förfarande efterbilda annat konstverk.

Exemplar som framställts med stöd av 11 § får enligt ett uttryckligt stadgande i paragrafen inte nyttjas för annat ändamål.

Den tekniska utvecklingen har haft som följd att stadgandet om enskilt bruk måste skärskådas i ny belysning. Då den nuvarande lagen trädde i kraft, var enskilda personers möjligheter att med nyttjande av tekniska hjälpmedel framställa kopior av olika slags verk mycket begränsade. Under den tid lagen hittills varit i kraft har effektiv och billig apparatur för fotokopiering och bandinspelning kommit till alltmera omfattande och mångsidig användning. Utvecklingen i detta avseende har inte avstannat eller ens blivit långsammare. Möjligheterna att framställa kopior av skyddade verk för enskilt bruk och även för andra syften har vidgats och vidgas fortfarande.

Tillämpningen av 11 § upphovsrättslagen borde vara begränsat till de fall, då fråga är om enskilt bruk i ordets egentliga bemärkelse. Detta förutsätter att den avsedda tolkningen av stadgandet klarlägges och att gränserna för det preciserade tillämpningsområdet definieras.

Sådan kopiering, som faller utanför området för enskilt bruk, är således inte tillåten utan upphovsmannens samtycke, försåvitt inte annat följer av övriga stadganden i upphovsrättslagen. I praktiken är det dock inte tänkbart

att på alla områden, där fotokopiering i större omfattning sker, man enbart på grund av förtydligandet av tolkningen av stadgandet om enskilt bruk skulle nödgas före varje fotokopieringsåtgärd inhämta individuellt samtycke av upphovsmännen till alla de verk som avses bli kopierade. Kopieringen är på många områden ett synnerligen värdefullt, t.o.m. nödvändigt hjälpmedel. Av denna orsak bör den fotokopiering som faller på sidan om det enskilda bruket bli föremål för särskild reglering. Stadganden därom har intagits i den föreslagna nya 11a §. Genom dessa stadganden skapas en grund för ett smidigt förfarande för förvärv av tillstånd till kopiering. Detta förutsätter att upphovsrätten i viss grad inskränkes, men bakom denna inskränkning ligger starka praktiska skäl.

Enligt 17 § upphovsrättslagen i dess nuvarande ordalydelse får inom undervisningsverksamhet exemplar av offentliggjort verk genom ljudupptagning framställas för **tillfälligt** bruk. Enligt detta stadgande är det tillåtet att i undervisningen nyttja bandinspelningar av radioprogram, varemot bandinspelning av televisionsprogram inte är tillåten utan samtycke av upphovsmännen till programmet, däri medverkande utövande konstnärer och radioföretaget. Stadgandet gäller icke enbart bandinspelning av i radio utsända verk; en lärare kan t. ex. själv läsa eller framföra ett verk på band. Framställningen får ske endast för tillfälligt bruk. Utanför stadgandets tillämpningsområde faller i förvärvssyfte framställda grammofonskivor och liknande anordningar. I lagrummet stadgas även att ett sålunda framställt exemplar inte får utnyttjas på annat sätt.

Ett klart behov föreligger även av översyn av 17 § upphovsrättslagen om bandupptagning inom undervisningsverksamhet. På detta område har i synnerhet frågan om att tillåta bandinspelning av televisionsprogram för användning inom undervisningen aktualiserats.

Upphovsmannen kan bevilja tillstånd till fotokopiering eller bandinspelning av sitt verk. I fall där upphovsmannen med stöd av fullmakt om bevakning av upphovsrätt eller med stöd av rättighetsöverlåtelse företräds av en organisation som han hör till, kan organisationen bevilja rätt till verkets utnyttjande och bestämma villkoren för tillståndet. En ren avtalsordning utan kompletterande stadganden i lag är emellertid inte någon tillräcklig lösning av problemen i anknytning till foto-

kopierings- och bandinspelningsfrågorna. Genom avtal kan inte upphovsmän som står utanför den avtalsslutande organisationen bindas. Detta skulle såväl i fotokopieringspraxis som vid bandinspelning av rundradioprogram i undervisningsverksamhet medföra oöverstigliga svårigheter.

På grund av det ovan anförda föreslås, att såväl problemen i anslutning till fotokopiering som problemen i anslutning till bandinspelning av radio- och televisionsprogram i undervisningsverksamhet måtte lösas genom **utnyttjande** av ett s.k. avtalslicenssystem.

För att fungera förutsätter detta system ett kollektivt avtal mellan å ena sidan en organisation, som är väl representativ för upphovsmännen, och å andra sidan utnyttjarparten. Förefintligheten av ett avtal utgör en förutsättning för bandnings- och kopieringstillstånd för de upphovsmäns vidkommande, vilka företräds av organisationen. Genom lagstadgande ges avtalsvillkoren bindande verkan även gentemot de upphovsmän, som den avtalsslutande organisationen inte företräder. Dessa upphovsmäns samtycke krävs alltså inte för kopiering av deras verk och beträffande dem är det fråga om en inskränkning av upphovsrätten; de bör dock i fråga om begränsningar av kopieringen eller upphovsmännen tillkommande förmåner, varom eventuellt ingår bestämmelser i avtalet, erhålla samma ställning som de upphovsmän, vilka företräds av organisationen.

Avtalslicenslösningen är inte i lagtekniskt hänseende någon nyhet inom upphovsrättslagstiftningen. Andra momentet i 22 § upphovsrättslagen innehåller ett stadgande om avtalslicens som gäller radio- och televisionssändningar av litterära eller musikaliska verk.

I anslutning till såväl 11 a § som 17 § föreslås att i lagen skall införas stadganden om det sätt på vilket meningsskiljaktigheter mellan parterna skall avgöras, om avtalsförhandlingarna har strandat. Motiveringen härtill är att skolväsendets möjligheter att utföra fotokopiering av skyddade verk och att utnyttja radions och televisionens undervisningsprogram genom att inspela dem på band bör tryggas även i ett sådant läge, då en organisation som företräder upphovsmännen och de som svarar för undervisningsverksamheten inte kan nå enighet om villkoren för bandinspelningen. Stadganden om detta har intagits i 54 § 2 och 3 mom.

En betydande vikt bör fästas vid att avtals-

licenssystemet regleras så att det harmonierar med de internationella förpliktelserna, närmast med art. 9 i Bernkonventionen för skydd av litterära och konstnärliga verk, nedan Bernkonventionen. Målsättningen bör alltså vara att framställningen av exemplar i de i 11a och 17 §§ reglerade specialfallen inte skall göra intrång i det normala nyttjandet av verket och inte heller oskäligt inkräkta på upphovsmannens legitima intressen.

En särskild principiell betydelse har den omständigheten, att upphovsmannen om han så önskar kan förbjuda kopiering eller bandinspelning av sitt verk. Försåvitt avtalet mellan upphovsmannaorganisationen och nyttjaren innehåller en bestämmelse om möjlighet till förbud mot kopiering eller bandinspelning gällande antingen speciellt verk eller speciell upphovsman, så har även de upphovsmän, som inte företräds av organisationen, möjlighet att förbjuda kopiering eller bandinspelning av sina verk.

Föreliggande lagförslag anknyter till den revision av den upphovsrättsliga lagstiftningen som varit anhängig i Finland, Danmark, Norge och Sverige sedan år 1970 och som till en början bereddes i en av regeringarna tillsatt samnordisk kommitté.

Undervisningsministeriet tillsatte den 30 april 1975 en kommission med uppgift att bereda en proposition till justering av den upphovsrättsliga lagstiftningen på basen av den nordiska upphovsrättskommitténs betänkande (NU 1973: 21 samt kommittébetänkandet 1974: -21). Denna kommissions verksamhet ledde inte till lagstiftningsåtgärder. De nordiska ministrar, som svarar för upphovsrätten indrog den nordiska upphovsrätteskommittén vid sitt möte i Oslo den 22 maj 1975 och fattade beslut om att fortsätta det upphovsrättsliga reformarbetet i nationella utredningsorgan. Statsrådet tillsatte den 8 januari 1976 en kommitté med uppdrag att fortsätta arbetet på en revision av lagstiftningen och i Danmark, Norge och Sverige tillsattes därefter motsvarande upphovsrättskommittéer. På sätt som de för upphovsrätten ansvariga ministrarna beslutat i Oslo 1975 bildar de nordiska kommittéernas ordförande en arbetsgrupp, vars uppgift är att upprätthålla kontakterna mellan kommittéerna och att koordinera verksamheten. Syftet med samarbetet är att eftersträva enhetliga lagstiftningslösningar i de nordiska länderna.-

1976 års upphovsrättskommitté avgav sitt första delbetänkande den 13 februari 1980 (kommittébetänkande 1980: 12). Föreliggande förslag till ändringar av den upphovsrättsliga lagstiftningen bygger till alla delar på kommitténs förslag.

Vid uppgörandet av förslagen har beaktats de krav som de upphovsrättsliga internationella konventionerna ställer på vårt land. Därutöver har beaktats vad som föranleds av revideringen av Bernkonventionen i Paris år 1971. Bl.a. Danmark, Norge och Sverige har ratificerat den i Paris reviderade Bernkonventionen, och frågan om ratificering är även anhängig i Finland.

2. Propositionens ekonomiska verkningar.

Enligt de förslag som gäller 11a och 17 §§ upphovsrättslagen samt 5 a och 5 b §§ lagen om rätt till fotografisk bild skulle erläggas vederlag till upphovsmän och fotografer. Verkan av dessa stadganden kommer på grund av de ändringar som föreslås i 45 och 46 §§ att utsträckas till att gälla även utövande

konstnärer och framställare av fonogram. För de fall då kopieringen eller bandinspelningen utförs inom ramen för en verksamhet, för vilken staten bär det ekonomiska ansvaret antingen direkt eller i form av statsbidrag, bör nämnda vederlag beaktas vid budgeteringen av sådana aktiviteter, inom vilka kopiering av skyddade verk sker. Beräkningsgrunderna för vederlagen är beroende av hur förhandlingarna om kopierings- och bandinspelningsavtal utfaller.

I enlighet inled det förhandlingsresultat som uppnått mellan statens myndigheter och företrädare för upphovsmän och förläggare till litterära och konstnärliga verk föreslås i retroaktiv ersättning för kopiering av skyddade verk som skett före början av år 1980 2 500 000 mark och i ersättning för innevarande år 2 000 000 mark. Anslagen för dessa kopieringsersättningar har intagits i 1980 års första tilläggsbudget. Avsikten är att ingå ett kopieringsavtal som skulle gälla sådan kopiering, som sker inom högskolor och andra läroinrättningar, vilka hör till undervisningsministeriets förvaltningsområde samt inom statens interna fackliga grundutbildning och inom statens övriga personalutbildning.

DETALJERAD MOTIVERING.

1. Motivering till lagarna.

1.1. Lag angående ändring av lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

11 §. Genom de ändringar som föreslås i paragrafens 1 mom. avses att understryka det enskilda brukets personliga natur och begränsningen av området för dess tillämplighet. Formuleringen "av offentliggjort verk må enstaka exemplar framställas för enskilt bruk" har ersatts med formuleringen "av offentliggjort verk får envar framställa enstaka exemplar för sitt enskilda bruk". I den finska texten har uttrycket "muutamia kappaleita" ersatts med "muutaman kappaleen". Genom denna ändrade formulering avses att dra snävare gränser än hittills för det tillåtna antalet kopior.

Som en allmän princip när det gäller tolkningen av 11 § upphovsrättslagen konstateras,

att stadgandet bör tolkas snävt. Denna uppfattning stöder sig på det tämligen allmänt accepterade rättesnöret för lagtolkning att stadganden varigenom rättigheter begränsas skall tolkas snävt.

En förutsättning för att framställningen av exemplar skall vara tillåten är liksom enligt gällande lag att verket är offentliggjort. Enligt 8 § 1 mom. upphovsrättslagen anses ett verk offentliggjort, då det lovligt har gjorts tillgängligt för allmänheten.

Vid framställning av exemplar av verk med stöd av 11 § upphovsrättslagen får vilken som helst framställningsmetod användas. I detta avseende har inga begränsningar funnits påkallade.

Avsikten är att 11 § skall reglera framställning för enskilt bruk i detta ords egentliga betydelse. Enskilt bruk kommer i fråga endast då det gäller fysiska personer.

Det är fråga om enskilt bruk då framställningen av exemplar sker i syfte att tillfreds-

ställa rent personliga behov. De viktigaste personliga behoven i detta avseende anknyter till studier eller enskild forskningsverksamhet eller till sysselsättning utan förvärvssyfte. Rekreatiionsbehov eller estetiskt behov kan även motivera enskilt bruk.

Syftet med begränsningen av det antal exemplar som får framställas är att skydda upphovsmannen för en alltför omfattande kopiering av hans verk. I detta avseende bör även de begränsningar som ingår i Bernkonventionens artikel 9 stycke 2 uppmärksammas. Inskränkningen av upphovsmannens uteslutande rätt att framställa exemplar får inte göra intrång i verkets normala nyttjande eller oskäligt kränka upphovsmannens skäliga intressen. Uttrycket "enstaka" bör således tolkas så, att det tillåtna antalet exemplar inte i något enskilt fall utgör sådant intrång eller på annat sätt kränker upphovsmannens intressen.

Enligt ordalydelsen i det föreslagna 2 mom. får i 1 mom. avsedd framställning av exemplar även uppdras åt utomstående att utföras för uppdragsgivarens enskilda bruk.

Det ovan anförda innebär i praktiken att en person, som har behov av en kopia av ett verk för sitt enskilda bruk, kan vända sig till ett företag som erbjuder kopierings- eller bandinspelningsservice. Han kan alltså låta en helt utomstående framställa kopian, men det ligger i sakens natur att det är tillåtet också att uppdraga framställningen av kopian åt en person som hör till uppdragsgivarens familjekrets.

Det i 2 mom. stadgade förbudet mot att för eget bruk låta annan framställa exemplar av verk, vilka hör till vissa verkskategorier, avses med smärre justeringar bli bibehållet. Lagtekniskt sker detta så, att i förslagets 3 mom. dessa arter av verk undantas från tillämpningen av det i 2 mom. ingående stadgandet om rätt att åt utomstående uppdraga att framställa exemplar av verk.

Enligt det föreslagna 3 mom. gäller vad som stadgas i 2 mom. inte framställning av exemplar av musikaliskt verk, bruksföremål eller skulptur och inte heller efterbildande av annat konstverk genom konstnärligt förfarande.

Stadgandet avser att hindra en sådan beställningsverksamhet, som i fråga om de nämnda arterna av verk skulle vara till särskilt stort förfång och som beträffande en del verk på ett avgörande sätt kunde minska värdet av de exemplar konstnären själv har framställt.

Det i slutet av 2 mom. i dess nuvarande

lydelse ingående förbudet mot att utföra byggnadsverk bibehålls i sak oförändrat. Förslag härom ingår i 4 mom., enligt vilket stadgandena i denna paragraf inte gäller uppförande av byggnadsverk.

11 a §. I paragrafens 1 mom. avsett avtal skall ingå med en därtill kompetent organisation. Liksom i lagens 22 § 2 mom. har även här det kravet uppställts, att organisationen skall företräda "ett flertal" upphovsmän inom respektive område. Med termen "upphovsmän" avses här liksom i de flesta övriga stadgandena i 2 kap. den som äger upphovsrätt till ett verk.

Ehuru ordet organisation i lagförslaget nyttjas i singularform, utesluter detta inte att i ett avtal om fotokopiering upphovsmännen företrädes av två eller flera organisationer.

Den organisation som ingår avtal om fotokopiering bör givetvis vara berättigad att i förevarande avseende företräda sina medlemmar eller andra förmänstagare.

Det föreslagna 1 mom. är tillämpligt, då organisation som företräder upphovsmän har gett myndighet, läro- eller annan inrättning, samfund, företag eller enskild rätt att kopiera verk.

Huvudprincipen är att nyttjarpart i kopieringsavtalet är den juridiska eller fysiska person som är ansvarig för kopieringsverksamheten. Det vore dock ändamålsenligt, om avtalssystemet på olika områden kunde vara så centraliserat som förhållandena det tillåter, så att de företag, inrättningar, myndigheter, organisationer mm. som har behov av kopior skulle företrädas av vederbörligen befullmäktigade organisationer med bredare bas. Härvid vore det möjligt att ett och samma avtal med enhetliga kopieringsvillkor kunde täcka hela sektorer inom undervisningsväsendet eller områden inom näringslivet eller den offentliga förvaltningen. Staten kan sålunda ingå kopieringsavtal, som gäller kopiering såväl i statens läroinrättningar och högskolor som i läroinrättningar, vilka upprätthålles av kommunerna. Starka ändamålsenlighetssynpunkter talar för ett dylikt system med ett centraliserat kopieringsavtal.

Det föreslagna 1 mom. tillämpas, om en organisation som företräder upphovsmännen har givit nyttjarna tillstånd att på överenskomna villkor framställa exemplar av verk. Fotokopieringsavtalet kan innehålla alla de villkor, som avtalsparterna önskar att skall ingå däri.

Som en förutsättning för beviljandet av kopieringstillstånd kan en organisation som företräder upphovsmännen uppställa, att nyttjaren utger ersättning för kopiering av skyddade verk. Ersättningens belopp kan vara beroende av omfattningen av nyttjandet, men avtalsparterna kan även anknyta ersättningens belopp till vilket annat kriterium som helst, om vilket enighet kan nås mellan parterna. Olika typer av verk och olika syften med nyttjandet kan förutsätta en differentiering av ersättningarna.

I ett avtal om fotokopiering kan också stipuleras rätt för en upphovsman att helt förbjuda kopiering. Stadganden cm förbuds rätt i lagtexten har dock inte ansetts påkallade, då den organisation som bevakar fotokopieringsrättigheterna har möjlighet att inta sådana förbud i kopieringsavtalet.

Beaktande bör ägnas frågan hur ett avgörande skall nås, om den som önskar kopieringstillstånd och den organisation som företräder upphovsmännen inte har kunnat komma överens om villkoren för kopiering. En specialreglering föreslås endast beträffande fotokopiering som sker inom undervisningsverksamhet. Förslag därom ingår i 54 § 2 och 3 mom. samt i stadganden som föreslås utfärdade med stöd av 2 mom.

I det föreslagna 1 mom. är det fråga om framställning av exemplar av skyddade verk "genom fotokopiering eller motsvarande förfarande". Med detta uttryck avses s.k. reprografiska metoder, genom vilka ett i visuell eller läsbar form fixerat exemplar av ett verk återges i likadan form som originalet. Kopian kan dock även vara större eller mindre än original-exemplaret av verket. Såsom fotokopiering eller liknande förfarande betraktas inte metoder, vid vilka mångfaldigandet sker förlagsmässigt eller eljest i stora upplagor. Till "fotokopiering eller motsvarande förfarande" räknas framställande av papperskopior genom tillämpning av egentliga fotokopieringsmetoder, **elektrostatiska** metoder, sprit, vax- eller värmekopieringsmetoder eller s.k. kontorsoff setmetoder. Här innefattas även framställning av overhead-projektorbilder genom tillämpning av de nämnda metoderna. Uttrycket avser att täcka även framställning av diabilder och övriga fotografier av olika format ävensom mikrofilmkopior av olika typer.

Paragrafens 2 mom. innehåller vissa stadganden om användningen av kopieringsersättning-

arna. Momentet avser endast de fall, då kopieringsavtalet inte innehåller bestämmelser om fördelning av vederlagen.

Om organisationen bestämmer, att vederlagen skall nyttjas för stipendier, understöd eller motsvarande ändamål, ger 11 a § 1 och 2 mom. utomstående rättighetshavare vissa möjligheter till gottgörelse, då de enligt lagen skulle ha rätt att söka och erhålla dessa förmåner på lika fot med de upphovsmän organisationen företräder.

Syftet med det föreslagna 3 mom. är att ge utomstående upphovsmän möjlighet att påverka individuellt vederlag i de fall, då enligt av organisationen ingångna avtal eller enligt dess interna bestämmelser organisationens egna medlemmar inte har getts rätt till individuellt vederlag. Regleringens förenlighet med Bernkonventionens bestämmelser förutsätter en dylik rätt.

För att underlätta en tillämpning av stadgandet i praktiken har det ansetts motiverat att fastställa en jämförelsevis kort preskriptionstid för framställandet av krav på ersättning. Rätten att kräva individuell ersättning förfaller enligt förslaget, om inte sådant krav bevisligen framställts inom ett år efter utgången av det kalenderår, under vilket den i ersättningskravet avsedda framställningen av exemplar ägde rum.

Enligt det föreslagna 3 mom. är den organisation som ingått avtal skyldig att svara för erläggandet av individuell ersättning, som krävts av utomstående upphovsman. Detta underlättar bl.a. för en utländsk upphovsman bevakningen av hans rättigheter. Även för utnyttjarens synpunkt är det viktigt, att krav på individuell ersättning inte kan riktas mot honom.

17 §. I paragrafens 1 mom. föreslås ett sådant allmänt stadgande om bandinspelning av radio- och televisionsprogram för undervisningssyfte, som är baserat på avtalslicensprincipen. De allmänna grunderna för det i momentet föreslagna stadgandet om avtalslicens är desamma som grunderna för det till sin uppbyggnad likartade 11 a § 1 mom.

Tillämpligheten av den föreslagna 17 § inskränker sig såsom ovan påpekats enbart till de fall då exemplar framställs för nyttjande i undervisning.

I paragrafen ingår däremot inte någon definition av vilka metoder som är **till-**lätna för framställning av exemplar av ett verk.

Den gäller framställning av exemplar med användande av vilket tekniskt förfarande som helst. Ett i programmet ingående verk får sålunda upptas på ljud- eller bildband, på film eller på annan anordning, genom vilken verket kan återges (jfr 2 § 2 mom.).

Den gällande 17 § avser endast offentliggjorda verk (jfr 8 § 1 mom.). I radio- och televisionsutsändningar ingår i betydande mån även sådana verk, som inte har offentliggjorts före programsändningen, t.ex. speciellt för ifrågavarande program skapade verk. Offentliggörandet av dessa sker i och med sändningen. Parterna bör kunna överenskomma även om bandinspelning av sådana i radio- eller televisionsprogram utsända verk, som inte tidigare offentliggjorts. Därför ingår i lagförslaget inte något villkor om att de verk som inspelas på band skall vara offentliggjorda eller utgivna.

Den föreslagna 17 § skall givetvis tillämpas så, att framställning av exemplar av verk inte är tillåten, om inte avtalet täcker alla i programmet ingående typer av verk.

Det i 17 § föreslagna avtalslicenssystemet för bandinspelning är så till vida smidigt, att det kan tillämpas på bandinspelning som lärarna själva utför likaväl som på verksamhet inom läroinrättningar och audiovisuella eller läromedelscentraler och på verksamhet utförd av övriga personer, samfund eller myndigheter, vilka för nyttjande vid undervisning utför bandinspelningar av radio- eller televisionsprogram. Stadgandet tillgodoser även det huvudsyfte, som ligger bakom stadgandet i gällande lag, nämligen att göra det möjligt att anpassa tidpunkterna för nyttjandet av programmen till läroinrättningarnas arbetsplatser. Det reviderade stadgandet öppnar emellertid möjligheter att nyttja bandinspelningar även för sådana behov som inte kan tillgodoses enligt gällande lag. Emedan bandinspelningen grundas på avtal, är det inte nödvändigt att i lagstadgandet t.ex. förutsätta att endast tillfälligt nyttjande kan komma i fråga eller att på annat sätt begränsa den tid under vilken nyttjandet av banden är tillåtet. Inom ramen för ett avtalslicenssystem är det möjligt att beakta olika programtypers eventuella speciella sårbarhet med hänsyn till bandinspelning. Parterna kan t.ex. överenskomma att vissa program över huvud taget inte får inspelas på band.

Såsom i motiveringen till 11a § har konstaterats, kan den organisation som

företräder upphovsmännen vid beviljandet, av samtycke förutsätta, att nyttjaren betalar ett vederlag för bandinspelningen av skyddade verk. Vederlagets storlek påverkas av många omständigheter. Givetvis kan även **avtal** om vederlagsfritt nyttjande slutas. Det är rimligt att anta, att parterna vid ingåendet av ett i 17 § avsett avtal såsom faktorer vilka påverkar graderingen av vederlaget beaktar bl.a. huruvida fråga är om bandinspelning av undervisningsprogram för kortvarigt bruk i läroanstalt, varvid bandinspelningens syfte endast är att anpassa tidpunkten för nyttjandet till skolans arbetsschema, eller huruvida det gäller bandinspelning av annat program eller av undervisningsprogram för långvarigt eller permanent bruk och arkivering av bandinspelningen. Då fråga är om bandinspelning av undervisningsprogram, som har karaktären endast av ett tekniskt mellanskede vilket gör det möjligt att se eller höra programmet, är det motiverat att avtalet tillåter bandinspelning utan ersättning eller mot ett med hänsyn till förhållandena anspråkslös ersättning. På sak verkar även huruvida det är fråga om bandinspelning som utförs av en lärare eller en läroanstalt, eller om det gäller en audiovisuell eller läromedelscentralers verksamhet som avser bandinspelning jämte mångfaldigande och distribution av banden.

I 17 § förutsatt avtal bör gälla framställning av i program ingående verk genom upptagning av radio- eller televisionsutsändning. Bandinspelningen av programmet och de däri ingående verken bör alltså ske vid mottagandet av radio- eller televisionssändningen.

17 § upphovsrättslagen vore tillämplig på avtal med vilken som helst nyttjare. Framställare av banden kan t.ex. vara läroinrättning, audiovisuell eller läromedelscentral eller kommersiell producent av läromedel. En förutsättning är att framställningen sker för nyttjande i undervisningsverksamhet.

I det föreslagna 2 mom. har intagits en hänvisning till 11a § 2 och 3 mom. Avfattningen av 11a § 2 och 3 mom. är sådan, att de utan tolkningssvårigheter kan ges motsvarande tillämpning på organisation och på upphovsman till sådana i program ingående verk som avses i 17 § 1 mom.

Liksom beträffande 11a § föreslås även beträffande 17 § att i lagen intas särskilda stadganden om hur meningsskiljaktigheter mellan förhandlingsparterna om beviljande av avtal

och om dess villkor skall avgöras. Stadgandena ingår i 54 § 2 och 3 mom.

45 §. Enligt hänvisningsstadgandet i gällande 45 § 3 mom. är stadgandena i 11 § 1 mom. tillämpliga även på bandinspelning av utövande konstnärers prestationer. Hänvisningen bör bibehållas i sak. Av denna orsak föreslås en sådan revidering av 45 § 3 mom. att hänvisningen avser 11 § 1—3 mom. Även hänvisningen till 17 § bör bibehållas.

46 §. Av samma skäl som då det gäller 45 § är det motiverat att bibehålla den i 46 § 2 mom. ingående hänvisningen till 17 §. Hänvisningen till 11 § bör likaså justeras så att i 46 § 2 mom. hänvisas till 11 § 1—3 mom.

48 §. Av ovan anförda skäl bör även den i 48 § 3 mom. ingående hänvisningen till 11 § justeras så att den avser 11 § 1—3 mom.

Med beaktande av radioföretagens ställning såsom utövare av allmännyttig serviceverksamhet är några hänvisningar till 17 § inte påkallade i detta sammanhang. Det bör förut sättas, att företag som utövar radioverksamhet tillåter bandinspelning av sina program för undervisningsbruk.

49 §. Det finns ingen anledning att, när det gäller katalogskyddet, avvika från de stadganden, enligt vilka den egentliga upphovsrätten begränsas med avseende på enskilt bruk. Vad som stadgas i 11 § 3 och 4 mom. upphovsrättslagen är under inga förhållanden tillämpligt på de genom stadgandet om katalogskydd skyddade alstren. Med beaktande härav föreslås, att den i 49 § 2 mom. ingående hänvisningen till 1 § justeras så, att hänvisningen avser 11 § 1 och 2 mom. Därutöver föreslås att till 49 § 2 mom. fogas en hänvisning till 11a §.

54 §. Till undervisningens behov ansluter sig ett mycket angeläget samhällsligt intresse, vilket utgör en tillräcklig grund för en så långtgående inskränkning i upphovsrätten, att i sista hand kopiering kan tillåtas t.o.m. utan upphovsmannens samtycke, förutsatt att man samtidigt genom lagstiftningen sörjer för att kopieringen sker på villkor som är skäliga för upphovsmannen.

På motsvarande sätt har i motiveringen till 17 § med beaktande av radio- och televisionsprogrammets betydelse i undervisningsverksamheten konstaterats, att möjligheterna att nyttja undervisningsprogram i undervisningsverksamhet bör tryggas även i de fall, då enighet om villkoren för bandinspelning inte kan nås mellan förhandlingsparterna.

På ovan angivna grunder föreslås i 54 § 2 mom. en specialreglering för lösning av tvister angående i 11 a § avsett tillstånd till kopiering, försåvitt det är fråga om fotokopiering inom undervisningen, och i 17 § avsett tillstånd till bandinspelning, försåvitt fråga är om bandinspelning av program vilka framställts och utsänts i undervisningssyfte. Enligt förslaget avgörs tvister på sätt som stadgas i förordning. Avsikten är att utsträcka stadgandena i 14—17 §§ upphovsrättsförordningen om skiljemannaförfarande till att gälla även ifrågasvarande fall.

Det är sålunda motiverat att i lagen inta ett stadgande om att ett tillstånd som beviljats på sätt i 54 § 2 mom. är stadgat har samma verkan som i 11a och 17 §§ avsedda avtal. Förslag härom ingår i det nya 54 § 3 mom.

54 a §. I förslagen till 17 § och 54 § 2 mom. ingår uttrycket "undervisningsverksamhet". Då detta uttryck med hänsyn till tillämpningen av nämnda stadganden är utomordentligt viktigt, föreslås att i lagen måtte införas en ny 54 a §, varigenom dess innebörd närmare klargörs och avgränsas.

Den föreslagna 54 a § lämnar sådana former av utbildningsverksamhet, där utbildningen sker i förvärvssyfte, utanför tillämpningsområdet för de stadganden varigenom upphovsrätten inskränks. Sådana är t.ex. de på kommersiell bas verkande språkinstituten, dansskolorna, maskinskrivningsskolorna, instituten för företagslednings- och sekreterarutbildning och andra motsvarande inrättningar.

1.2. Lag angående ändring av lagen om rätt till fotografisk bild.

För samtliga i denna proposition ingående ändringar av upphovsrättslagen måste motsvarigheter skapas i lagen om rätt till fotografisk bild. Sistnämnda lags 5 § föreslås ändrad så, att den motsvarar 1 § 1 och 2 mom. upphovsrättslagen. I konsekvens med gällande lag föreslås dock att denna 5 § tillämpas även på fotografiska bilder som icke offentliggjorts. De i förslaget ingående 5 a och 5 b §§, 17 § 2 och 3 mom. samt 17 a § motsvarar i tillämpliga delar de i upphovsrättslagen reviderade och nya 11a och 17 §§, 54 § 2 och 3 mom. samt 54 a §. Då fotografisk bild återges med stöd av de i 14 § lagen om rätt till fotografisk bild nämnda stadgandena skall källan nämnas

på sätt som god sed kräver. I detta stadgande måste intas en hänvisning även till de föreslagna 5 a och 5 b §§, med stöd av vilka exemplar av fotografisk bild kan framställas.

hovsrättslagen och 17 § lagen om rätt till fotografisk bild. Därvid kan hänvisningarna till alla materiella stadganden som nämns i sagda paragrafer uteslutas.

2. Närmare stadganden och bestämmelser.

I 54 S 2 mom. upphovsrättslagen och 17 § 2 mom. lagen om rätt till fotografisk bild förutsätts att genom förordning utfärdas stadganden om det sätt på vilket i nämnda lagrum avsedda tvister skall avgöras. Denna ändring sker bäst så, att stadgandet i 14 § förordningen angående tillämpning av lagarna om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk och om rätt till fotografisk bild om vilka tvister som avgörs på sätt som förordningen stadgar utsträcks att gälla även tvister vilka angår avtal som avses i 11a och 17 §§ upphovsrättslagen samt 5 a och 5 b §§ lagen om rätt till fotografisk bild.

För att stadgandet skall kunna skrivas i en enklare form föreslås, att i 14 § av förordningen hänvisas endast till 54 § upp-

3. Ikraftträdande.

Beredningstiden för lagförslagen har sträckt sig över flera år, under vilken tid många av de kretsar, som saken gäller kunnat beakta den inväntade lagreformen. På grund härav kan ändringarna och de nya stadgandena snabbt bringas i kraft, och den informationsverksamhet och de övriga åtgärder som stadgandena förutsätter kan begynna omedelbart efter lagens ikraftträdande.

Såväl lagen angående ändring av lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk som lagen angående ändring av lagen om rätt till fotografisk bild föreslås träda i kraft den 1 september 1980.

Med stöd av vad ovan anförts förelägges Riksdagen till antagande följande lagförslag:

Lag

angående ändring av lagen om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk.

I enlighet med riksdagens beslut

ändras 11 §, 17 §, 45 § 3 mom., 46 § 2 mom., 48 § 3 mom. och 49 § 2 mom. lagen den 8 juli 1961 om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (404/61) samt fogas till lagen en ny 11a §, till 54 §, sådan den lyder i lag av den 31 juli 1974 (648/74) nya 2 och 3 mom. samt till lagen en ny 54 a § som följer:

11 §.

Av offentliggjort verk får envar framställa enstaka exemplar för sitt enskilda bruk. Sålunda framställt exemplar får ej nyttjas för annat ändamål.

Framställning av exemplar för uppdragsgivarens enskilda bruk får även uppdrags-å utomstående.

Vad i 2 mom. är sagt gäller icke framställning av exemplar av musikaliskt verk, bruks-

föremål eller skulptur, ej heller efterbildande av annat konstverk genom konstnärligt förfarande.

Stadgandena i denna paragraf gäller icke uppförande av byggnadsverk.

11a S.

Har organisation, som företräder ett flertal finska upphovsmän inom ett visst område, givit myndighet, läro- eller annan inrättning, sam-

fund, företag eller enskild tillstånd att på överenskomna villkor genom fotokopiering eller motsvarande förfarande framställa exemplar av utgivna verk, kan den som erhållit sådant tillstånd på motsvarande villkor och genom sagda förfarande framställa exemplar även av sådant till samma art hänförligt utgivet verk vars upphovsman icke företrädes av organisationen.

Vad i 1 mom avsedd organisation kan ha bestämt om utgivande av ersättning för framställning av exemplar till upphovsmän, som företrädas av organisationen, eller om nyttjande av ersättningar för ändamål, gemensamma för sådana upphovsmän, skall äga motsvarande tillämpning på upphovsmän, som icke företrädas av organisationen.

Om icke organisationens i 2 mom. avsedda bestämmelser ge de av organisationen företrädda upphovsmännen rätt till individuell ersättning, har upphovsman som icke företrädes av organisationen dock rätt att kräva sådan. För erläggandet av dylik ersättning svarar i 1 mom. avsedd organisation. Rätt till individuell ersättning har dock förfallit, om icke krav på sådana bevisligen framförts inom ett år räknat från utgången av det kalenderår under vilket framställning av exemplar ägt rum.

17 §.

Har organisation, som företräder ett flertal finska upphovsmän inom ett visst område, givit tillstånd till att på överenskomna villkor genom upptagning av radio- eller televisionsutsändning framställa exemplar av verk som ingår i programmet för nyttjande i undervisningsverksamhet, kan den som erhållit sådant tillstånd på motsvarande villkor framställa exemplar även av sådant till samma art hänförligt, i programmet ingående verk vars upphovsman icke företräds av organisationen.

Vad i 11a § 2 och 3 mom. är stadgat äger motsvarande tillämpning på ovan i 1 mom. avsedd organisation och upphovsman till verk som ingår i programmet.

45 §.

Beträffande upptagning, utsändning och överföring, som avses i denna paragraf, skall vad i 3 S, 11 S 1—3 mom., 14 § 1 mom., 17, 20

och 21 SS, 22 § 1 mom, 27—29 §§ samt 41 och 42 §§ stadgats äga motsvarande tillämpning.

46 §.

Beträffande förfarande, som enligt 1 mom. är beroende av framställarens samtycke, skall vad i 11 § 1—3 mom., 14 § 1 mom., 17 och 21 §§ samt 22 § 1 mom. är stadgat äga motsvarande tillämpning.

48 S.

I fall som avses i 1 och 2 mom. skall vad i 11 § 1—3 mom., 14 § 1 mom., 20 och 21 §§ samt 22 § 1 mom. är stadgat äga motsvarande tillämpning.

49 §.

Beträffande i 1 mom. avsett arbete skall vad i 11 § 1 och 2 mom, 11 a § och 14 § är stadgat äga motsvarande tillämpning. Är sådant arbete eller del därav föremål för upphovsrätt, kan denna även göras gällande.

54 S.

Fråga om beviljande av ovan i 11 a § avsett tillstånd och villkoren för detta, för så vitt saken gäller framställning av exemplar för nyttjande i undervisningsverksamhet, ävensom fråga om beviljande av ovan i 17 § avsett tillstånd och villkoren för detta, för så vitt saken gäller framställning av exemplar av verk som ingår i program vilket framställts och utsänts i undervisningssyfte, avgöres i händelse av meningsskiljaktighet på sätt genom förordning stadgas.

Tillstånd som givits med stöd av 2 mom. äger samma verkan som i 11a och 17 §§ avsedda avtal.

54 a S.

Vad i denna lag är stadgat om undervisningsverksamhet tillämpas icke på undervisningsverksamhet som utövas i förvärvssyfte.

Denna lag träder i kraft den 1 september 1980.

Lag

angående ändring av lagen om rätt till fotografisk bild.

I enlighet med riksdagens beslut
ändras 5 och 14 §§ lagen den 8 juli 1961 om rätt till fotografisk bild (405/61) samt
fogas till lagen nya 5 a och 5 b §§, till 17 § nya 2 och 3 mom. samt till lagen en ny 17 a
som följer:

5 §.

Av fotografisk bild får envar framställa enstaka exemplar för sitt enskilda bruk. Sålunda framställt exemplar får ej nyttjas för annat ändamål.

Framställning av exemplar för uppdragsgivarens enskilda bruk för även uppdragas åt utomstående.

5 a §.

Har organisation som företräder ett flertal finska fotografer givit myndighet, läro- eller annan inrättning, samfund, företag eller enskild tillstånd att på överenskomna villkor genom fotokopiering eller motsvarande förfarande framställa exemplar av utgivna fotografiska bilder, kan den som erhållit sådant tillstånd på motsvarande villkor och genom sagda förfarande framställa exemplar även av sådan utgiven fotografisk bild vars upphovsman icke företrädes av organisationen.

Vad i 1 mom. avsedd organisation kan ha bestämt om utgivande av ersättning för framställning av exemplar till fotografer som företrädes av organisationen eller om nyttjande av ersättningar för ändamål, gemensamma för sådana fotografer, skall äga motsvarande tillämpning på fotografer som icke företrädes av organisationen.

Om icke organisationens i 2 mom. avsedda bestämmelser ge de av organisationen företrädda fotograferna rätt till individuell ersättning, har fotograf som icke företrädes av organisationen dock rätt att kräva sådan. För erläggandet av dylik ersättning svarar i 1 mom. avsedd organisation. Rätt till individuell ersätt-

ning har dock förfallit, om icke krav på sådan bevisligen framförts inom ett år räknat från utgången av det kalenderår, under vilket framställning av exemplar ägt rum.

5 b §.

Har organisation som företräder ett flertal finska fotografer givit tillstånd till att på överenskomna villkor genom upptagning av televisionsutsändning framställa exemplar av fotografisk bild som ingår i programmet för nyttjande i undervisningsverksamhet, kan den som erhållit sådant tillstånd på motsvarande villkor framställa exemplar även av sådan i program ingående fotografisk bild som framställts av fotograf vilken icke företrädes av organisationen.

Vad i 5 a § 2 och 3 mom. är stadgat äger motsvarande tillämpning på ovan i 1 mom. avsedd organisation och fotograf som framställt i program ingående fotografisk bild.

14 §.

Då fotografisk bild återges med stöd av 5 a, 5 b eller 6—11 §§, skall källan nämnas på det sätt god sed kräver.

17 §.

Fråga om beviljande av ovan i 5 a § avsett tillstånd och villkoren för detta, försåvitt saken gäller framställning av exemplar för nyttjande i undervisningsverksamhet, ävensom fråga om beviljande av ovan i 5 b § avsett tillstånd och villkoren för detta, försåvitt saken gäller fram-

ställning av exemplar av fotografi som ingår i program vilket framställts och utsänts i undervisningssyfte, avgöres i händelse av tvist på sätt som i förordning stadgas.

Tillstånd som givits med stöd av 2 mom. äger samma verkan som i 5 a och 5 b § § avsedda avtal.

Helsingfors den 23 maj 1980.

Republikens President

17 a S.

Vad i denna lag är stadgat om undervisningsverksamhet tillämpas icke på undervisningsverksamhet som utövas i förvärvssyfte.

Denna lag träder i kraft den 1 september 1980.

Undervisningsminister

Særudtalelse fra Flemming Leth-Larsen.

Udvalgets medlem Flemming Leth-Larsen er ved betænkningens afgivelse fremkommet, med følgende mindretalsudtalelse:

"Udvalgsflertallets indstillinger kan tiltrædes, idet jeg er enig i, at et aftalelicenssystem, som indeholdt i forslaget til en ny § 11, er den mest hensigtsmæssige måde at løse rettighedshavernes vederlagskrav på i forbindelse med imødekommelse af trediemands ønske om adgang til fotokopiering af originalforlag.

Jeg kan i det hele tilslutte mig grundholdningen bag forslaget, nemlig at adgangen til mangfoldiggørelse via kopiering ikke skal ske på bekostning af rettighedshavernes interesser.

Da ophavsretsloven efter sit eget indhold ikke sondrer mellem, om ophavsretten er opstået i et ansættelsesforhold eller uden for et sådant, medfører en styrkelse af ophavsmændenes forhandlingsposition, som vil være en direkte følge af gennemførelsen af forslaget til § 11, at der senest samtidig med en sådan gennemførelse må finde en afklaring sted af ophavsrettens placering, hvor denne opstår som led i et ansættelsesforhold.

Hovedreglen i dansk ret, at den fulde værdi af arbejdstagers præstation i et ansættelsesforhold tilfalder arbejdsgiver til gengæld for den betalte løn og andre ydelser, herunder lovbestemte, fraviges, når arbejdspræstationen tillige nyder ophavsretlig beskyttelse.

En videreførelse af denne retstilstand samtidig med en eventuel styrkelse af ophavsmændenes forhandlingsposition vil efter undertegnedes opfattelse på sigt vanskeliggøre mulighederne for at drive rentabel privat erhvervsvirksomhed indenfor kultursektoren.

Min tilslutning til delbetænkningens anbefalinger vedrørende § 11 forudsætter derfor, at der senest samtidig med en lovændring, sker en afklaring af det indtil nu i loven uomtalte spørgsmål om placeringen af ophavsretten, når arbejdspræstationen foreligger som et led i et ansættelsesforhold.

Den mest hensigtsmæssige løsning vil være en lovregel efter angelsaksisk model, hvorefter ophavsretten i ansættelsessituationer tilkommer arbejdsgiveren."

(

